

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**SOSYAL YARDIMLARIN ŞEHİRLİ EV KADINLARININ SİYASAL
TERCİHLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:ADANA ÖRNEĞİ**

**DİDEM ŞAHBAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ADANA ALPARSLAN TÜRKER BİLİM VE TEKNOLOJİ
ÜNİVERSİTESİ**

**LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KENT ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI**

**SOSYAL YARDIMLARIN ŞEHİRLİ EV KADINLARININ SİYASAL
TERCİHLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:ADANA ÖRNEĞİ**

**DİDEM ŞAHBAZ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**DANIŞMAN
DR. ÖĞR.ÜYESİ MURAT YÜKSEL**

ADANA, 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmasında;

Bu tezin özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin akademik kurallara ve etik davranışa uygun olarak elde edilerek sunulduğunu beyan ederim. Ayrıca, tez kapsamında bu kuralların ve davranışların gerektirdiği şekilde bu çalışmaya özgün olmayan tüm veri ve bilgiler için bilimsel etik ve gelenek çerçevesinde kaynak gösterdiğimi; bu kaynakları da kaynakçada belirttiğimi beyan ederim. Çalışmam ile ilgili yaptığım beyana aykırı bir durum saptanması halinde tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

10/08/2023

[İmza]

Didem ŞAHBAZ

SOSYAL YARDIMLARIN ŞEHİRLİ EV KADINLARININ SİYASAL TERCİHLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ADANA ÖRNEĞİ

Didem ŞAHBAZ

Yüksek Lisans, Kent Çalışmaları Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Murat YÜKSEL

Ağustos 2023, 119 sayfa

Bu araştırmanın amacı sosyal yardımların Adana ilinde ikamet eden ev kadınlarının oy verme davranışları üzerindeki etkisini tespit etmeye yöneliktir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma evrenini sosyal yardımlardan yararlanan ve yararlanmayan şehirli ev kadınları oluşturmaktadır. Çalışma grubu ise Adana ili, Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde ikamet eden, sosyal yardımlardan faydalanan 15 kadın ve sosyal yardımlardan faydalanmayan 15 kadının katılımından oluşmuştur. Verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda katılımcılara yöneltilen ‘Sosyal yardımların oy verme davranışınız üzerindeki etkisi nedir ?’ sorusundan elde edilen veriler, sosyal yardımlardan faydalanan ve faydalanmayan katılımcılar için ayrı değerlendirilmiştir. 30 şehirli ev kadını ile yapılan görüşmeler neticesinde mevcut sosyal yardım sisteminin kapsamı, amacı, yeterliliği, uygulandığı ve dağıtımındaki adaletle ilişkin olumsuz deneyimlerine de bağlı olarak tek başına sosyal yardımların katılımcıların oy verme davranışlarını değiştirmede önemli bir etkisinin olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: ev kadınları, sosyal yardım, oy verme

ABSTRACT

THE EFFECT OF SOCIAL ASSISTANCE ON THE POLITICAL PREFERENCES OF URBAN HOUSE WOMEN: THE CASE OF ADANA

Didem ŞAHBAZ

M.Sc., Department of Urban Studies

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Murat YÜKSEL

August 2023, 127 pages

The aim of this study is to determine the effect of social assistance on the voting behavior of housewives residing in Adana. Content analysis, one of the qualitative research methods, was used in the research. The population of the research consists of urban housewives who benefit from social assistance and who do not. The working group consisted of 15 women residing in Adana province, Seyhan, Çukurova, Yüreğir and Sarıçam districts, benefiting from social assistance, and 15 women not benefiting from social assistance. Semi-structured interview form and in-depth interview technique were used to collect the data. As a result of the research, the data obtained from the question "What is the effect of social assistance on your voting behavior?" directed to the participants were evaluated separately for the participants who benefited from social assistance and those who did not. As a result of the interviews with 30 urban housewives, it was seen that social assistance alone did not have a significant effect on changing the voting behavior of the participants, depending on their negative experiences with the scope, purpose, adequacy, implementation and justice of the existing social assistance system.

Keywords: social benefits, voting, housewives

İthaf

Kıymetli Anne ve Babama...

TEŞEKKÜR

Bu araştırmanın yürütülmesi sırasında benden desteğini, anlayışını, bilgi ve deneyimlerini esirgemeyen danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Murat YÜKSEL'e, değerli görüşleri ile çalışmama katkıda bulunan kıymetli jüri üyeleri Sayın Doç. Dr. Özgür İlke ŞANLIER YÜKSEL ve Dr. Öğr. Şule Can SAYAR tezime yoğun saha çalışmamı tamamlayabilmem için bana sonsuz esneklik ve kolaylık tanıyan Şube Müdürüm Sayın Hakan ÜSTÜN'e, her zorlu anımda istek ve ricalarıma büyük bir özveri ile cevap verip çalışmamı yürütmem esnasında bana büyük kolaylıklar ve destek sağlayan değerli arkadaşım Yunus ÇELİK'e, en stresli halime katlanıp, anlayışını ve bana olan inancını asla yitirmeyen moral ve motivasyon kaynağım değerli annem Gülnaz ŞAHBAZ'a, hayatta olduğu zamanlarda akademik anlamda beni her zaman destekleyen, benimle hayaller kuran ve yürüttüğüm bu çalışma için en az benim kadar heyecanlanacağını bildiğim kıymetli babam İsmet ŞAHBAZ'a, beni geç saatlerde bile olsa evlerine kabul eden, misafirperverliklerini esirgemeyen ve araştırmam için önemli veriler elde etmemi sağlayan katılımcılarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANNAMESİ	i
ABSTRACT	iii
İthaf	iv
TEŞEKKÜR	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLO LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	2
1.1.1. Araştırmanın Alt Problemleri	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1. Siyasal Davranış	5
2.2. Siyasal Katılım	7
2.3. Siyasal Katılma Düzeyleri	9
2.4. Siyasal Katılıma ve Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler	11
2.4.1. Eğitim	11
2.4.2. Toplumsal Cinsiyet	12
2.4.3. Yaş	13
2.4.4. Yerleşim Birimi	15
2.4.5. Meslek	16
2.4.6. Sınıf ve Gelir	17
2.4.7. Siyasal Parti, Parti Lideri ve Adayı	19
2.5. Seçmen Davranışına Yönelik Kuramsal Davranışlar	20
2.5.1. Sosyolojik Yaklaşım	21

2.5.2. Parti Kimliği Modeli	22
2.5.3. Rasyonel Seçim Modeli	24
2.6. Sosyal Yardımlar ve Klientalizm	25
3. YÖNTEM	28
3.1. Araştırmanın Yöntemi	28
3.2. Evren ve Çalışma Grubu	28
3.3. Veri Toplama Araçları	28
3.3.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	28
3.4. Verilerin Toplanması	29
3.5. Verilerin Analizi	29
4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIMIN TARİHİ VE SOSYAL YARDIMLARIN SİYASAL YÖNÜ	30
4.1. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi	30
4.2. Türkiye’de Sosyal Yardımların Tarihsel Gelişimi	33
4.2.1. Osmanlı’da Sosyal Yardım	35
4.2.1.1. Ahilik Teşkilatı ve Sosyal Yardımlaşma	36
4.2.1.2. Kervansaraylar, İmaret ve Sosyal Yardımlaşma	36
4.2.1.3. Sosyal Yardım Akçeleri	36
4.2.2. Cumhuriyetin Kurulmasından Günümüze Kadar Sosyal Yardımlar	37
4.3. Türkiye’de 2000 Sonrası Refah Rejiminin Dönüşümü	41
5. YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM	47
5.1. Yoksulluğun Kavramsal Değerlendirmesi	47
5.2. Kadın Yoksulluğu	49
5.3. Kadın Yoksulluğunun Nedenleri	51
5.3.1. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğine Bağlı Ücret Eşitsizliği	51
5.3.2. Eğitim	53
5.3.3. Sağlığa Eşitsiz Erişim ve Sosyal Dışlanma	54
5.3.4. Hane Reisinin Kadın Olması	54
5.4. Türkiye’de Kadın Yoksulluğu ile Mücadelede Sosyal Yardım	54

6. ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRMESİ	60
6.1. Katılımcıların Demografik Bilgileri	60
6.1.1. Yaş	60
6.1.2. Medeni Durum	61
6.1.3. Eğitim Düzeyi	61
6.2. Sosyal Yardımlara İlişkin Genel Katılımcı Bilgileri	62
6.2.1. Katılımcıların Yararlandığı Sosyal Yardım Programları	62
6.2.1. Katılımcıların Sosyal Yardımlardan Faydalanamama Sebepleri	63
6.3. Sosyal Yardımların Bilinirliği ve Ulaşılabilirliği	65
6.4. Sosyal Yardımların Dağıtımında Katılımcıların Adalet Algısı	68
6.5. Sosyal Yardımların Faydalanıcılara Göre Amacı ve Kapsamı	73
6.6. Mevcut Sosyal Yardım Programlarına Yönelik Katılımcıların Memnuniyeti	75
6.7. Katılımcıların Bakış Açısından Sosyal Yardımların Sunuluş Amacı	80
6.8. Sosyal Yardımların Katılımcıların Oy Verme Davranışları Üzerindeki Etkisi	83
7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	90
KAYNAKÇA	101
EKLER	

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma Vakıfları Bünyesinde Sunulan Sosyal Yardımlar	39
Tablo 2. Katılımcıların Yaş Dağılımı	60
Tablo 3. Katılımcıların Medeni Durumları	61
Tablo 4. Katılımcıların Eğitim Düzeyi	61
Tablo 5. Katılımcıların Yararlandıkları Sosyal Yardımlar	62
Tablo 6. Katılımcıların Sosyal Yardımlardan Faydalanamama Sebebi	63
Tablo 7. Katılımcıların Sosyal Yardım Bilgisine Erişme Araçları	65
Tablo 8. Sosyal Yardımların Dağıtımda Katılımcıların Adalet Algısı	69
Tablo 9. Sosyal Yardım Faydalanıcılara Göre Amacı ve Kapsamı	73
Tablo 10. Mevcut Sosyal Yardım Programlarına Yönelik Katılımcı Memnuniyeti	76
Tablo 11. Katılımcıların Sosyal Yardımların Sunuluş Amacına Yönelik Algıları	81
Tablo 12. Sosyal Yardımların Katılımcıların Oy verme Davranışları Üzerindeki Etkisi	83
Tablo 13. Katılımcıların Oy Verme Davranışı Değiştirmede Etkili Olan Sebepler	85

KISALTMALAR

SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
UNDP	: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

1. GİRİŞ

Sosyal politika araçları toplumdaki dezavantajlı grupların sosyal problemlerine yönelik çözüm üreten, eşitlik sağlayıcı, güçlendirici ve koruyucu hizmetlerin tamamıdır (Köse,2010). Sosyal politikaların hedeflerine yönelik uygulamalar kadınlar, engelliler, çocuklar gibi dezavantajlı grupların sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını gidermeye yöneliktir. Özellikle yoksulluk, sosyal politikanın amaçları, hedefleri ve uygulanabilirliği bakımından önemli bir olgudur. En genel tanımı ile yoksulluk, insani bir yaşam sürdürebilmek için gerekli temel kaynaklara erişim yoksunluğu olarak tanımlanmaktadır (Ünlütürk,2009). Türkiye’de ve tüm dünyada toplumsal cinsiyet temelli bakış açısının ürünü olarak kadınlar yoksulluğu erkeklerden daha farklı düzeyde ve daha farklı biçimde yaşamaktadır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, kadının çalışma yaşamındaki dezavantajlı konumu ve işgücü piyasasına katılımının düşük olmasıdır. Öte yandan eğitim imkânlarından faydalanmasının önündeki sosyal engeller, kendisine atfedilen toplumsal cinsiyet rolleri ve doğurganlık sebebi ile iş yaşamında erkekler kadar verimli olamayacağı düşüncesi ile ev temizlemek, çocuk bakmak gibi hane içi işleri üstlenmesi gerektiği anlayışı kadın yoksulluğunu artırmaktadır. Kadının dezavantajlı konumuna bağlı olarak kadına yönelik sosyal güvenlik politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Sosyal yardımlar kadın yoksulluğu ile mücadelede önemli bir sosyal politika aracıdır. Sosyal yardımların sosyal dışlanmayı azaltma, bireylere ekonomik destek ve sosyal güvence sağlama gibi yoksulluğun birçok boyutunda önemli bir etkisinin olması yanı sıra siyasi otorite ve aktörlerin sosyal yardım programlarını yoksul ve muhtaç seçmen desteğini kazanma aracı olarak değerlendirmesi yönünde bir takım tartışmalar bulunmaktadır.

Bu bağlamda kadın yoksulluğu ve ülkemizde sosyal yardımların kadın yoksulluğu ile mücadelede önemli bir araç olması ve sosyal politika üreticileri olarak siyasi aktörlerin yoksul seçmen tabanının desteğini kazanma endişesi gibi unsurlar bir arada değerlendirildiğinde, sosyal yardımların yoksul durumda bulunan ev kadınlarının oy verme davranışları üzerindeki etkisinin ölçülmesi önem kazanmıştır.

Sosyal yardımların şehirli ev kadınlarının siyasal davranışları üzerinde ne yönlü bir etkisinin bulunduğu sorusu bu tez çalışmasının temel problemini oluşturmaktadır. 30 kadın ile yapılan

derinlemesine mülakatlarda, katılımcılar sosyal yardımların oy verme davranışlarına olan etkisinin yanı sıra, sosyal yardımların, bilinirliği ve ulaşılabilirliği, katılımcılara göre amacı ve sosyal yardım sağlayan siyasal aktörlerin bu yardımları sunuş amacına yönelik algıları, kapsamı, yeterliliği, dağıtımında adalet ilkesine olan güvenleri de ölçülmeye çalışarak, sosyal yardıma dair oy verme davranışlarını etkileyen tüm unsurlar değerlendirilmeye çalışılmıştır. Araştırmanın temel problemini oluşturan, sunulan ya da vaat edilen sosyal yardımların kadınların siyasal tercihler üzerindeki etkisi, karşılaştırma yapma imkânı vermesi bakımından sosyal yardımlardan faydalanan ve faydalanmayan iki örneklem grubu üzerinde değerlendirilmiştir. Araştırmanın temel problemine yönelik elde edilen bulgular oy verme davranışlarının üzerinde etkili olan siyasal ve ekonomik faktörler kapsamında değerlendirilmiştir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulguların özellikle siyasal etkenler düzleminde değerlendirilmesi bu çalışmayı sosyal yardım ve oy verme ilişkisini salt yoksulluk faktörü üzerinden açıklayan diğer çalışmalardan ayırmaktadır.

1.1.Araştırmanın Problemi

Birçok toplumda kadınların eğitim, istihdam, iş bulma, çalışma koşulları ve sosyal yaşama katılımı gibi birçok konuda erkeğe göre daha dezavantajlı konumda olması yoksulluğu kadın tarafından daha hissedilebilir hale getirmektedir. Bu açıdan kadınlar yoksulluğa karşı büyük bir mücadele vermektedirler. Kadınlara biçilen geleneksel roller nedeni ile kadın çoğu zaman hane içi işleri üstlenerek çalışma ve üretim halkası dışında kalmıştır. Bu durumu dengelemek adına birçok sosyal yardımlaşma kurumu kadınlara sosyal yardım aracılığı ile yardımcı olmaya çalışmaktadır. Bu sosyal yardımların şehirli ev kadınlarının oy verme davranışları üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığını, sosyal yardım alan ve almayan ev kadınları ile yapılan çalışmalar sonucunda analiz etmek çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır

1.1.1.Araştırmanın Alt Problemleri

- Sosyal yardım programları şehirli ev kadınları için yeterince bilinir ve ulaşılabilir midir?
- Katılımcılara göre sosyal yardımların dağıtımında adalet ilkesi ne ölçüde uygulanabilmektedir?
- Katılımcıların sosyal yardım başvurularında, sosyal yardım sağlayan siyasi aktörler ne derece

de etkilidir?

-Katılımcılara göre sosyal yardım sağlayan siyasi aktörlerin temel amacı nedir?

-Günümüzde sunulan sosyal yardımların kadın yoksulluğuna etkisi nedir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Tez çalışmasının temel amacı sosyal yardım alan ve almayan şehirli ev kadınlarının oy verme davranışlarının karşılaştırmalı olarak incelenerek, sosyal yardımların niteliği ve niceliğindeki gelişmelerin kadınların siyasal davranışları üzerindeki etkisini anlamaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Araştırmanın önemi, yoksulluk ile mücadele de önemli bir araç olan sosyal yardımların, şehirli ev kadınlarının oy verme davranışlarına etkisini, kadınların sosyal yardımların dağıtımında adalet algısını, yardımların kadın yoksulluğuna etkisini anlamada ve bu alanlarda yaşadıkları sorunları tespit etmede, sosyal yardım sağlayan tüm kurum ve kuruluş çalışmalarına katkı sağlamaktadır. Bu tez araştırması literatüre veri katkısı sağlaması açısından önemlidir. Yarı yapılandırılmış görüşme sorularının uygulandığı örneklem grubundan elde edilen veriler ve bunların analizi literatüre özgün bir katkı sağlamaktadır.

1.4.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sosyal yardım alan 15 kadın ve sosyal yardım almayan 15 kadın ile sınırlandırılmış bir örneklem grubu üzerinde yapılmıştır.

Araştırma Adana ilinde ve 4 merkez ilçe olan Seyhan, Yüreğir, Sarıçam ve Çukurova bölgesinde yarı yapılandırılmış görüşme soruları ile yürütülmüş saha gözlemleri ile sınırlıdır. Elde edilen bulguların sağlıklı bir şekilde genellenebilmesi ve araştırma evrenini daha iyi temsil edebilmesi açısından ziyaret edilen mahallelerden en fazla iki katılımcı ile görüşme yapılarak, araştırmaya evrenini her düzeyde temsil eden örneklem grubuna ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırma yapılan bölge ve çalışılan örneklem grubu sosyal ve ekonomik açıdan dezavantajlıdır. Hedeflenmiş kartopu yöntemi ile örneklem grubuna ulaşma sürecinde aynı sosyal yapı içerisinde farklı ekonomik koşullara sahip katılımcılar ile görüşmeler yapılmıştır. Ekonomik düzeyi, içerisinde yaşadığı sosyal çevrenin çok üstünde olan katılımcılarla yapılan görüşmeler, bu katılımcıların sosyal yardımlara hiç ihtiyaç duymamış olması nedeniyle araştırmaya dahil edilmemiştir.

2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Siyasal Davranış

Siyasal davranış, özellikle son yıllarda siyaset bilimi literatüründe sıkça tartışılan kavramlardan biridir. Davranış en basit anlamıyla canlıların dış dünyadan gelen etkilere karşı gösterdiği tüm reaksiyonları ifade etmektedir. İnsanların ve grupların sosyal ve siyasal olaylar ışığında ortaya çıkan tepkileri ve eylemleri de davranış örnekleridir. Bu bağlamda siyasal davranış ise bireylerin siyasal alandan gelen etkilere karşı ortaya koyduğu davranışlar bütünüdür. Siyasal bir davranışı oluşturan bu etki-tepki süreci içerisinde birey uyma ya da uymama şeklinde bir cevap verebilir. Uyma davranışı ceza ve ödül güdüsüne bağlı olarak itaat, doğru olanı yapma güdüsüyle benimseme, beğendiği ve desteklediği gibi olma güdüsü ile de özdeşleşme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Uymama davranışı ise özgürlük güdüsü ile ortaya çıkmaktadır. Bireylerin kişilik yapısı ve içinde bulunduğu çevre faktörü, bireylerin siyasal iktidar süreçlerinden ve siyasal kurumlardan gelen etkiler karşısındaki davranışlarını etkilemektedir. Öte yandan aynı kişilik özelliklerine sahip bireylerin, aynı siyasal olaylar karşısında aynı siyasal davranışları sergileyeceğinin beklenmesi güvenilir bir yaklaşım olmaktan ziyade ispata ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle siyasal hareketlerin şekillenmesinde ve oluşmasında kültürel, siyasal ve ekonomik faktörleri dikkate almak daha doğru olacaktır (Dursun, 2014).

Siyasal davranış, bireyin eyleme geçmek için bir karar vermesini ve siyasi hareketin gidişatını etkilemek üzere karar verdiği eylemin yönünü tayin etmesini gerektirir. Örneğin, demokratik toplumlarda, bireyin desteklemek üzere bir parti seçmesi ve seçim süreçlerine katılmaya karar vermesi bireyin kendi tercihiyle bağlıdır. Bireyin siyasal bir davranış sergilemesinin tek bir yolu yoktur. Siyasi eylemler, yasalara uymak ve vergi ödemek gibi sistemi güçlendiren eylemlerden, reformları protesto etmek ve yasa dışı faaliyetlerde bulunmak gibi sistemi zayıflatan eylemlere kadar uzanabilmektedir. Siyasal davranış; oy verme, propaganda gibi eylemler yoluyla aktif olarak veya siyasi sisteme hiç katılmama yoluyla pasif olarak da gösterilebilir (Öztekin, 2003). Bireyin eyleme geçmeye karar verdiği bu eylemin yönünü tayin etmesi siyasal davranışı ortaya çıkaran iki temel karar vermesi ve karar verdiği bu eylemin yönünü tayin etmesi siyasal davranışı ortaya çıkaran iki temel unsurdur (Koçak, 2002). Turan ve Temizel'e göre (2015), oy kullanma, seçim kampanyalarına ya da propagandalarına

katılma, referanduma katılma, siyasi parti gruplarına ya da STK'lara üye olma, toplumsal eylemlere, siyasi gösterilere katılma, sivil itaatsizlik, siyasi yapıların danışmanlığını üstlenme gibi davranışlar, bireyin siyasal sistem karşısındaki diğer davranış şekilleridir. Ancak Çam'ın da (1987) ifade ettiği gibi oy verme davranışı, diğer tüm siyasal davranışlar içerisinde en kesin ölçülebilenidir.

Siyasal davranışlar, bireyin hayatının ilk anlarından itibaren ortaya çıkmaktadır. Farklı ülkelerde yapılan çalışmalara göre, bireyler 7 yaşından itibaren çevresindeki siyasal kültüre adapte olarak, bütünleşme ve farklılaşma olmak üzere iki aşamalı olarak görülen genel siyasal davranışlara sahip olmaktadır. Siyasal davranışların oluşum sürecinin ilk aşaması olan bütünleşme, anıtlara ve ulusal kahramanlara bağlanma davranışı şeklinde sergilenmektedir. 7 yaşına kadar anıtlar, ulusal kahramanlar, tören ve bayramlarla duygusal bağ kuran çocuklar, 10 yaşından itibaren meclis, cumhuriyet, demokrasi yapıları referans alarak kahramanlardan kurumlara doğru geçiş yapmaktadırlar. Siyasal davranışların farklılaşma aşaması ise aile, arkadaş, okul çevresi gibi sosyal ortamlarla tanışan bireyin davranışlarındaki değişimi ifade etmektedir (Çam, 2011).

'Seçmen' demokratik siyasal sistemin en önemli aktörü iken 'seçim' ise bu sistemin en önemli unsurlarındandır. Demokratik seçimlerde seçmenin rolü yöneten ve yönetilen arasındaki ilişkiyi düzenlerken aynı zaman da bu rolün bir sonucu olarak yönetime katılmakta, mevcut hükümetin iktidar olarak varlığının devam etmesini ya da iktidarının sonlanmasını sağlamaktadır. Seçim demokratik siyasal sistemlerde, siyasal iktidarın belirlenmesini ve meşruiyetin sağlanmasında yegâne araçtır (Taşdelen,2010). Gülmen'e göre de (1979) seçmen yaşadığı ülkenin kendisine sağladığı temel hak ve vatandaşlık görevi olarak, o ülkede iktidar olacak siyasi kadronun belirlenmesini sağlayan seçim sürecinin en önemli aktörüdür.

Seçmenlerin yaşamını etkileyen psikolojik sosyolojik ve ekonomik faktörler, aynı zamanda onların siyasal davranışlarını da şekillendirmektedir. Bu kapsamda değerlendirdiğimizde, bireylerin kişisel algıları ve tercihleri, ekonomik durumları, toplumsal çevresi ile kurduğu sosyal ilişkiler, siyasi bir partiye veya ideolojiye olan bağlılıkları, onları seçmen olarak sınıflandırmaya yardımcı olan önemli etkenlerdir. Buna bağlı olarak seçmeni kararlı seçmenler, kararsız seçmenler ve yüzergezer seçmenler olmak üzere üç kategoride

sınıflandırabiliriz. Kararlı seçmenler, saf değiştirmeyen katı bir siyasi görüşe sahip, partisine en yüksek düzeyde bağlı ve değişime en çok direnç gösteren en güvenilir seçmen grubudur. Partizan kimlikleri ön planda olan bu seçmen kitlesi, karşıt partilerin propagandalarından, farklı siyasal iletişim süreçlerinden etkilenmesi en zor kitledir. Parti kimliği ile özdeşleşen bu seçmenler parti yararına çalışma yapma, oy toplama ve diğer seçmenleri kendi partilerine oy vermeye ikna etme gibi önemli görevler üstlenmektedir (Doğan,2014).

Kararsız seçmen ise seçim döneminde partilerin veya liderlerin propaganda konuşmalarında kendi taraflarına çekmeye çalıştıkları ilk hedef kitlesidir. Bu seçmen grubu kararlarını partilerin ya da liderlerin siyasal kampanya sürecinde netleştirdiğinden, seçim kampanyaları da çoğunlukla bu seçmen grubunu hedef almaktadır (Karaçor ve Çelebi,2012).

Yüzergezer seçmenler ise kararlı seçmenden farklı olarak, seçim süreci içerisinde kararları değişkenlik gösteren seçmen kitlesidir. Bu seçmen kitlesi başlangıçta belirli bir partiye oy verme amacıyla yola çıkan fakat sonra bu kararına uzaklaşan, daha sonra ilk seçimine geri dönen seçmen tipidir (Karaçor ve Gözüm, 2012). Bu seçmen grubu belli bir partiye bağlılık duygusu taşımaktan ziyade her seçim döneminde özellikle kişisel çıkarları ve rasyonel tercihleri doğrultusunda kararlarını vermektedirler. Öte yandan bu tür seçmenler açısından radikal bir değişim veya tercih dönüşümü beklemek hatalıdır. Bu nedenle özellikle değişime direnç gösteren toplumlarda siyasal iletişim süreci içerisinde politik görüşlerden ve algılardan etkilenmeyen seçmen davranışlarında, bireysel ve rasyonel çıkarlara yönelik seçim kampanyalarının geliştirildiği görülmektedir (Doğan ve Göker, 2013).

2.2.Siyasal Katılım

Siyasal davranışların katılım boyutu olan siyasal katılma günümüzde en iyi yönetim biçimi olan demokrasinin en önemli özelliklerindendir. Bireyin aktif bir şekilde sisteme katılması demokrasinin meşruiyetini güçlendirmektedir. Siyasal katılmanın demokratik toplumların ve yönetimin vazgeçilmez bir ögesi olmasına rağmen üzerinde uzlaşılmış genel geçer bir tanımı bulunmamaktadır. Çam'a göre (1995) dar anlamda siyasal katılma, bireylerin siyasal bir sistem içerisinde doğrudan veya dolaylı olarak yöneticilerin kararlarını ve seçimini etkileyen davranışların bütünü olarak tanımlanmaktadır. Çukurçayır'a göre (2000) ise siyasal katılma seçimleri etkilemeye yönelik bir oy kullanma davranışıdır. Daha geniş anlamda ise bireylerin

siyasal karar alma süreçlerinin tüm aşamalarını etkilemesi ve etkin bir şekilde yer alması şeklinde de tanımlanmaktadır. Siyasal katılmanın sosyal bilimler sözlüğünde yapılan daha geniş tanımına göre ise, siyasal katılma örgütlerin ve bireylerin içerisinde yer aldığı siyasal sistemin tüm karar alma süreçlerini yönlendirmek, etkilemek yönetimde nüfuz sahibi olanları desteklemek ya da yönetimde etkin şekilde görev almak amacıyla siyasi etkinliklere katılmasıdır. Bu katılım davranışı örgütsel ve seçim yoluyla katılım olarak ikiye ayrılmaktadır. Seçim yoluyla katılım seçme ve seçilme amacına yönelik davranışlar iken, Örgütsel katılım işveren örgütleri ve sendikalar gibi baskı grupları aracılığı ile katılımda yer almak olarak tanımlanmaktadır (Acar ve Demir,2005).

Kapani'ye göre siyasal katılma siyasi bir topluluğun üyesi olan vatandaşların siyasal sistem karşısında davranışlarını duruşlarını ve tutumlarını belirleyen bir kavram olarak nitelendirilmiştir (Durdu,2013).

Bireyler siyasal sistemin işleyişine dahil olabilmek ve bu işleyişi daha yakından incelemek için iki tür katılma biçimi gerçekleştirmektedir. İlk olarak bireyler herhangi bir alanda ya da belirli bir konuda daha etkili olabilmek için siyasal parti ya da meslek kuruluşları gibi örgütlenmelere başvurmaktadır. Öte yandan diğer siyasal katılma türü olarak da bireylerin bir bakana sorunlarını anlatma ya da bir iş için yetkili bir memura başvurma gibi siyasal sistem içerisinde görevli kişiler ile irtibat kurması şeklindedir (Turan,1986).

Geçmişten günümüze var olan siyasal sistemlerin gittikçe karmaşık bir yapıya dönüşmesi nedeniyle bireyin bu sistem içerisinde etkili bir şekilde katılımının boyutları da değişmiştir. Parti ya da derneklere üye olmak seçimlerde görev almak, siyasal olaylar karşısında tavır takınmak ve tüm siyasal olayların yakından izlenmesi siyasal katılmanın günümüzde ulaştığı noktadır. Baktığımızda toplumsal hayatın diğer yönlerine aktif bir katılım gösteren bireylerin siyasal katılımlarının da yüksek olduğu görülmektedir. Bir derneğin üyesi olan bireyler daha geniş bir arkadaş çevresine sahiptirler ve siyasi toplantılara daha çok katılırlar (Baykal,1970).

Özbudun'a göre (1975) bireylerin siyasal katılım göstermelerinin üç nedeni bulunmaktadır. Bunlar, yurttaşlık duygusu, kişisel bağlılık dayanışması ve bireysel çıkarlardır. Ahlaki yükümlülüğünden doğan yurttaşlık duygusuna sahip bireyler, siyasal katılmayı ideal bir toplum

düzenini kurmak için bir vatan borcu olarak görürler. Kişisel bağlılığa dayanan siyasal katılma, seçmen kitlelerinin partilere ya da liderlerine olan bağlılıkları şeklinde ortaya çıkar. Bireyin kendisine ait hissettiği toplumsal grup ile aynı katılım davranışını göstermesi ise dayanışma temelli siyasal katılımdır. Çıkara dayalı katılıma göre ise seçmenin bireysel ya da ait olduğu toplumsal grubun çıkar beklentisinin siyasal partiler ya da liderler tarafından karşılanması için gösterdiği davranıştır.

2.3.Siyasal Katılma Düzeyleri

Siyasal faaliyete katılma davranışı değişik düzeylerde ve kademeli şekilde ortaya çıkmaktadır. En alt kademede dergi, gazete, televizyon ve radyo aracılığı ile siyasal gelişmeleri takip etmek, dinleyici konumunda mitinglere katılmak şeklinde görülen faaliyetlerdir. İkinci kademede ise belirli siyasal olaylarda ve konularda açıkça bir tutum sergileyerek eyleme geçme söz konusudur. Bu kademede bireyler radyo ve mitinglerde konuşmak, siyasi partilere maddi yardım sağlamak ve siyasi partileri ya da liderlerini etkilemeye yönelik birtakım faaliyetler içerisinde yer almak gibi katılım davranışları sergilemektedir. Üç ve en üst düzey kademede ise bireyler siyasetin içerisinde aktif bir rol üstlenerek yer almaktadır. Seçimlerde aday olmak, siyasal bir partiye üye olmak ya da fiili olarak seçim kampanyalarına katılmak bu düzeydeki siyasal katılma davranışlarıdır (Kapani, 2013)

Bireylerin siyasal sistem karşısındaki davranışları ve tutumları çok çeşitlidir. Herhangi bir toplumda tüm vatandaşların siyasal olaylara aynı ölçüde ilgi duyduğu söylenemez. Bireylerin birbirlerine göre eğitim ve bilgi durumları değişiklik gösterebilir. Yine bazı vatandaşlar siyasal olaylar ve konular karşısında daha pasif bir tavır sergiler iken bazı vatandaşlar ise yönetici konumuna geçmeye siyasal iktidarı etkilemeye çalışmaktadır. Diğer bir deyişle vatandaşların siyasal sistem karşısındaki tutum ve davranışları çok çeşitli olabilmektedir. Vatandaşlar siyasal sistemi değiştirmeye çalışırken kimi ise kendini var olan siyasal sistemin normlarına uyarlamaktadır (Daver,1993).

Bireylerin siyasete katılma biçim ve düzeyini onların siyasete duydukları ilgi derecesi belirlemektedir. Bu kapsamda vatandaşların siyaseti duydukları ilgi önemsiz bir meraktan yoğun bir siyasal katılıma kadar uzanabilir. Dahl'a göre (1963) (aktaran Baykal,1970) merak,

ilgi, bilgi, eylem ve siyasal katılmanın boyutlarını belirlemekte ve bireyler bu unsurlara göre siyasal sistem içerisinde farklı boyutlarda faaliyette bulunabilirler.

Baykal'a göre (1970) siyasal katılma düzeylerini etkileyen tüm siyasal faaliyetler sahip oldukları siyasal yoğunluğa göre sıralanmalıdır. Aynı siyasal faaliyet tipleri, farklı siyasal sistemlerde farklı siyasal yoğunluklar ve anlamlar taşıyabilir. Örneğin, ABD'de seçim sisteminde yaygın olarak kullanılan 'partilere veya adaylara maddi destek sağlama' maddesinin diğer ülkelerde de kullanılabileceğinin şüpheli olduğunu vurgular. Bununla birlikte siyasal katılma düzeylerini bütün ülkelerde geçerli olacak şekilde üç gruba ayırmaktadır. Bunlar:

Siyasal Olayları İzleme: Bu düzeydeki birey siyasal sahnenin seyircisi ve siyasal haber tüketicisi olarak nitelendirilmektedir. Siyasal olayları izleme faaliyetleri, bireylerin dinleyici olarak mitinglere katılması, açık oturum ve kitle iletişim araçları ile siyasal olayları takip etmesi, siyasal konularla yakından ilgilenmesini içerir.

Siyasal Olaylar Hakkında Tavır Takınma: Düzeydeki birey izleme düzeyindeki bireye göre daha yoğun bir siyasal faaliyet içerisinde. Bireyler bu kategoride siyasal olaylar ve belli siyasal alternatiflerin karşısında ya da yanında bir tutum sergilemektedirler.

Siyasal Olayların İçine Karışma: Bu grup siyasal katılmanın en üst düzeyde görüldüğü gruptur. Derneklere ve siyasal partilere üye olma, bunlar içerisinde aktif olarak görev alma, miting ve yürüyüşleri katılma, bu grup içerisindeki faaliyetler olarak sıralanabilir.

Verba ve Nie (1972, Akt: Özer: 2004) bireylerin siyasal katılım davranışını altı düzeyde sınıflandırmıştır.

Siyasal Sürece Hiç Katılım Göstermeyenler: Bu bireyler oy kullanmak da dahil siyasal sistemin hiçbir süreci ile ilgilenmemektedirler.

Yalnızca Oy Kullananlar: Geniş bir kitleyi içerisinde barındıran bu düzeyde bireyler oy kullanmanın dışında siyasete herhangi bir ilgi duymamaktadırlar.

Kişisel Sorunları İle Sınırlı Katılmacılar: Kişiler kişisel sorunları ile ilgili devlet memurları ile irtibatla bulunurlar ve aynı zamanda oy kullanırlar.

Topluluk Düzeyinde Katılmacılar: Bu bireyler kişisel çıkarlarının ötesinde içinde bulundukları toplumun sorunlarının çözümü için siyasal yönetimi, iktidarı ve belediyeleri etkilemeye çalışırlar.

Kampanyacılar: Siyasal katılma düzeyi yüksek olan bu kişiler seçim kampanyalarında aktif olarak görev alırlar.

Siyasal Partilerde Görev Alanlar: Bu bireyler hem siyasal partilerde görev alırlar hem de diğer tüm kimyasal faaliyetlere aktif olarak katılırlar.

2.4.Siyasal Katılıma ve Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler

Bir toplumda yaşayan bireylerin siyasete karşı ilgileri farklı düzeylerde olmakla birlikte siyasal katılımlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Psikolojik etkenler, çevresel faktörler, bireysel nitelikler, sosyoekonomik yapı, eğitim, genel kültür ve cinsiyet siyasal sisteme katılımın niteliğini ve yoğunluğunu etkilemektedir (Kalaycıoğlu,1983).

2.4.1.Eğitim

Eğitim yalnızca bilgiyi aktarma aracı değildir. Aynı zamanda bireye bulunduğu toplumun kurum ve yapılarını kullanma ve değiştirme becerisi ile kültürün kendine has özelliklerinin yeni kuşaklara aktarılması olanağı sağlar. Dolaylı da olsa tüm ülkelerin eğitim programlarında siyasal bir yön bulunmaktadır (Kahraman, 2002). Bu bağlamda siyasal toplumsallaşma aracı olarak eğitim siyasal değer yargılarının ve siyasal kültürün kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlar.

Eğitim birçok farklı şekilde tanımlanabilecek olmasına karşın, bireylerin davranışlarında değişiklik yaratması ve bireye çeşitli donanımlar kazandırması eğitime ilişkin tüm tanımlardan çıkarılabilecek ortak özelliktir. Bireyin kendini geliştirmesi zamanla toplumla bir bütünlük oluşturmasını sağlayacak, buna karşın toplumda bireye kendini geliştirmesi için yeni fırsatlar ve uygun ortamlar yaratacaktır (Ergun,2006). Ergün (2008) Eğitimin iki temel fonksiyonundan bahsetmektedir. İlki eğitim toplumun kültürel değerlerini koruyarak yeni kuşaklara aktarabilecek, böylece toplumun değişmeden sürekliliğini sağlayacak, öte yandan

yaratıcı eleştirici, toplumsal değişme sağlamaya ve yeni buluşlar ve keşifler yapmaya çalışan nesiller yetiştirecek bir araçtır.

Eğitimin siyasal anlamda en temel işlevi, bireyi siyasal katılımı hazır duruma getirmesi ve siyasal sosyalleşmeyi sağlamasıdır (Turan,1986). Birey eğitim aracılığıyla yaşadığı ülkenin siyasal yapısını ve bu yapının işleyişini öğrenerek siyasete daha çok katılım gösterir (Çam,1998).

Temizele göre (2012) eğitim bireyin, siyasal katılım davranışını iki şekilde etkilemektedir. İlki eğitim bireyin içerisinde yaşadığı toplumun siyasi kültürünün bilişsel ve duygusal yönünü bireye aktarır. Böylece bireyin sahip olduğu değer yargıları ve tutumları güçlenmektedir. İkincisi, bireyin eğitim düzeyinin yüksek olması, toplumda yaşanan siyasal olayları anlayabilme ve eleştirebilme becerisini geliştirerek siyasal alana daha aktif katılım göstermesini sağlar.

2.4.2. Toplumsal Cinsiyet

Günümüzde dünyadaki ülkelerin birçoğunda kadınlar ile erkekler eşit temel haklara sahip ve siyasal yaşamın temel öğelerinden biridirler. Fakat eşit siyasal haklara sahip olmalarına rağmen, siyasal katılım oranı açısından, tüm dünyada erkekler kadınlardan daha ileri durumdadırlar. Kadınların kendilerine tanınan yasal haklardan fiilen faydalanmamasının nedeni cinsiyetler arası eşitsizliğin psikolojik, ekonomik ve biyolojik bir kökeninin olması ve içinde bulundukları toplumun kadın ile erkeğe farklı roller tanımlaması olarak gösterilebilir. Bu durum kadın ile erkek arasında siyasal tutumları açısından farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sönmez,2004).

Kışlalı (2005) kadın ve erkeklerin siyasal katılım davranışları ile ilgili bazı noktalara değinmiştir. Kışlalı'ya göre;

-Kadınların oy kullanma oranı erkeklere göre daha düşüktür. Bu durum onların toplumsal rolleri ile yakından bağlantılıdır.

-Kadınlar, parti liderlerinin karizması ve kişilik özelliklerinden daha fazla etkilenirken erkekler parti programına kadınlardan daha fazla önem vermektedir.

-Kadınlar erkeklere göre siyasi düşüncelerini daha kolay değiştirebilmektedir.

-Bekar ve dul kadınlar, evli kadınlara göre erkeklerden bağımsız siyasi düşüncelere sahip iken evli kadınlar eşlerinin siyasi görüşlerine daha çok bağlılık göstermektedir.

Türkiye'de özellikle Atatürk döneminde kadınlar için hem uygulama hem de yasal alanda önemli yeniliklere gidilmiştir. 1926 yılında çıkarılan Medeni Kanun ile toplumsal haklar açısından kadınlar ile erkekler eşit kılınmıştır. 1930 yılında kadınlar belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkına sahip olmuş, 1934 yılında ise milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilerek, siyasal yaşama tam katılımı sağlanmıştır (Eroğul,1991). Fakat kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin yasal alanda kaldırılmasına rağmen, Şirin Tekeli tarafından hazırlanan verilere göre, kadınlar parlamentoya girdikleri ilk tarih olan 1935'ten 1980'e kadar, milletvekili olma oranları yalnızca %1.8 olmuştur. Bu oran 1935 yılında %4.5 iken 1946'dan sonra hızlı bir şekilde düşmüştür. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, her ne kadar siyasal yaşamda yasal eşitlik sağlansa da kadınlar yine de siyasetten dışlanmışlardır.

Kadınların hane içerisindeki hayatından çıkarak kamusal alanın olanaklarından faydalanması 20.yy'da artış göstermiştir. Günümüzde kadın haklarına ilişkin yasal belgelerde kadınların siyasal haklardan erkekler ile eşit şekilde yararlanması teminat altına alınmıştır. Fakat kadınların siyasal yaşama daha aktif bir katılım göstermesi ve siyasi haklardan daha sağlıklı bir şekilde yararlanması için, sadece siyasi haklar tanımak değil aynı zamanda hakları kullanmayı sağlayacak düzenlemeler de yapılması gerekmektedir (Konan, 2011).

2.4.3.Yaş

Siyasal katılım davranışını etkileyen diğer önemli unsur yaştır. Farklı yaş grupları siyasal katılıma farklı düzeylerde ilgi göstermektedir. Öztek'in'e göre (2007) Bir siyasal davranış biçimi olan siyasal katılma ile yaş arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. 16-20 yaş arasındaki bireylerin eğitim, meslek edinme, iş arama benzeri sorumluluktan uzak olmaları sebebiyle siyasete ilgi düzeyleri düşüktür. Bireylerin siyasete karşı olan ilgileri yaş ilerledikçe artmakta ve 25-45 arasında en üst düzeye ulaşmaktadır. Siyasete karşı olan bu ilgi düzeyi 45 yaşından itibaren azalmaya başlamakta ve 65 yaşından itibaren ise en alt düzeye inmektedir. Bu düşüşün sebebi ise bireylerin kendileri açısından değiştirilebilecek bir şeylerin

kalmadığına inanması, beklentilerinin azalması ve fiziki olarak da gençliğin dinamikliğini, güç ve enerjisini kaybetmeleridir.

Baykal'da (1970) orta yaş grubunun siyasal katılım oranlarının gençlere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Siyasal katılım 40'lı ve 50'li yaşlarda en üst düzeye ulaşmakta ve sonrasında katılımında bir düşüş meydana geldiğini ifade etmiştir. Baykal'a göre genç bireyler daha çok radikal siyasal hareketleri desteklerken, yaştan ilerlemesi ile birlikte bireyler daha muhafazakâr alana yönelmektedirler.

Turan'da (1986) gençlerin daha düşük bir düzeyde ve düzensiz bir şekilde siyasal katılım gösterdiklerini, orta yaş grubuna geldiklerinde ise siyasal katılıma daha yoğun bir ilgi gösterdiklerini ifade etmektedir.

Bireylerin siyasal katılım davranışlarının ve siyasete yönelik düşüncelerinin yaş dönemlerinden nasıl etkilendiği ile ilgili iki farklı durum söz konusudur. Birincisi, bireyin gelişme dönemine özgü sahip olduğu bilişsel duygusal ve davranışsal özellikleridir. İkincisi ise her neslin kendi döneminde kitle iletişim araçları ve toplumsal olaylardan etkilenmeleri, yaşantıları ile şekillenen farklılıkları ve benzerlikleridir. İki unsurun birbiriyle karıştırılmaması gerekmektedir. Örneğin birçok çalışmadan elde edilen verilere göre, bireyler yaşlandıkça muhafazakârlaşmaktadır. Bahsedilen muhafazakârlaşma, statüko taraftarlığı, dindarlaşma ya da bireyin sahip olduğu değerlerin pekişmesi anlamlarına gelebilir. Bu bağlamda yaşlıların gençlere göre daha muhafazakâr olduğu şeklindeki bir iddia, yaşlılığın psikolojik ya da ruhsal özellikleri ile ilgili veya kuşak farklılıkları ile ilgili olabilir. Yaşlı bireylerin daha muhafazakâr bir toplumda yetişmesi ve genç kuşağın ise içinde bulunduğu toplumun daha seküler bir yapı arz etmesine bağlı olarak böyle bir sonucun ortaya çıkması mümkündür. Eğer muhafazakarlık, statüko ve değişim karşıtı olarak nitelendirilirse bu durumun yaşlılığın psikolojik ya da ruhsal özelliklerinden ziyade yaş faktörünün etkisi olarak açıklanması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılan birçok araştırmada da yaşlı bireylerin gençlere göre daha muhafazakâr olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Muhafazakârlık, sahip olunan değerlerin pekiştirilmesi şeklinde değerlendirildiğinde ise, yaştan ilerlemesine bağlı olarak muhafazakârlığın arttığı söylenebilir (Sitembölükbaşı, 2001).

2.4.4.Yerleşim Birimi

Bireylerin siyasal katılım yoğunluğunu belirleyen en önemli unsurlardan biri de yerleşim yerinin özellikleridir. Kentte yaşayan bireyler ile kırsal kesimde yaşayan bireyler arasında siyasal katılım davranışı aynı düzeyde değildir. Bu farklılaşmanın ortaya çıkmasında, kentlerde ve köylerde eğitim, meslek, kitle iletişim araçlarına ulaşılabilirlik siyasal katılımı artıracak örgütlenmelerin kentlerde daha yoğun olması ve köy hayatının sosyolojik yapısı etkilidir. Diğer bir deyişle siyasal katılma davranışı ile ilgili, siyasal sistem içerisinde yer alma, örgütlenme, siyasal olaylarla ilgili tavır takınma gibi siyasal katılma biçimleri kentlerde daha yoğundur (Baykal, 1970).

Siyasal davranış ile yerleşme yeri arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dair iki önemli görüş bulunmaktadır. Birincisi yerleşim biriminin büyüklüğünün artması ile siyasal katılım oranının da artacağı düşüncesidir. Diğer ise yerleşim biriminin özelliklerinin siyasal katılım davranışını doğrudan şekillendirdiği fikridir. Dolayısıyla yerleşim biriminin, siyasal katılım davranış açısından önemi kentsel ve kırsal farklılıkla açıklanmaktadır (Turan ve Temizel: 2015).

Siyasal katılım konusunu inceleyen siyasal bilimcilere göre, bireylerin yerleşim yerlerinin gelişmişlik düzeyi ile siyasal katılma davranışları arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Siyasal katılma ve çağdaşlaşma birbirini sürekli besleyen ve birbirinin koşulu olan iki etmendir (Eroğul,1998). Şehirleşme ve diğer sosyal modernleşme süreçleri ulusal devlet ile vatandaşlar arasında siyasal haberleşme düzeyini artırmakta ve yeni bağlar yaratmaktadır. Buna bağlı olarak bireylerin siyasal katılma yoluyla elde edebilecekleri çıkarlar hakkında daha bilinçli olacağı öne sürülmektedir (Özbudun,1975).

Kır ve kent arasındaki siyasal davranış farklılıkları aynı zamanda bu yerlerde yaşayan bireylerin oy tercihlerine de yansımaktadır. Genelleme yapmamakla birlikte kalabalık nüfuslu kentlerde yaşayan seçmenlerin kırsal bölgelerde yaşayan seçmenlere göre daha değişim yanlısı bir tercihte bulunduğu görülmektedir. Bu farkın en önemli sebebi eğitim faktörüdür. Eğitim seviyesinin düşük olduğu kırsal bölgelerde geleneklere ve dine bağlılık bireylerin yaşam tarzlarının ve günlük faaliyetlerinin birbirine benzerliği, yüz yüze iletişimin yaygın olması abi dayanışma duygusunun güçlü olması bu bölgelerin temel özellikleridir. Kırsal

bölgelerde sosyal yapı içerisinde benzerliklerin geniş yer tutması nedeniyle bu bölgelerde farklı olanı anlama, farklı bir bakış açısıyla dünyayı algılama ve yorumlama gereksinimine ihtiyaç duyulmamaktadır. Sosyal yapının yavaş değiştiği bu toplumlarda tutum ve davranışlarda benzer şekilde değişmektedir. Değişim yenilik farklılık gibi unsurlar bu sosyal yapının gölgesinde kalmaktadır. Buna bağlı olarak kırsal bölgelerde yaşayan bireyler daha muhafazakâr ve değişime dirençli iken, kentte yaşayan seçmenler daha değişim yanlısıdır denilebilir.

2.4.5.Meslek

Birçok çalışmadan edilen bulgulara göre bireylerin meslekleri ve statüleri ile siyasal etkinlik ve yeterlilik durumları arasında ilişki bulunmaktadır. Bireylerin toplumsal statüsünü belirleyen en önemli unsur meslektir. Yüksek statüye sahip bireyler sosyal çevreleri aracılığıyla siyasal kurumlara daha rahat ulaşabilmektedirler. Aynı zamanda bireyler için siyasal katılım, mesleki statülerini korumanın bir aracıdır. Bireylerin statüsü yükseldikçe oy verme katılımları, siyasal ve sosyal olaylara duyarlılığı artmakta, hükümet ve siyasal aktörlerle ilişkileri gelişmektedir (Çukurçayır, 2000).

Bireylerin mesleki statüleri ve bu statülerin saygınlığı siyasal tercihleri üzerinde etkilidir. Bireylerin siyasal partiye yakınlıkları mesleki durumlarına göre şekillenmektedir. Öte yandan bireyler mesleki çıkarlarını amacıyla da siyasal katılımında bulunabilirler. Altan (2011) bu görüşü şöyle bir örnekle desteklemektedir: Amerika'da işçi sınıfı uzun yıllardan beri demokrat partiye oylarını vermektedirler. Burjuvazi sınıfı ve işverenler ise genelde cumhuriyetçileri desteklemektedirler. Ayrıca Altan, Türkiye'de ise esnaf ve zanaatkarların genellikle Ak Parti'yi desteklediklerini belirtmektedir.

Baykal (1970), siyasal davranış ile meslek arasındaki ilişki beş başlık altında değerlendirilebilir:

-Bireyin sahip olduğu meslek kendisine siyasal alanda önemli yetenekler kazandırabilir.

-Meslekleri aracılığı ile bir araya gelen belli bir siyasi görüşe sahip bireyler siyasal etkileşim içinde bulunabilirler.

-Birey mesleki statüsü gereği hükümete ve politikalarına ilgi ve çıkar duyabilir.

-Bireyin mesleği siyasal ilgi ve faaliyetler için boş zaman sağlayabilir.

-Bireyin mesleğin gerektirdiği roller çerçevesinde bir takım siyasal davranışları gerekli kılabilir.

Bireylerin icra ettikleri meslekleri ile siyasal katılımları arasında bir ilişki bulunsa da bu kavramı seçmen davranışlarında tek başına referans almamak, gelir ve eğitim ile birlikte bireyin sosyal statüsü doğrultusunda ele almak gerekmektedir. Siyasal katılma düzeyi üzerinde etkisi araştırılan meslek faktörünün seçmen tercihleri üzerinde doğrudan bir etkisinin olduğunu söylemek ya da sonuçları yalnızca meslek üzerinden açıklamak ve bu açıklamaları somut verilere dayandırmak oldukça güçtür. Yine de mesleğinden ve mesleğinin sağladığı kazanımlardan hoşnut olan bireylerin durumu devam ettirebilmek adına statükocu bir tutum sergileyecekleri ileri sürülebilir. Yüksek bürokratlar ve memurlar bu düşünceye örnek olarak gösterilebilir. Benzer şekilde dinsel faktörlerin daha fazla hâkim olduğu kırsal alanlarda yaşayan çiftçilerin siyasal tercihlerini muhafazakâr partiler tarafından kullanacakları varsayılabilir. Öte yandan mevcut durumlarını iyileştirmek adına çaba sarf eden işçilerin, bu beklentileri doğrultusunda vaat veren sol partileri tercih edecekleri bir gerçektir. Toplumun diğer kesimini oluşturan emekli, serbest meslek mensupları ve esnaflar ise ekonomik çıkarları öncelikli olmak üzere, diğer faktörlerden etkilenecek tercihlerini yapacaklardır (Dursunoğlu,2017).

2.4.6.Sınıf ve Gelir

Tarihsel süreç içerisinde gerçekleşen, toplumların sınıf yapılarındaki tüm değişiklikler, siyasal yaşamda da büyük değişikliklere sebep olmuştur. Sınıfların takındıkları siyasal tutumlar, kendi niteliklerine, zamana, sosyal ve siyasal altyapıya göre ortaya çıkmaktadır. Halk sınıfları siyasal haklarını örgütlenerek ve birleşerek kullanma eylemi göstermektedir. Örneğin: sendikalar işçi sınıfı tarafından oluşturulan ve geliştirilen bir örgütlenme biçimidir (Eroğlu,1998).

Yücekök'e göre (1987) alt sınıflarda siyasal katılmanın genellikle daha az olmasının nedeni bireylerin ekonomik güvensizlikleri nedeniyle siyasal çevrelerinde etkili olamama ve siyasal

çevrelerini kontrol edememe inancı taşımalarıdır. Alt sınıfa mensup bireylerin sınıf bilinçleri, eğitim düzeylerinin düşük olması, dünya görüşlerinin sınırlılığı sebebi ile Egemen sınıflarınki kadar güçlü değildir. Bu nedenle alt sınıflar çapraz baskılardan daha çok etkilenmekte ve propagandalara daha açık olmaktadır.

Bireylerin gelir düzeyi, yaşam tarzları üzerinde, yaşam tarzları da siyasal katılım davranışı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bireylerin gelir seviyesi arttıkça siyasal olaylara bilgileri artarken, gelir seviyeleri düştükçe siyasal katılıma olan ilgileri tamamen yok olabilir. Aynı zamanda bireylerin gelir seviyesi yükseldikçe siyasal katılım biçimlerinin de üst düzeyde gerçekleşmesi olasıdır (Kışlalı, 1998: 186).

Gelir, siyasal katılımdan seçmen tercihinine kadar etkili olan önemli ve belirleyici bir faktördür. Ekonomik açıdan güçlü olan bireylerin siyasal sistem içerisinde daha etkin olduğu ifade edilmektedir (Çukurçayır, 2000). Ancak bu durum Türkiye'de siyasal katılmanın birçok boyutunda geçerli olsa da oy verme davranışında farklılık söz konusudur. Ekonomik olarak daha düşük düzeyde yer alan kırsal kesimin seçime katılım oranı kentlere göre daha fazladır. Dolayısıyla siyasal katılma davranışı ile gelir arasında her zaman doğrusal bir ilişkinin olduğu söylenemez (Dursunoğlu, 2017)

Gelir seviyesi yüksek olan bireyler, toplumsal avantajlarını ve konumlarını korumak amacıyla siyasal olayların gelişimini ve işleyişini yakından takip etmekte, aynı zamanda karar mercilerinin karar verme süreçlerini etkilemeye çalışmaktadırlar (Acar, 2002).

Almond ve Verba'nın beş farklı ülkede siyasal katılım ve gelir ilişkisini inceledikleri araştırmadan elde ettiği verilere göre, eğitim tüm toplumsal kesimler için sabit tutulduğunda, ekonomik grupların kimyasal katılma davranışları arasındaki farklılıklar azalmaktadır. Ayrıca gelir seviyesi yüksek olan bir bireyin, siyasal katılım açısından, düşük gelirli bireylere göre daha aktif olması da mümkündür (Baykal, 1970). Üst, orta ve alt gelir gruplarının oy verme davranışları birbirinden farklılık göstermektedir. Gelir piramidinde üst ve alt ekonomik grupta yer alan bireyler orta katmanda yer alan bireylere göre oy verme davranışı açısından daha fazla katılım göstermektedir. Üst gelir grubuna sahip bireylerin, siyasal bilgi ve ilgi düzeyleri, siyasal olaylar karşısında takındıkları tutum oy verme sürecini etkilemektedir. Alt gelir

grubuna sahip bireyler ise ekonomik olarak daha iyi bir seviyeye ulaşmak ve mevcut durumu düzeltmek için oy kullanmaktadır.

2.4.7.Siyasal Parti ve Parti Lideri-Adayı

Siyasal partiler ülkeyi yönetme amacı taşıyan ve benzer siyasi fikre sahip bireylerin oluşturduğu örgütlü yapılardır. Partinin ideolojisi, parti yöneticileri, parti lideri, parti programı, partinin vaat ve söylemleri ve icraatları siyasal partinin temel bileşenleridir.

Bireyler siyasal davranışın oy verme boyutunda birçok faktörün etkisiyle siyasi bir partiye oy vermektedir. Bu açıdan siyasal partiler bireylerin pasif olan siyasal katılım davranışlarını aktif hale getirir. Birey ile siyasal parti arasındaki ilişkinin yoğunluğuna bağlı olarak bireyin siyasal katılım davranışı da artmakta ya da azalmaktadır. Siyasal katılım davranışının en üst düzeyi siyasal bir partiye üye olmaktır. Siyasal parti ile özdeşleşen bireyler siyasal katılım açısından da daha fazla istikrar göstermektedir. Robert E. Lane'e göre, siyasal parti ile bağdaşım düzeyi, bireyin yaşı ilerledikçe, kişisel tecrübelerinin ve geleneksel yapısının artması ile doğru orantılı olarak artış göstermektedir. Bu durum eğitim faktörü ile ters orantı göstermektedir. Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça siyasal partilere olan bağlılıkları azalmaktadır. Baykal bunun nedeninin eğitimin, bireylerin siyasal parti ile ilgili düşüncelerinde olumsuz bir etki bırakması olarak açıklar (Akt, Baykal, 1970).

Siyasal parti programı partinin iktidara geldiğinde toplumun beklentilerine ve ihtiyaçlarına nasıl cevap vereceğini gösteren yol haritasıdır (İslamoğlu,2002). Parti programı, sosyal politikalar, dış politika, ekonomi, temel hak ve hürriyetlere kadar her alanda partinin imajını ve düşüncesini yansıtır. Gerçeklikten uzak parti programları siyasal partinin imajını olumsuz yönde etkileyeceğinden bu programlarda yer alan ifadelerin gerçekçi olması gerekir. Parti programı yeniliklere ayak uydurmalı yeni toplumsal taleplere ve değişen dünyaya duyarlı olmalıdır (Divanoğlu, 2008).

Siyasal parti programı seçmen tercihi üzerinde etkilidir fakat siyasal partinin adayının ya da liderinin ön planda olduğu durumlarda parti programı geri planda kalmaktadır (Schröder, 2004).

Bir siyasal parti lideri seçmen açısından partinin temsilcisi yüzü ve en yetkilisidir. Bazı seçmenler açısından parti lideri partinin de önünde değerlendirilen partiye değer katan ya da partinin imajına zarar veren kişi olarak görülmektedir. Özellikle seçmenlerin oy verme davranışlarını bir lideri iktidara taşıma amacıyla gerçekleştirmeleri, parti liderinin ne denli önemli olduğunun göstergesidir (Dursunoğlu,2017).

2.5.Seçmen Davranışına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Sosyal yardımların dağıtımı ve sosyal yardımlara yönelik tartışmaların en yoğun yaşandığı dönem seçim zamanıdır. Toplumun her kesiminden bireylerin siyasal tercihleri ile ilgili kararlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bireylerin ekonomik durumları, sosyal yaşantıları, sahip olduğu kültürel değerler , tutumları ve algıları, siyasal bilgi ve ilgi düzeyleri, eğitim düzeyleri ve demografik özellikleri, onların siyasal katılımını, siyasal eğilimlerini ve oy verme davranışlarını birbirlerinden farklılaştıran unsurlardır. Dolayısıyla her seçmenin hangi siyasal partiye oy vereceği ya da hangi siyasal partiye oy vermeyeceğini belirleyen birbirinden farklı ve birden fazla etken söz konusu olabilmektedir. Siyasal aktör ve seçmen arasında iki yönlü gerçekleşen bu süreçte seçmen birtakım hedefleri, beklentileri ve amaçları doğrultusunda hareket ederken siyasal aktörler de kendi hedef ve amaçları doğrultusunda seçmen beklentilerine yönelik sosyal politikalar üretmektedir.

Bu çalışmada sosyal yardımlardan faydalanan ve faydalanmayan toplam 30 ev kadını katılımcı ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular sosyal yardımlara ilişkin deneyim ve algılarının oy verme davranışları üzerindeki etkisini tespit ederek, bu unsurlar oy verme davranışına yönelik kuramsal yaklaşımlar çerçevesinden ele alınmaktadır. Katılımcıların sahip oldukları sosyoekonomik özellikler ve ekonomik çıkarların oy verme davranışlarını değiştirmede daha etkili olabileceği, kendilerini ait hissettikleri sosyal gruplar, dini inanışları, herhangi bir siyasi partiye olan duygusal yakınlık gibi ideolojik unsurların ise oy verme davranışlarını değiştirmede direnç göstermelerine neden olduğu varsayımı ile kuramsal bir zemin belirlenmiştir. Katılımcıların sosyoekonomik anlamda dezavantajlı, sosyal yardımlara ihtiyaç duyan ev kadınlarından oluşması siyasal kararları üzerinde ekonomik çıkarların güçlü bir etken olacağı, siyasal tercihleri ile ilgili kararlarında rasyonel bir tavır sergileyecekleri varsayımını güçlendirmiştir.

Dünyada seçmen davranışları ve seçim süreçleri ile ilgili yapılan ilk çalışmalar 1910'lu yıllarda başlamış ve 1940'lı yıllardan itibaren özellikle Amerika'da yapılan deneysel yöntemlerle gelişerek devam etmiştir. Anthony Downs'ın "Demokrasinin Ekonomi Teorisi (An Economic Theory of Democracy)", Lazarsfeld ve arkadaşlarının "Kişilerin Tercihi (The People Choice)" ve Campbell ile arkadaşlarının "Amerikan Seçmeni (The American Voter)" Çalışmaları ile birlikte seçmen davranışı, sosyo psikolojik rasyonel tercih ve sosyolojik olmak üzere üç temel yaklaşım çerçevesinde ele alınmıştır. Bu yaklaşımların yanı sıra oy verme davranışını siyasal pazarlama araçları üzerinden tartışan siyasal pazarlama yaklaşımları ve sınırlı rasyonel kuram üzerinden açıklayan sezgisel oy verme yaklaşımları da seçmen davranışını etkileyen diğer kuramsal yaklaşımlardandır (Kalender,2005).

2.5.1.Sosyolojik Yaklaşım

Bu yaklaşıma göre seçmenlerin kendilerine ait hissettiği sosyal grup oy verme davranışlarını belirleyen en önemli faktördür. Bireyler oy verme davranışlarına araçsal bir anlam yükleyerek ait oldukları grubun çıkarlarını en iyi şekilde temsil eden partiye oy verirler. Toplumsal gruplar ve bölünmeler, bireyin oy verme davranışını etkileyen en temel etkidir. Yaşanılan coğrafi bölge, sınıf, etnisite, cinsiyet, dini inançlar toplumdaki bölünmelerin temel ve önemli sebepleridir (Heywood,2007:311). Yani Sosyolojik yaklaşımını temel aktörleri, seçmenden ziyade, seçmenin ait olduğu sosyal gruplar ve/veya partilerdir (Kalender,2005).

Lazarsfeld ve arkadaşlarının 1944 yılında yayımladığı "The People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind in a Presidential Campaign" (Kişilerin seçimi: Başkanlık Seçiminde Seçmenler Nasıl Karar Verir) bu yaklaşımın kökenini oluşturmaktadır. Amerikan seçmeni üzerinde yapılan ilk sistematik anket uygulaması olan bu çalışmada bir örneklem grubu ile belirli aralıklarla bir takım mülakatlar gerçekleştirilmiş ve bu grubun oy verme davranışları üzerindeki değişimi kaydedilmiştir (Gümüş, 2009: 24).

Lazarsfeld ve arkadaşlarının 1954 yılında yayımlanan "Voting: A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign" (Oy Verme : Başkanlık Seçimlerinde Karar Oluşturma Üzerine Bir Çalışma) adlı kitaplarında yer verdikleri Panel çalışmalarında ABD başkanlık seçimleri sırasında medya ve siyasi propagandanın seçmenlerin oy verme davranışı üzerindeki

etkisini araştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda seçmenlerin hangi partiye oy vereceklerine karar verme süreçlerinde medya ve propagandanın önemli bir etkisi olmadığı görülmüştür. Öte yandan; bireylerin sosyal sınıf ve dini inanışları açısından benzerlik gösterdikleri insanlarla iletişim kurmaya özen gösterdikleri, aileleri, arkadaşları ve iş çevreleri ile kurdukları sosyal ağlarda grup birliğini bozacak fikirlere sahip olan kişilere yer vermekten kaçındıkları görülmüştür (Ünal, 2016:98).

Cinsiyet unsurunun oy verme davranışı üzerinde etkisi araştıran Lipset'e göre (1963) cinsiyetler arası oy verme oranının farklılık göstermesinin sebebi yine toplumsal grubun belirleyici olmasının sonucudur. Kadınların seçimlere erkeklere oranla daha az katılım göstermelerinin sebebi eşleri tarafından baskı uygulanmasıdır. Lipset ve Rokkan'a göre (1967) içinde bulunulan toplumsal gruplar sadece bireylerin oy verme davranışını etkilemez aynı zamanda bir coğrafyada var olacak parti sayısı o coğrafyanın sosyal yapılarındaki bölünmeler üzerinden belirlenir. Yani siyasi partiler toplumsal gruplardaki bölünmelere bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmaktadır.

Sosyolojik model, benzer sınıfsal özellikler tutumlar ve günlük pratiklere sahip olan bireylerin parti tercihlerinin ve oy verme davranışlarının farklılık göstermesini açıklayamamaktadır. Diğer bir deyişle bu model, sosyal grupları bireylerin oy verme davranışı üzerindeki temel etken olarak görmesi, kişisel tercihleri ve seçmenlerin hükümet ve partilerin çalışmalarını değerlendirmelerini önemini göz ardı etmesi nedeniyle eleştirilmektedir.

2.5.2. Parti Kimliği Modeli

'Michigan Modeli' olarak da isimlendirilen bu yaklaşım 1950'li yıllarda Michigan Üniversitesi Ulusal seçim araştırmaları merkezinde bir grup araştırmacı olan Angus Campbell ve arkadaşlarının kaleme aldığı Amerikan Seçmeni (Amerikan Voters) adlı eser, seçmen davranışı incelemede gruplardan ziyade bireylerin davranışlarına odaklanarak, seçmenlerin çocukluktan itibaren ailelerinin ve çevrelerin etkisi altında gerçekleşen siyasal sosyalleşme sürecinde edindikleri ideolojik yönelimler ve siyasal tutumların, onların ileriki yaşlarda parti seçimleri üzerindeki etkisine yönelik bulgusuyla literatüre önemli bir katkı sağlamıştır. Bu yaklaşıma göre seçmenin oy verme davranışını etkileyen en önemli unsur

siyasal bir partiye olan yakınlığıdır (Akgün, 2002). Bu araştırmacılara göre bireylerin siyasi kimliklerinin temelinde partizanlık bulunmaktadır. Bu partizanlık bireyin bir futbol takımı tutması gibi parti ile psikolojik olarak özdeşleşme ve taraftarlık şeklinde ortaya çıkmaktadır (Özer ve Meder,2008).

Parti Kimliği modelinde oy vermek seçmen için görüşlerini ifade etmenin bir yoludur. Bu modelde oy verme davranışını etkileyen en temel unsur siyasi partiye duyulan aidiyet hissidir. Siyasi parti ve seçmen arasında kurulan bu bağ uzun vadeli ve değişmez bir ilişki olarak tanımlanırken, küçük yaşlarda aile içinde edinilen değerler ve tutumların, daha sonra arkadaş ve iş ortamında devam eden davranış pratiklerinden etkilenecek şekilde ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle bireyler içinde yetiştiği ortamın etkisinde kalarak siyasi partilerle bir özdeşlik kurar ve siyasi olayları bu psikolojik bağılıkları çerçevesinde yorumlarlar (Heywood,2007).

Bu modelin kurucusu olan Angus Campbell ve arkadaşlarına göre, tutum ve davranışlar açısından partizan bir etki altında bulunan seçmen kendisini partisinin konumuna göre konumlandırmaktadır. Bu bağlamda seçmen bilgi sahibi olmadığı herhangi bir konuda bağ kurduğu parti ile aynı duruşu benimsemeyi seçer. Bireyin desteklediği siyasi parti ile bağı ne kadar yoğun olursa algısındaki yanılsama da o denli güçlü olacaktır. Mesela anadilde eğitim konusunda bir bilgi sahibi olmayan bir seçmen aidiyet hissi geliştirdiği milliyetçi bir partinin buna karşı olması sebebiyle, bu konuda karşı bir tavır geliştirebilir (Aydoğdu,2016).

Bu yaklaşıma göre, siyasi bir parti ile özellikle erken yaşlarda aile etkisi ile kurulan bağ, seçmenin siyasi tercihlerini uzun süre etkilemekte ve bireyin psikolojik bağılılık geliştirdiği bu partiyi bırakıp başka siyasi partiler ile bağ kurması çok nadir görülen bir durumdur. Özellikle aile siyasi sosyalizasyon sürecinde etkili olan en önemli unsurdur. Siyasi yelpazenin solunda yer alan siyasi parti liderlerinin sol düşünceye sahip ailelerin çocukları iken, sağ yelpazede konumlanan siyasi parti liderleri de sağ siyasi düşünceye sahip ailelerin çocukları olduğu görülmektedir (Uysal ve Topak,2010). Seçmenin kişisel özellikleri sahip oldukları değerler sistemi ve tutumları oy verme davranışlarının en belirleyici unsurları olarak kabul edilmektedir. Buna bağlı olarak seçmenlerin, objektif nedenler yerine bir siyasi partiye duyduğu ön yargı ile hareket ettiği söylenebilir (Gülmen,1974) Duygusal bir bağılılık ile siyasi parti veya lideri ile özdeşim kuran seçmenler destekledikleri parti ya da lider başarılı olduğunda ruhsal bir tatmin sağlamaktadır. Bir parti ya da lider ile dinsel ve siyasal inançlara

dayalı bir bağlılık kurmuş seçmen, kendisiyle aynı inancı paylaşan insanlarla kurduğu dayanışmadan ve onlarla bir arada bulunmaktan dolayı doyuma ulaşabilir (Kışlalı,2000).

Parti kimliği modelinde, bireylerin siyasi tercihlerindeki değişim ancak sosyal statüsünde önemli bir değişim yaşanmışsa mümkün olabilir. Örneğin evlenme, iş değiştirme, eğitim seviyesinde artış gibi önemli gelişmelerin yaşanması gerekmektedir. Bireylerin özel yaşamında meydana gelen bu değişikliklere benzer şekilde, bulunduğu coğrafyada yaşanan sosyal ve siyasi değişiklikler de partizanlık bağının değişmesine neden olabilir. Örneğin SSCB'nin dağılması gibi büyük ve önemli değişimler geniş kitlelerin partizanlık bağında değişimlere sebep olabilir. Yine de seçimler arasında yaşanan oy dalgalanmaları partizanlık bağında yaşanan değişimler olarak görülmez. (Antunes, 2010).

2.5.3.Rasyonel Tercih Yaklaşımı (Ekonomik Yaklaşım)

Rasyonel yaklaşımın öncüsü Antony Downs'a göre seçmenler oy verme davranışlarını kendi çıkarları doğrultusunda rasyonel bir eylem olarak gerçekleştirmektedirler. Rasyonel tercih yaklaşımı ekonomik oy verme modeli olarak da adlandırılmakta ve oy verme davranışının temelini ekonomik değişkenler ve kişisel çıkarlar oluşturmaktadır. Rasyonel tercih modeli seçmenlerin kendi amaç ve çıkarlarını çok iyi bildiği ve kendi faydalarını en üst düzeye çıkarma amacıyla oy verdikleri varsayımına dayanmaktadır (Akgün,2002). Bu yaklaşıma göre seçmen kendi maddi çıkarları doğrultusunda, en az kaynakla en iyi sonucu almayı hedeflemektedir. Rasyonel tercih yaklaşımına göre seçmen davranışını ve kararını etkileyen diğer önemli faktörler tam bilgiye erişim, partilerin ve adayların ekonomik vaatleri ve icraatları ekonomik değişkenler ve benzerleri şeklindedir. Bu kurama göre seçmenlerin genel beklentisi ve kişisel çıkarları seçmen tercihini etkileyen en önemli unsurdur (Downs,1957). Downs 1957 yılında yayınlanan Demokrasinin Ekonomik Teorisi adlı çalışmasında her seçmenin oyunu diğer tüm partiler arasında kendine daha fazla fayda sağlayacak partiye verdiğini ve oy verdiği parti beklentisini karşılamada yetersiz kalırsa bir sonraki seçim döneminde oyunu kolayca değiştireceği görüşünü öne sürmüştür (Bennett and Salisbury, 1987, Akt, Akgün,B).

Ali T. Akarca ve Tansel (2007), 1995 genel seçim sonuçları üzerinde yaptığı çalışmanın sonucunda siyasi partilerin ekonomik performanslarının seçmenin kararını etkileyen önemli

bir unsur olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada elde edilen diğer bulgulara göre ise seçmenler siyasi partilerin ekonomik performanslarını uzun vadede değil sadece bir sene öncesinden göz önünde bulundurarak değerlendirmektedir. Eğer seçim dönemi ekonomik anlamda kötü bir dönem ise bu durum aşırı uçtaki muhalif partilerin oy oranını artırmakla birlikte iktidarın küçük ortağı olan siyasi partiler ile ana muhalefet partilerini etkilememektedir. Seçmenler ise iktidar partiden farklı partilere oy verme eğilimindedirler (aktaran Aydoğan,2016).

Bu yaklaşımın diğer bir versiyonu ‘geçmişe dönük oy verme’dir. Bu kurama göre seçmenler oy verirken iktidarda bulunan partinin iktidar süresi boyunca gerçekleştirdiği tüm uygulamalara, genel performansına bakar ve bu süre içerisinde kendi ekonomik durumlarındaki değişim ve gelişmeyi göz önünde bulundurlar. Seçmenler için asıl önemli olan iktidarın izlediği ekonomik politikalardan ziyade ortaya çıkan net ekonomik sonuçlardır. Buna göre seçmenlerin ekonominin iyi gittiği dönemlerde iktidarı ödüllendirdiği kötüye gittiği dönemlerde ise cezalandırdığı görüşü hâkimdir. Ekonomik çıkarların seçmenlerin oy verme davranışı üzerindeki etkileri genel olarak kabul görmek ile birlikte, ekonomi dışında kalan ve politikada önemli olan etkenleri ve değerleri göz ardı etmesi açısından da eleştirilmektedir.

2.6. Sosyal Yardımlar ve Klientalizm

Araştırmada oy verme sürecine ilişkin unsurlar seçmenler ve siyasal aktörler arasında iki yönlü ve karşılıklı ilişkisine dayalı bir süreç çerçevesinde değerlendirilerek ele alınmaktadır. Önceki bölümde çeşitli bireysel, sosyal ve ekonomik faktörler seçmen tercihini etkileyen unsurlar olarak ele alınırken bu bölümde ise siyasal aktörlerin siyasal çıkarlarına ve seçmen tercihine etki eden amaç, hedef ve beklentileri değerlendirmektedir. Seçim sürecini etkilemeyi amaçlayan siyasal aktörlerin amaçları doğrultusunda sundukları ve seçim döneminde yoğunlaşan sosyal politika uygulamaları, sosyal yardımlara ilişkin seçmen algısını da etkilemektedir. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde sosyal yardımların, siyasal aktörler tarafından sunulmuş amacına yönelik algıları ve tutumlarının, siyasal tercihlerini değiştirme ya da değiştirmeme yönündeki etkisi göz önünde bulundurulmuştur. Buna bağlı olarak sosyal yardımların sunulmuş amaçlarına ilişkin katılımcı algıları klientalizm çerçevesinde değerlendirmeyi zorunlu kılmıştır.

Klientalizm yani kayırmacılık en geniş ve genel tanımı ile terfilerde ve atamalarda dost veya akrabalık ilişkisine ya da dinsel veya siyasal yandaşlığa öncelik verilmesi; siyasal iktidarda bulunan gücün insiyatifinde bulunan kamu kaynaklarının kendi seçmen kitlelerini kayıracak şekilde kullanması anlamına gelmektedir (Aközer, 2003).

Klientalizm, çıkarlara aracılık etme anlamının yanı sıra kimi zaman patronaj ve himayecilik gibi kavramlarla da aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır. Klientalizm kavramı köken itibarıyla Eski Roma'nın toplumsal yapısı içerisinde şekillenmiştir. Eski Roma'da bir yurttaş'a hizmet etme yükümlülüğü ile bağlı ve onun koruması altında bulunan kişilere client yani sığıntı ya da yanaşma denmekteydi. Koruyucuları ile ilişkilerini belli bir seviyede sürdüren Client'ler bu süre zarfında pleb sınıfı içinde yer alarak ayrı bir sosyal kategori olma özelliklerini yitirmişlerdir. Kavram farklı kullanım alanlarına rağmen genel olarak, siyasal otoritenin bir takım mallar ya da hizmetler karşılığında, vatandaşlardan siyasal destek talebinde bulunma sürecini ve bu süreci kapsayan ilişkileri ifade etmektedir. Kavram siyasal otoritelerin kamu kaynaklarını kullanarak bazı toplumsal katmanlardan destek toplamaya yönelmesini içermektedir. Bu kapsamda sunulanlar kimi zaman ayni veya nakdi yardımlardan oluşurken, kimi zamanda kamusal alanda fırsatlar sağlama yönündedir. Klientalizm sadece ödüllendirme biçimde değil, aynı zamanda destek alamadığında gözdağı verme ya da cezalandırma yollarına başvurma süreçlerini de içerir (Metin, 2011).

Siyasi partilerin iktidara gelmek için ve iktidara geldikten sonra destek aldıkları seçmen grubunu uygunsuz biçimde kollamaları tercihlerinde bu gruplardan yana ayrımcılık yapmalarını ifade eden kavram siyasal kayırmacılıktır (Biber, 2016). Siyasal yönden kayırma davranışında temel alınacak nokta davranışın siyasal güce dayandırılmasıdır. Yani kayırma davranışının meşruluğu hukuk sistemi içerisinde değil, siyasal otorite bağlamında değerlendirilir. güç ve iktidar sahipleri her ne kadar demokratik yöntemlerle seçilmiş bile olsa, kendilerini destekleyen seçmenlerle birlikte yönetim üzerinde mutlak hakimiyet kurması, diğer seçmen kitlesinin kamusal haklardan mahrum kalması sonucunu doğurur. Partizan ve dikta rejimini çağrıştıran siyasal kayırmacılığın diğer yönü ise siyasal partiyi iktidara gelmesi için destekleyen grupların kendilerine vaat edilenlerin yerine getirilmesi için iktidara baskı kurmalarıdır. Çünkü bu gruplar, siyasal iktidarın kayırmacı faaliyetlerden

yararlanabilmek için, kendi çıkar gruplarını destekleyen parti ya da lidere proganda ve mali destekte bulunma, oy verme gibi hizmetlerinin karşılığını almak isterler (Biber, 2016:30).

Klientelist politikalar, sunulacak yardımların ya da hizmetlerin kimleri kapsayacağını belirleyen sosyal politika anlayışını da resmeder. Genellikle en yoksul kesimleri içeren sosyal yardımlar ile hizmetler ve ihtiyaç analizine dayalı tespitler klientelist politikaların bir aracıdır. Bu bireyler sosyal birer yurttaş olarak görülmenin gerisinde yoksul ve muhtaç kesimler olarak değerlendirilir. Böylece klientelist uygulamalar toplumsal düzlemde muhtaç olanlar ve olmayanlar gibi bir ayrımcılık üretir. Klientelist ilişkinin kuruluş biçimi sosyal yurttaşlık statüsünden uzak olması nedeniyle diğer toplumsal ağlar tarafından şekillenir. Bu ağlar genellikle hemşeri ve cemaat (etnik ve dinsel) ilişkileri gibi güçlü kültürel ögelere dayanır. Klientelist ilişkiler sosyal dışlanma ve yoksulluktan beslendiği kadar dinsel ve etnik ayrımlardan da beslenerek onları yeniden üretmeye uygun koşulları hazırlar (Metin, 2011: 183). Öte yandan Sayar'a göre yoksulluk insanın zaman algısını daraltır ve kısa dönem içerisinde kendisine sunulan maddi teşviklerin etkisini en üst düzeye çıkarır. Bu insan gayet rasyonel bir şekilde, bir paraya,işe veya ihtiyacı olduğu bir durumda iken kendisine verilen yardım sözü karşılığında ailesinin ve kendisinin oyunu vermeye hazırdır (Schüler, 1999: 106). Kısaca klientalizm, her türlü devlet ayrıcalığı ve kaynağının oyla değiş tokuş edilmesidir (Özkanan ve Erdem, 2014).

Klientalist bir anlayışla sunulan sosyal yardımlar ise insan hakları bağlamında etik bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Klientelist eksenli sosyal yardımlar bireylere sosyal bir hak olarak değil, bireylerden alınan seçim desteği karşısında onlara yapılan bir lütuf olarak kamunun hayırseverliğine dönüşmektedir (Meydan ve Bulut, 2016). Bu anlayış ile siyasi iktidarlar yoksulluğu gidermek yerine yoksulluğu yöneterek iktidarların devamını sağlamayı amaçlamaktadırlar. Ayrıca siyasal hedeflerin bir unsuru haline getirilen sosyal yardım politikalarının tümüyle klientelist bir ilişkiye indirgenmesi, sosyal yardım anlayışını hak temelli bir yaklaşımdan uzaklaştırarak toplumsal gruplar arası eşitsizliği derinleştireceği söylenebilir. Sonuç itibariyle klientelist politikalar, yoksulluk, muhtaçlık, etnik ve dini farklılıklar, sosyal dışlanma gibi unsurlardan beslenirken belirli siyasi çıkarlara zemin oluşturması bakımından da bu unsurları üretmeye ve beslemeye yatkındır (Metin,2011).

3.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, araştırma evreni ve çalışma gurubu, veri toplama araçları ve veri analiz tekniklerine yer verilmiştir.

3.1.Araştırma Yöntemi

Bu araştırmada katılımcıların içinde bulundukları durumu anlama ve algılama durumlarını, doğal ortamlarında ve bütüncül bir şekilde değerlendirmeye ve derin bir kavrayış ile ele almaya olanak sağlaması açısından nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemi ile düzenlenerek yorumlanmış, içerik analizi yöntemi ile de elde edilen veriler kategorize edilerek, bulguları derinlemesine inceleme ve bulgular arası ilişkileri yorumlama imkânı sağlamıştır.

3.2.Evren ve Çalışma Grubu

Araştırma evrenini sosyal yardımlardan faydalanan ve faydalanmayan ev kadınları oluşturmaktadır. Çalışma grubunu Adana ili Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinde ikamet eden, sosyal yardımlardan faydalanan 15 ev kadını ve sosyal yardımlardan faydalanmayan 15 ev kadını olmak üzere 30 katılımcı oluşturmaktadır. Örneklem grubunun seçiminde hedeflenmiş kartopu örneklemesinden yararlanılmıştır.

3.2.1.Veritoplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama süreci yarı yapılandırılmış görüşme formu ve derinlemesine görüşme tekniği ile gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşme tekniği ve katılımcılara yöneltilen yarı yapılandırılmış sorular görüşmeye esneklik kazandırarak, görüşme konusu bağlamında yeni sorular ekleme ve çıkarma hususunda imkân sağlamıştır.

3.3.Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Katılımcıların kişisel bilgilerini ve yaşantılarını öğrenmek için 13 soru oluşturulmuştur. Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcılardan, vaat edilen ve gerçekleştirilmiş sosyal yardımların oy verme davranışları üzerindeki etkisini değerlendirmeleri istenmiştir. Bununla

beraber yoksulluk, sosyal yardımların yeterliliği ve uygulanabilirliği, sosyal yardımların sunuluş amaçları ve sosyal yardım bağımlılığı konularının yorumlanmalarına yönelik 17 soru sorulmuştur.

3.4.Verilerin Toplanması

Araştırma amacı araçları ve görüşme soruları, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Etik Kurul onayına sunulmuş olarak kurul tarafından 07.12.2022 tarih ve 49712 sayılı yazı ile onay verildiği tebliğ edilmiştir. Araştırmanın amacını yansıtacak örneklem grubunu oluşturmak için, Adana ili Seyhan, Çukurova, Yüreğir ve Sarıçam ilçelerinin özellikle sosyo-ekonomik anlamda dezavantajlı mahallelerinde, uygun katılımcılara telefonla ulaşarak randevular alınmıştır. Katılımcılar görüşme öncesinde hem sözlü hem de görüşme onam formu ile araştırma konusu, görüşmelerin sesli kaydı ve kişisel verilerin korunumu kanunu hakkında bilgilendirilerek gönüllü katılımın sağlanması konusunda hassasiyet gösterilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile araştırma kapsamında hazırlanan sorular katılımcılara sunulmuş olup görüşmeler 25-65 dakika arasında yüz yüze gerçekleşmiştir.

3.5.Verilerin Analizi

Görüşme verilerinin analizi aşamasında derinlemesine mülakat tekniği ile elde edilen sesli veriler transkripte edilerek metin formatı haline getirilmiştir. Görüşmelerde elde edilen veriler ve sözlü ifadeler nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi çerçevesinde kodlar, kategoriler ve temalar belirlenerek araştırma bağlamı kapsamında değerlendirilmiştir. Etkili bir aktarım olabilmesi için katılımcı görüşlerin de doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Elde edilen temalar doğrultusunda, bulguların tanımlanması, yorumlanması ve araştırmanın kapsamı doğrultusunda katılımcı görüşlerine sadık kalınmıştır.

4.DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI VE SOSYAL YARDIMLARIN SİYASAL YÖNÜ

4.1. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi

Günümüzde ülkelerin yoksulluk ile mücadelede kullandıkları en önemli kamu politikası sosyal yardım uygulamalarıdır. Sosyal yardım uygulamaları küresel ölçekte değerlendirildiğinde bölgeler ve ülkeler arasında kültürel, siyasal, sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak standart yayılım göstermediği görülmektedir. Toplumda korumasız ve risklere daha fazla açık olan yoksullar için önemli olan sosyal yardım uygulamaları, ülkelerin sosyal yardım anlayışlarına göre farklılık göstermekle birlikte geliştirilen programların birbirine benzeştiği durumlar da gözlenebilmektedir.

1970’li yıllara kadar asgari düzeyde bir yaşam standardı ve sosyal koruma sağlamak adına tam istihdam ya da herkese temel bir gelir garantisi sunmayı amaçlayan Keynesyen Refah Devleti anlayışı bu ideali gerçekleştirme konusunda tıkanmıştır. 1929 ekonomik buhranı ile toplumda ve ekonomide yaşanan sorunlara müdahale etmek için Keynesyen ekonomi politikaları benimsenerek bireysel hak ve özgürlükler ile toplumsal refah seviyesinde artış yaşanması hedeflenmiştir. Keynesyen refah devletinde serbest piyasa ekonomisinin ekonomik başarıyı sağlamada tek başına yeterli olamayacağı kabul edilerek devletin toplumsal ve ekonomik hayata müdahalesi öngörülmüştür. Buna bağlı olarak bireysel ve toplumsal refahın en elverişli şekilde artırılması amacıyla sosyal politika uygulamaları geliştirilmiş, kurumsallaştırılmış ve ekonomiye aktif ve kapsamlı müdahalelerde bulunulmaya başlanmıştır (Sallangül,2000).

1942 yılında yayınlanan ve Beveridge Raporu’nda ilk kez ‘Refah Devleti’ kavramı kullanılmış, devletin birey ve toplum refahını sağlamada ‘beşikten mezara kadar’ sorumlu olduğu ilkesi ile işçi ve yoksullar sosyal yardım ve sosyal güvenlik programlarına dahil edilmiştir. Tüm bireyleri kapsayacak şekilde evrensellik ilkesi üzerine inşa edilen bu sosyal politikaların gelişimi ile Refah Devleti döneminde bireyler için siyasal ve ekonomik hakların yanında sosyal haklar da inşa edilmiştir. Buna bağlı olarak sosyal koruma harcamaları başta olmak üzere kamu harcamalarında büyük artışlar yaşanmıştır (Çelik,2006).

1973 yılında yaşanan ekonomik kriz sebebiyle Refah Devleti de krize girmiş ve Altın Çağ olarak değerlendirilen bu dönem de sona ermiştir. Refah Devletinin sağladığı refah standartları geniş kapsamlı koruma ve güvence politikaları, kalıcı bir uygulama olmaktan ziyade kapitalizmin içine girmiş olduğu krizden çıkmak amacıyla başvurulmuş bir ara dönem olarak değerlendirilmektedir. Refah Devleti politikalarının kişileri çalışmamaya teşvik ettiği, devlete bağımlı hale getirdiği ve buna bağlı olarak sosyal yardıma ilişkin maliyetlerin ve kamusal harcamaların giderek artması krizin nedeni olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak Refah Devleti uygulamalarında devletin müdahale alanını ve kapsamını kısıtlama ve yardımları koşula bağlama gibi reformlar üzerinde tartışılmaya başlanılmıştır.

1960'lı yılların sonunda Vietnam Savaşını finanse edebilmek için sosyal harcamaları kısıtlama kararı alan ABD New Deal Programını terk etmiş ve akabinde birçok ülkede kriz yaşanmıştır. Böylece Refah Devleti anlayışında girilen yol ayrımında ilk dönüşüm ABD'de gerçekleşmiştir (Topak, 2012).

Vatandaşların üretici bir faaliyette bulunmamalarına rağmen devlet tarafından gelir desteğinin sağlanması gibi Refah Devleti politikaları bireylerde çalışma gayretinin azalmasına neden olmuştur. Refah Devleti politikaları insanları çalışmadan, üretmeden tembelliğe sürüklemiş ve bu durum devletin üzerinde büyük bir ekonomik yük oluşturmaya başlayınca, yeni bir model arayışı başlamıştır. Bu amaçla artan finansal yük sorunu yapısal uyum politikaları ile giderilmeye çalışılmış ve kaynakların en uygun şekilde dağılımının devlet eliyle değil, piyasa aracılığıyla yapılacağı kabulü Neo-liberalizm politikalarının mantığını oluşturmuştur. Neoliberal politikaların uygulanması ile birlikte işsizlik sorunu ve yoksulluk artmış, hayat standartları ve refah seviyesi düşüşe geçmiştir. 1980 sonrası hız kazanan küreselleşme olgusu ile dünya genelinde piyasa ekonomisini yeniden canlandırmak ve ülke ekonomilerini dünya ekonomisine entegre etme amacı ile uygulanmaya başlanan serbest piyasa eğilimi Neo liberal ekonomi politikaları ile birleştirilmiştir (Aktan ve Özkıvrak, 2008).

1980 sonrasında birçok ülke aktif istihdam politikaları geliştirerek refah bağımlılığını azaltmaya ve Refah Devleti politikalarının neden olduğu maliyetleri düşürmeye odaklanmıştır. Buna bağlı olarak pasif istihdam politikası olan işsizlik sigortası gibi uygulamalardan ziyade istihdam oranını artırmaya ve işsizlik sorununu önlemeye odaklanan aktif istihdam uygulamalarına ağırlık verilerek Refah Devleti'nin kapsamı sınırlandırılmıştır.

Sonuç olarak; Refah Devleti politikalarından uzaklaşmış, ekonomideki yükü azaltmak için reform çalışmaları hızlandırılmış ve ülkeler farklı politik uygulamalar aracılığıyla krizden çıkmanın yollarını aramışlardır. Bu reformlar ile birlikte dünya genelinde Keynesyen refah devletinden çalışma devletine geçiş süreci başlamıştır (Gökbayrak,2002).

Çalışma devleti modeline geçilmesi ile birlikte sosyal koruma uygulamalarının kapsamı gelir testi ile daraltılmıştır. Refah, bireysel sorumluluğa indirgenerek Refah devleti politikası ile bütünleşen piyasa dışılaştırma süreci yerine yeniden piyasalaştırma sürecine bırakarak piyasa ihtiyaçlarına hizmet edecek unsurlar geliştirilmiştir. Schumpeteryan çalışma devleti olarak da adlandırılan devlet modeli, devlet müdahaleci anlayış yerine rekabet anlayışını temel almıştır. Çalıştırmacı Devlet anlayışı, işçilerin gelir transferlerine hak kazanabilmeleri için çalışma yükümlülüklerini yerine getirmelerini benimseyerek işsizlerin ekonomik yapıya entegre edilmeleri ve işgücü piyasalarından çıkma riskini ortadan kaldırmayı hedeflemiştir (Topak,2012:145).

Keynesyen Refah Devletinde; eşitlik, güvence ve tam istihdam ön plana çıkarken, Schumpeteryan Çalışma Devletinde; sistematik ve yapısal rekabet gücünün artırılması hedeflenmiş olup, esneklik ve yaratıcılığa önem verilmiştir. Bu nedenle sosyal hakların genişletilmesini amaçlayan Keynesyen Refah Devletinin aksine, Schumpeteryan Çalışma Devletinde refah uygulamaları iş dünyası ve piyasaya hizmet edecek şekilde düzenlenmiştir. Bu durum, sosyal ücretin baskılandığı ve sosyal politikaların ikinci planda kaldığı tartışmasını da beraberinde getirmiştir (Koray,2011).

Schumpeteryan çalışma devleti anlayışı özellikle liberal refah rejimine tabi olan ABD ve İngiltere'nin Neo liberal ekonomi politikalarının bir yansıması olarak ortaya çıkmış ve zamanla tüm refah rejimlerini etkilemiştir.

ABD'de çalışma refahı terimi 'workfare' ilk kez 1960 yılında ' Çalışma Teşviki Program' ile Nixon hükümeti tarafından kullanılmıştır. 1972 yılında garantili yardımlardan şartlı yardımlara geçiş çalışma refahı stratejisinin temel maddesi haline gelmiştir. 1981 yılında Reagan döneminde ise eyaletlere 'kendi refahın için çalışma' anlayışına özgü uygulamalar geliştirilmesi için yetki verilmiştir. Şartlı sosyal yardım politikaları eyaletler arasında farklılık gösterse de Federal Refah Reformu büyük ölçüde 'çalışma devleti' stratejisinden yola çıkarak

yapılmıştır. Bu stratejiye bağılı olarak yardım alan bireylerin işgücü piyasasına katılmalarını sağılayan bir takım düzenlemeler yapılmıştır. 1988 yılında bağımlı çocukları olan ailelere yardım programı kapsamında çıkarılan ‘Aile Destek Yasası’ kendisine ve ailesine bakabilecek durumda olanların çalışarak destek vermelerini sağılayan ‘Greater Avenues for Independence’ (GAIN) adı verilen California eyalet programı, 1996'da ‘kişisel sorumluluk ve çalışma fırsatı uzlaşma yasası’, çalışmayı zorunlu kılmak ve ödemeleri kısıtlamak amacıyla ‘bağımlı çocuklara sahip ailelere yardım programı’ yerine ‘Muhtaç Ailelere Geçici Yardım Programı’nın oluşturulması çalışma refahı stratejileri kapsamında çıkarılan yasalardır (Dereli,2023).

4.2.Türkiye’de Sosyal Yardımların Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal bir hukuk devleti olmasına bağılı olarak; bireylerin ve toplumun refahı, huzurunun ve mutluluğunun sağılanması, temel hak ve hürriyetlerinin korunması, adalet ilkesi ve sosyal hukuk devleti anlayışı ile bağdaşmayacak tüm sosyal, siyasal ve ekonomik engellerini kaldırmak, maddi ve manevi girişimleri için gerekli koşulları hazırlamak, devletin temel amaç ve görevleri arasındadır.

Devlet, topluma ve bireylere karşı anayasal hükümlerle önemli sorumluluklar üstlenmiştir. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının önemli bir işlevi bulunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları kamu kuruluşu niteliğinde olup vakfın görevleri devlet görevlileri tarafından yürütölür ve gelirleri 3294 Sayılı Kanunun Ek.1 maddesinde kamu alacağı niteliğindedir.

Türkiye'de yoksullara yönelik yapılan sosyal yardımlar yakın bir tarihe kadar geleneksel yollarla sürdürölümüştür. Sosyal hizmete göre ölke gündemine daha geç giren sosyal yardımlar uzun bir süre devlet uygulaması olarak görölmemiştir. Sosyal hizmet uygulamaları, cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren uygulama alanı bulmuşken; sosyal yardımların yerel yönetimlerin ve merkezi yönetimlerin yasal sorumluluğına girmesi görelili olarak yenidir. 1980 sonrası dönemde yoksulluğun daha görölünölr olması ile sosyal yardımların uygulama alanı da genişlemiştir.

4.2.1.Osmanlı'da Sosyal Yardım

Cumhuriyet dönemine kadar sosyal yardım geleneksel ilişkilerle sürdürülmüş, aile vakıf, cemaat ve meslek birlikteliği içinde yoksulluk sorununa çözüm bulunmaya çalışılmıştır. İkinci Abdülhamit döneminde, Osmanlı'da başlayan batılılaşma hareketlerine bağlı olarak bu yapı çözülmüş ve modern merkezi kurumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Fakat bu kurumlar daha çok çalışanlara sosyal güvenlik sağlamaya yönelik olup çalışmayan ya da çalışamayacak durumda olanlara yapılan sosyal yardımlar geleneksel yapı içinde devam etmiştir. Osmanlı'da yoksullara yönelik sosyal yardım öncelikle bir mahalle sorunu olarak algılanmış ve yoksulluk sorununa çözüm mahalle üzerinden yürütülmeye çalışılmıştır. Osmanlı'nın klasik döneminden son dönemlerine kadar muhtaç kişiler, ailesiz ve sahipsiz, yaşlı ve engelli, yetim ve öksüz kişilerle özdeşleştirilmiş. Bu kişiler komşu mahalle ve akraba korumasına alınmıştır (Kesgin,2014).

1868 tarihinde çıkarılan 'Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi' ile beldedeki yoksul bireylerin korunması görevi, belediyelerin bu alandaki ilk düzenlemesidir. 1877 tarihinde çıkarılan Dersaadet Belediye Kanunu ve Vilayet Belediye Kanunu'nda ise dilsizlere, körlere, yetimlere, muhtaçlara ve yoksullara yardım ederek dilenmelerin önüne geçilmesi görev edinilmiştir. Yine bu tarihlerde aceze maaşı olarak adlandırılan yardım parasının, muhtaç insanların ihtiyaçlarını karşılaması, taşralı vatandaşların memleketine dönebilmesi ve asker ailelerine verilmesi kararlaştırılmıştır. Belediyeler, yoksulun korunması, ihtiyaçlarının karşılanmasından sorumlu olmuş ve onların eğitimleri için düzenlenen kermeslerin denetimi görevlerini üstlenmiştir. Osmanlı'da sosyal yardımın yerel karakter göstermesi merkezi yönetimin, yoksulları koruması ve ihtiyaçlarını karşılamasının getireceği mali yükü hafifletmiştir. Sosyal yardımların yerelde düşünülmesinin diğer pratik faydası ise yoksul vatandaşlara yerinde çözüm üretilerek İstanbul'a ya da büyük kentlere göç eğiliminin önüne geçilmesidir (Özbek, 2002).

Osmanlı'nın klasik döneminde kamu ve özel hizmetin birleşmesiyle oluşturulan Vakıf Sistemi, sahipsizlere ve yoksullara sosyal yardım yapmakla görevlendirilmiştir. 1882 yılı II. Abdülhamit döneminde ağır geçen kış koşullarından dolayı yoksullara kömür dağıtılmış, borcundan dolayı hapis yatanlara yardım yapılması bu dönemde gerçekleşmiştir. Ayrıca vakıflar aracılığıyla yolcuların barınma ve yiyecek ihtiyaçlarının karşılandığı kervansaraylar,

kimsesiz yaşlılar, yoksullar, öksüz ve yetim çocuklara gıda yardımları yapılmıştır. Osmanlı'nın son döneminde felaket durumları için yoksullara yönelik felaketzedelere yönelik kamu hizmet kurumları için Gazi ya da Şehit ailelerine yardım, asker aileleri için yardım gibi gönüllü ihale kampanyalarına ve faaliyetlerine de rastlanmaktadır. Yine II.Abdülhamit döneminde müslümanlara ve gayrimüslimlere dağıtılmak üzere padişah 'atiyye' leri (hediyeleri) verilirdi (Özbek,2002).

Sosyal yardım faaliyetlerinin yerelde sivil ve cemaat merkezli odak gruplarında yoğun bir şekilde uygulama alanı bulmasının temel sebebi; Osmanlı İmparatorluğu'nun geniş bir coğrafyaya hâkim olmasından kaynaklı olarak, sosyal sorunların ve toplumsal hareketliliğin fazla olmasına karşın bu alanda merkezi yönetimin yardım faaliyetlerini ulaştırmada sınırlı kalmasıdır.

Osmanlı'da modern refah uygulamalarının başlamasında üç temel unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, sosyal refah olgusunun merkezi devletin görevlerinin arasına girmiş olmasıdır. İkinci unsur, sosyal refah ve halk sağlığı kavramlarının bir arada düşünülmesi ve üretken nüfus kapasitesinin geliştirilmesinin devlet gündemine yerleşmesidir. Üçüncü unsur ise sosyal refah uygulamalarının modern devlet için yasal bir nitelik kazanmaya başlamasıdır (Özbek,2002).

19. yüzyılın sonuna doğru yapılan düzenlemeler devlet çalışanlarına yönelik olmuştur. 1866 tarihinde Subay, Dul ve Yetimleri Emekli Sandığı, 1880 tarihinde Mülki Memurlarla Dul ve Yetimlere Emekli Sandığı gibi uygulamalar ile ekonomik risklere karşı koruma sağlanmaya çalışılmıştır. 18.yüzyılda medreselerden toplanan vergiler ve öşür vergisi sosyal yardımlar için ayrılmıştır. Sosyal Hizmet ilk kez, 1808 tarihinde padişahın, hükümetin ve ayanların yetkilerini düzenleme amacı ile çıkarılan Senedi İttifakta yer almıştır. Senedi İttifakın 7. maddesinde ' yoksulların ve müslüman olmayan halkın korunmaları ve gözetilmeleri asıldır.' hükmü yer almıştır (Koşar,2000).

4.2.1.1. Ahilik Teşkilatı ve Sosyal Yardımlaşma

Osmanlı Devleti'nin önemli kurumlarından biri olan Ahilik Teşkilatının çalışanları ya da çalışma yaşına gelenlerin mesleki eğitim almaları ihtiyaçlarını karşılamada önemli etkisi

olmuştur. Teşkilat aynı zamanda Osmanlı'nın kuruluşundan itibaren dayanışma ve toplumsal yardımlaşma işlevlerini de yerine getirmiştir. Ahi sandıkları kurularak muhtaç durumunda olan meslek erbaplarına sosyal yardımda bulunulmuştur. Ahi Birliğine üye olan kişiler paralarının bir kısmını teşkilata bağışlar, bu bağışlar yemek meyve ve zaviyelerde kullanılan gerekli şeyler için kullanılır, daha sonra bu ihtiyaç malzemeleri ihtiyaç sahiplerine verilirdi. Böylece Ahilik sandıklarından elde edilen gelirler yoksul ve muhtaç durumdaki ahiye yolda kalmışlara, hastalara, felaketzedelere ve ölenlerin yakınlarına yardım yapmak için kullanılmıştır. Ahi birlikleri üyelerine çıraklık eğitimi verirken öte yandan da üyelerin iş kurmalarına destek olmak için maddi yardımda da bulunmuşlardır (Çağatay,1981).

4.2.1.2.Kervansaraylar, İmaret ve Sosyal Yardımlaşma

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk döneminden itibaren yoksulların karnını doyurmak amacıyla imaret yapılmıştır. İmaret, ilk defa kimsesizlere, muhtaçlara ve medreselerde okuyan öğrencilere yardım etme amaçlı oluşturulmuştur. Bu amaçla Orhan Gazi, İznik'te yaptırdığı medrese ile birlikte imaret de yaptırmış ve geleneğe uygun olarak yapılan imaret açılış töreninde padişah tarafından çorba dağıtılmıştır. Vakıf üzerinden yürütülen bir hayır kurumu olan imarethanede, çeşitliliği vakfın bütçesine göre değişmekle birlikte her gün yemek verilirdi. Zamanla hastalara yemek pişirmek üzere hastanelere de imaretler yapıldı. Medreseler de yer alan imaretlerde ise medrese öğrencilerinin yanı sıra, muhtaç halka da her gün sabah ve akşam olmak üzere yemek verilirdi. Osmanlı'da yol üzerinde ve bekleme noktalarında yolcuların para ödmeden 3 gün boyunca beslenme ve barınma ihtiyaçlarını karşılamak üzere kervansaraylar da kurulduğu görülmektedir (Koşar,2000).

4.2.1.3. Sosyal Yardım Akçeleri

Geleneksel yapılarda, dini kurumların hayır çalışması ve hayırseverlik faaliyetleri de sosyal yardımlar açısından önemlidir. Zamanla kurumsallaşan bu hayırseverlik faaliyetleri ile birlikte Fukara Sandıkları ve Sadaka Taşı gibi yapılar da ortaya çıkmıştır. Vakıflar bünyesinde oluşturulan Avarız akçeleri, mahalle halkı tarafından mahalle içinde en yetkili kişi olan mahalle imamına verilir, bir nevi bu yardımlaşma sandığı vasıtası ile mahalledeki muhtaç ve hasta kişilere yardım edilirdi. Avarız Vakıfları aynı zamanda mahallelinin ve düşük gelirli köylülerin ihtiyaçlarının karşılanması ve tedavilerinin yapılması amacını taşımaktadır. Hayır

Vakıfları; fakir ve muhtaç kişilere yardım etme, yemek yedirme görevlerinin yanı sıra medrese, yol, cami gibi yapıların yapılmasına da destek olma hizmeti yürütmekteydi (Kazıcı,2003).

4.2.2. Cumhuriyetin Kurulmasından, Günümüze Kadar Sosyal Yardımlar

1912 yılında Dâhiliye Nezaretine bağlı olarak kurulan ‘Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi’ ile sosyal yardım işleri bir devlet hizmeti sayılmıştır. İlk zamanlar yalnızca sağlık ve koruyucu hekimlik işleri ile uğraşan bu teşkilat, ilerleyen zamanlarda ihtiyaçlar karşısında genişletilerek sosyal yardım işleri ile de ilgilenmiş ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti) adını almıştır. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, salgın hastalıklarla mücadele etmesi için görevlendirilen Hıfzıssıhha İşleri Dairesi ve yardıma muhtaç olan bütün yurttaşlar için sosyal yardım faaliyetleri yürütmesi amacıyla görevlendirilen İçtimai Muavenet İşleri Dairesi olarak iki bölüm şeklinde örgütlenmiştir. Fakat İçtimai Muavenet İşleri Dairesi Sosyal yardım alanında gerekli çalışma ve faaliyetleri yapamamıştır. Hazineye yüksek gelir sağlayan zengin vatandaşların sayısının az, yardıma muhtaç bireylerin sayısının fazla olması devlet hazinesini ağır bir yük altında bıraktığından ve tüm yurttaşlara sadece devlet eli ile yardım edilmesinin imkânsız olmasından dolayı, bakanlık bu görevi belediyelere ve mahalli idarelere bırakmıştır (Kesgin,2014).

1961 Anayasasında sosyal devlete vurgu yapılmış böylece Türkiye’de sosyal uygulamalar devlet sorumluluğu olarak kabul edilmiştir. Bu yıllarda köyden kente yaşanan yoğun göçler dolayısıyla bir takım sosyolojik ve siyasi dönüşümler de olmuştur. Çok partili hayata geçiş ile birlikte köylü ve yoksul kesim artık seçmen olarak değerlendirilmeye başlanmış ve talepleri siyasilerin gündemine girmiştir. Öte yandan bu yıllarda siyasi manipölasyonlara açık bir şekilde popülizm ve kayırmacılık önem kazanmıştır. Bu dönemde çalışanları kategorik olarak ayırtıran ve dar bir kesime hitap eden sınırlı bir etkiye sahip sosyal güvenlik kurumları devreye girmiştir (Kesgin,2014).

1955 tarihli hastaneler talimatnamesinde sağlık hizmetlerine ulaşmak sigortalı kişiler için bir hak olarak kabul edilirken, yoksulların tedavi hizmetlerine ulaşması yoksul kâğıdına koşul olarak bağlanmıştır. Yoksul olduğuna dair elinde bir belge olmayan kişiler için başhekime parasız hizmet verebilme yetkisi verilmiştir. Bu dönemin etkisi yaşanan sosyal ekonomik

sorunlar ve toplumsal çatışmalar nedeniyle uzun süre devam edememiş, elde edilen kazanımlar 1982 Anayasası ile ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır (Buğra,2010:168). 65 yaşını doldurmuş, muhtaç güçsüz ve kimsesiz Türk vatandaşlarına aylık bağlanmasını içeren 2022 sayılı Kanun, devletin sosyal yardım alanında yaptığı ilk düzenleme olma özelliğini taşımaktadır. Bu kanun herhangi bir sosyal güvencesi olmayan yaşlıların yanı sıra, uygun bir işe yerleştirilemeyen engelli bireyler ile 65 yaşını doldurmadığı halde, yaşamını başkasının yardımı olmaksızın idame ettiremeyecek şekilde malul olduklarını sağlık raporu ile kanıtlayan kişileri de kapsamaktadır. 2022 sayılı kanuna göre yapılan aylık yardımlarla ilgili olarak en çok eleştiri konusu olan hususlar, çok fazla prosedürün olması ve başvuru ile aylığın bağlanması arasında geçen sürenin çok uzun olmasıdır. Eleştiri alan diğer bir husus ise kişilere bir kez aylık bağlandıktan sonra usulsüzlükleri tespit edecek mahallinde izleyen bir birimin bulunmaması, bu durumun ancak şikâyet halinde tespit edilmesini mümkün kılmaktadır (Kesgin,2014).

1986 tarihinde halk arasında ‘Fakir Fukara Fonu’ olarak bilinen 3294 Sayılı ‘Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu’ oluşturulmuştur. 2004 yılına kadar başbakanlığa bağlı genel sekreterlikle yürütülen bu fon, bu tarihten itibaren kurumsal yapısı güçlendirilerek yine başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük olarak yürütülmeye başlanmıştır. 3294 Sayılı Kanun ile adil bir gelir dağılımı sağlamak muhtaç durumda olanlara yardım etmek sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı güçlendirmek ve sosyal adaleti pekiştirici tedbirler almak hedeflenmiştir (Kesgin, 2014). Fakat vakfın sunduğu sosyal yardım hizmetlerin hak temelli bir yaklaşım değil de Akdeniz refah rejimine uygun bir nitelik göstermediği gerekçesi ile eleştirilmiştir. Yapılan sosyal yardımların resmi evraklar üzerinden sürdürülmesi fakat ne tür ve ne kadar yardım yapılacağı ve yardım süreleri, kimin muhtaçlık kategorisine dâhil edilmesi gerektiğinin karar vericilerin inisiyatiflerine bağlı olması yardımların şeffaf ve hak temelli olmadığını göstermektedir (Buğra ve Keyder,2003).

Günümüzde SYD Vakıflarının karar organı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü web sitesinde yayımlanan bilgiye göre, “*SYD Vakıflarının yönetim ve temsile yetkili organı olan Mütevelli Heyeti 3294 sayılı Kanunun 7 nci maddesinde belirtilen atanmış ve seçilmiş üyelerden oluşmaktadır. Mülkî idare amirleri Vakfın tabii başkanı olup, illerde belediye başkanı, defterdar, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il*

tarım ve orman müdürü, aile ve sosyal hizmetler il müdürü, il müftüsü; ilçelerde belediye başkanı, mal müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe tarım ve orman müdürü ve ilçe müftüsü vakfın Mütevelli Heyetini oluşturur. Aynı zamanda Mütevelli Heyetinde muhtarlar, sivil toplum kuruluşu yöneticileri ve hayırsever vatandaşlar da yer almaktadır. Her bir SYD Vakfı kendi kararlarını anlı heyet eliyle almaktadır.” Hâlihazırda ülke genelinde 1.003 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bulunmaktadır. SYD Vakıfları her il ve ilçede 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşmayı ve Dayanışmayı Teşvik Kanunun amacına uygun çalışma ve faaliyetler yapmak üzere Türk Medeni Kanun hükümlerine göre kurulmuştur. SYD Vakıfları idari yönden Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı olup, denetimleri İç İşleri Bakanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır.

Günümüzde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı bünyesinde sunulan sosyal yardım programları Tablo 1’de gösterilmiştir

Tablo 1: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Sunduğu Sosyal Yardım Programları (2023)

AİLE	EĞİTİM	BARINMA-GIDA	SAĞLIK	ENGELLİ- YAŞLI
Türkiye Aile Destek Programı	Ücretsiz Ders Kitabı	Gıda Yardımları	Genel Sağlık Sigortası (GSS) Prim Ödemeleri	Yaşlı Aylığı
Doğum Yardımı	Şartlı Eğitim Yardımları	Öğle Yemeği Yardımı	Şartlı Sağlık Yardımları (Sağlık ve Gebelik)	Engelli Aylığı
Çoklu Doğum Yardımı	Yabancılarla Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (YŞEY)	Aşevleri	GSS Katılım Payı Ödemeleri	Engelli Yakını Aylığı
Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı	Engelli Öğrencilerin Ücretsiz Taşınması	Hane Tadilat, Büyük Onarım ve Yapım Programı	Kronik Hastalık Yardımı	Ulusal Vefa Programı
Öksüz ve Yetim Yardımı	Eğitim Materyali Yardımı	Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Konut Destek Programı	Silikoze Hastalarına Yapılan Ödemeler	Engelli İhtiyaç Yardımları
Asker Ailelerine Yönelik Düzenli Nakit Yardım Programı	Öğrenci Barınma-Taşıma-Yemek Yardımı	Yakacak Yardımları	Tip -1 Diyabet Tanısı Almış Kişilere Yönelik Glikoz Ölçüm Cihazı Yardımı	
Asker Çocuğu Yardımı	Yurt Yapımı	Doğal Gaz Tüketim Desteği		
Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Yardımlar	Anaokulu/Ana Sınıfı Yardımı	Elektrik Tüketim Desteği		
Terör Zararı Yardımları	Kur'an Kursu Destek	Sosyal Uyum		

Programı	Yardımları (SUY)
Afet-Acil Durum Yardımları	Eğitim Yardımları Kapsamında Ulaşım Giderlerine Yönelik Yardımlar
Vefat Yardımı	Yükseköğrenim Öğrencilerine Yönelik Yardımlar
İşe Yönlendirme Yardımı	Muhtelif Eğitim Yardımları
İşe Başlama Yardımı	

Vefat Yardımı Programı, Aile Destek Programı, Nakdi Yardım, Yakacak (Kömür) Yardımı, Genel Sağlık Sigortası Gelir Testi, İlaç Katılım Payı Yardımı, Şartlı Sağlık ve Şartlı Eğitim (ŞNT) Yardımı, Engelli Aylığı/ Engelli Yakını Aylığı, Yaşlılık Yardımı (65 yaş), Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı, Muhtaç Asker Ailesi Yardımı, Tüberküloz ve SSPE Hastaları Yardım Programı, Muhtaç Ailelere Çoklu Doğum Yardımı, Ağır Kronik Hastalara Elektrik Yardımı, ÖYAÇ-Öksüz, Yetim ve Asker Çocuğu Yardımı, SYD Vakıfları bünyesinde başvurusu alınan sosyal yardım programlarıdır.(ASHB,2023)

1986 tarihli Ayni ve Nakdi Yardım Yönetmeliğinin amacı, yardıma muhtaç kişilere ve ailelere kaynakların yeterliliği dahilinde nakdi ve ayni yardım yapılmasına dair usulü ve esasları belirlemektir. Kanunu 5-b bendine göre bu yardım programlarını uygulanmasında öncelik korunma ihtiyacı olan çocuk ve ailesine, yoksul ve muhtaç engelliler ile yoksul ve muhtaç yaşlılara tanınmaktadır. Yardım taleplerinin, kurum imkânlarının karşılayamayacağı ölçüde fazla olması durumunda öncelik aciliyet durumu, muhtaç olma derecesi, başvuru ve tespit sırası esas alınarak belirlenir. 5737 Sayılı Vakıflar Kanunu ile Vakıflar Genel Müdürlüğüne gerekli yerlerde aşevi açma ve işletme görevi verilmiştir. Bu aş evlerinden 2022 Sayılı Kanuna göre maaş alanlar geliri net asgari ücretten fazla olmayanlar ve sosyal güvencesi bulunmayanlar yararlanır. 1983 tarihli 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanununun 9. maddesine göre SHÇEK'e, yaşamını asgari düzeyde dahi sürdüremeyen ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar muhtaç durumda olan kişi ve ailelere kaynakların yeterliliği dâhilinde nakdi ve ayni yardımlarda bulunması için gerekli sosyal yardım programlarını geliştirme görevi verilmiştir (Kesgin,2014).

4.3. Türkiye’de 2000 Sonrası Refah Rejiminin Dönüşümü

Sosyal yardımlar toplumda hasta yoksul dışlanmış engelli vb. dezavantajlı grupları içermektedir. Sosyal bir devlet olmanın gereği olarak bu grupları topluma kazandırmaya yönelik hak temeline dayalı bir takım çalışmalar yürütülmesi önemlidir. Ülkemizde sosyal güvenlik denilince ise primli rejim olarak da ifade edilen sosyal sigortalar akla gelmektedir. Bu sistemde prim yapılanması yöntemi ile riskin dağıtılması ve paylaştırılması yoluyla sosyal güvence sağlanır. Öte yandan modern sosyal güvenlik sisteminin hedefinin tüm toplumu koruma altına alması olduğu düşünüldüğünde bu sistem tek başına yetersiz kalmaktadır. Bu noktada ortaya çıkan boşluklar sosyal yardımlar yoluyla doldurularak yoksullara gelir transferi sağlama yoluyla sistemdeki açık kapatılmaya çalışılır. Bu anlamda sosyal yardım anlayışı, acıma, yardımseverlik ve hayırseverlik değerleri üzerine değil, hak temelli bir düzlemde değerlendirilmelidir. Sosyal yardım anlayışının hak temelli bir düzlemde gelişmesinin ve yerleşmesinin önündeki en büyük engel ise önceki bölümde bahsedilen Klientalizm eksenli bir anlayışa dayanmasıdır (Yuvalı,2018). Buna göre sosyal yardım yalnızca -en genel tanımıyla- hasta, engelli, muhtaç, yoksul vb bireyleri topluma kazandırmanın ötesinde farklı siyasal boyutları olan bir sistem olarak ele alınabilir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde Türkiye refah sisteminin, özellikle 2000’li yıllardan sonraki dönüşümünü incelemek, bu dönüşümün altında yatan temel dinamikleri, ekonomik ve siyasal etkenleri anlamak önemlidir.

Türkiye refah sistemi, son 40 yılda istihdam temelli sosyal güvenlik politikalarından, gelir temelli sosyal yardım politikalarına doğru büyük bir dönüşüm geçirmiştir. Türkiye refah sistemi 1950’li ve 1990’lı yıllar arasında özellikle formel işçiler ve aileleri için emekli maaşı, ücretsiz sağlık hizmetleri ve iş güvencesinin yer aldığı istihdam temelli sosyal güvenlik programları sunmuştur. 1990’lı yıllardan itibaren hak sahiplerinin istihdam durumuna göre değişen bu programların yanı sıra, vatandaşların gelir seviyesi de refah programlarından yararlanmanın kriteri olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Böylece refah sistemi, hem gelir düzeyine hem de istihdam durumuna dayalı bir sistem haline gelmiştir. Öte yandan sağlık hizmetleri iş güvencesi ve işçilerin reel ücretleri azalırken emeklilik maaşına hak kazanma koşulları da ağırlaşmaya başlamıştır. Bu süreç içerisinde, vatandaşların gelir düzeyleri üzerinden, yoksul olup olmadıkları tespit edilerek çeşitli yardım programları, gelir temelli

refah programları ve ücretsiz sağlık hizmetlerinin kapsamı genişletilerek hızla artırılmıştır. Türkiye'de özellikle son 20 yılda sosyal yardım patlaması yaşanmıştır. Sanayisizleşme, ücretlerin düşmesi, güvencesiz iş koşulları, kitlesel işsizlik, çalışmanın enformelleşmesine bağlı olarak istihdam temelli sosyal güvenlik sisteminde yaşanan finansal sorunlar sonucu bağımlı bireylerin sayısında meydana gelen artış, yoksulluk artışı ve yapısal işsizliği beraberinde getirmiş ve bu unsurların sosyal yardım uygulamalarının büyümesindeki temel etken olduğu iddia edilmiştir. Fakat bu açıklama esasında çağdaş refah sisteminde gerçekleşen değişimin siyasi etkenlerini yeterince dikkate almaz. Aynı zamanda bu refah sistemindeki değişim, hükümetlerin siyasi ihtiyaçlarındaki değişim doğrultusunda şekillenmektedir (Yörük,2023). Bu doğrultuda 2000'li yıllardan sonra patlama yaşanan sosyal yardım ile 21 yıllık değişmeyen iktidar ilişkisine ve bu sürece zemin hazırlayan sosyo-ekonomik koşullara değinmek bu yardımların siyasi ve toplumsal boyutunu değerlendirmede anlamlı olacaktır.

1970'lerden itibaren tüm dünyada yaşanan ekonomik kriz, özellikle 2.Dünya savaşı sonrasında şekillenen Keynesyen politikalara bağlı refah sisteminin sürdürülebilirliği konusunda tartışma yaratmıştır. 1945 sonrası eğitimin ücretsiz olduğu, sağlık harcamalarının önemli bir kısmının devlet tarafından karşılandığı, insanların hayat boyu devam edebilecekleri bir işte çalıştıkları ve emekli maaşlarının güvenli olduğu bir dönemdir. 1980'li yıllara kadar devam eden bu süreç, bu yıllardan itibaren devletlerin sosyal güvenlik alanında bu garantileri sürdürmeyeceklerini açıklayarak buna yönelik harcamalarda kısıntı yolları aramaya başlamaları ile birlikte son bulmuştur (Turhan, 2013).

Devletin bu çekilmesi ile birlikte istihdam güvencesizleşmiş ve esnek çalışma durumları ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeler beraberinde 'yeni yoksulluk' olarak adlandırılan bir kategorinin oluşmasına neden olmuştur (Buğra ve Keyder, 2006). Yeni yoksullar, çalışma döneminin çoğunda süreklilik arz eden bir iş bulamayan ve farklı düzeylerde ve biçimlerde de olsa yoksulluk çeken bir tabakadır ve temel özelliklerinden biri sürekli büyüme eğiliminde olmasıdır. Bu durum sosyal yardım harcamalarının artması ve neo-liberal dünya ekonomisine adaptasyon gerekliliğini gündeme getirmiştir. 1980 sonrası Türkiye'de de neoliberal dünya ekonomisi doğrultusunda benimsenmiş piyasa ekonomisi modeline doğru bir eğilim yaşanmıştır (Turhan, 2013).1980 ve 2001 yılları arasındaki dönemde Buğra'ya göre (2008) piyasanın tüm toplumsal sorunları çözüme kavuşturabileceği ile ilgili bir yanılsama

hakimdir. 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz ile birlikte piyasanın yoksulluğa bir çözüm üretmediği ve devlet müdahalesine duyulan ihtiyaç gizlenemez bir hale gelmiştir.

1950'lerden günümüze, refah politikalarını etkileyen tüm bu unsurlar yapısal faktörler ve küresel ekonominin etkilerine bağlı olarak şekillenmiştir.

Ülkemizde çağdaş refah sistemlerinin değişiminin altında yatan yapısal ve küresel ekonomik faktörlerin yanı sıra hükümetlerin seçim politikalarına yönelik siyasi kaygıları ile toplumsal hareketler de etkilidir. Bu noktada refah sistemlerinin değişimine ve dönüşümüne yön veren siyasi etkenleri de değerlendirmek önemlidir. Bu siyasi etkenler "siyasi içerme olarak refah programları" ve "siyasi mobilizasyon olarak refah programları" kavramlarına odaklanmaktadır. Özellikle gelir temelli politikaların toplumsal grupları içermesi ve mobilize etmesi açısından daha etkili olduğu anlaşılmış ve istihdam temelli politikaların önüne geçmiştir. Diğer bir deyişle refah sisteminin odağı sosyal güvenlik programlarından sosyal yardım programlarına doğru kaymıştır. Özellikle 2000'li yıllardan sonra olmak üzere 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye hükümetleri geliştirdikleri sosyal politikalarda öncelikle taban siyasetindeki eğilimleri dikkate almış ve toplumsal grupları siyasi ve ekonomik etkenler ile içermeyi ve mobilize etmeyi hedeflemişlerdir. Bu çerçevede sosyal yardımlar siyasi olarak etkin yoksul bölgelere ve farklı etnik gruplara doğru yönlendirilmiştir. Bu duruma bağlı olarak sosyal yardımların yalnızca toplumun yoksullaştığı yer ve zamanlarda değil aynı zamanda yoksul grupların politikleştiği yer ve zamanlarda arttığı söylenebilir. 2000'li yıllardan itibaren sosyal yardım programlarında bir patlama yaşanırken yoksulluk oranı ya azalmış ya da sabit kalmıştır. Fakat bir takım ekonometrik çalışmalar sonucunda, bu sosyal yardım programlarının yoksulluğu azaltmada etkisinin olmadığı görülmektedir. Öte yandan sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada bir etkisi olmadığı halde yoksulluğun azaldığı bu dönemde sosyal yardım programlarının ciddi biçimde genişlemesinin arkasındaki sebep rastlantısal değildir. Diğer bir örnek de Türkiye'nin farklı coğrafi bölgelerinin benzer yoksulluk oranlarına sahip olmasına rağmen farklı düzeylerde sosyal yardım almasıdır. Bu iki durum sosyal yardım programlarının artırılması ve kapsamının genişlemesinin altında yatan, toplumsal desteği mobilize etme çabasını açığa çıkarmaktadır (Yörük,2018).

2002 yılı AKP iktidarı ile birlikte 2000'ler öncesinde parçalı bir yapıya sahip sosyal güvenlik sisteminin bu yapısı, enformel yoksullar ve formel sektör çalışanlarını içeren genel bir sosyal

güvenlik kurumu ve sağlık sigortası sistemi ile büyük oranda ortadan kaldırılmıştır. AKP iktidarının uyguladığı sosyal politikaların temel direğini oluşturan sağlık hizmetinin niteliği de ciddi oranda iyileştirilmiştir (Yörük, 2012a; Yılmaz, 2019, aktaran Yörük,2018). 2011 yılında yeni sosyal hizmet yardımları geliştirmek ve hükümet programlarını yönetmek amacıyla Aile ve Sosyal politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Bu dönemin sosyal politikalar alanında yaşanan diğer önemli gelişmeleri kısaca şu şekildedir; 2000- 2010 yılları arasında tüm hükümet harcamaları içerisinde sosyal yardımların payı yüzde 266'ya çıkmıştır. (Üçkardeşler,2016, aktaran Yörük,2018) İlk defa öğrencilere ders kitapları ücretsiz olarak dağıtılmaya başlanmış, yüzde 6'lık gelir grubunda yer alan annelere çocuklarının eğitim masrafları karşılığında 2,017 milyar ödeme yapılmış, üniversite öğrencilerine verilen burs ve krediler kademeli olarak artırılmış ve başvuran her öğrenci bu kredi ve burslardan yararlanmıştır. Yeşil kart sistemi ve sosyal güvenlik kurumları ile kamu sağlık harcamaları artırılmış, 2007 yılında, yeşil kart harcamaları 14 milyon lira olmuştur. Bu hızlı artışın sebebi ayakta tedavi ve ilaç giderlerinin de yeşil kart kapsamına alınmış olması ve yaklaşan seçimler nedeniyle yerel yönetimlerin müracaatlara yeterli incelemeleri yapmamış olmasıdır. Bu nedenle 2007 genel seçimleri sonrasında yaklaşık 6 milyondan fazla yeşil kart iptal edilmiştir (Metin, 2011).

Özetle bu dönemde gelir testine dayalı sosyal yardımlar, nakdi ya da ayni yardımlar, şartlı nakit transferleri, yoksullar için ücretsiz sağlık programları, aşevleri, barınaklar, yetimler için programlar yoksullar için eğitim ve engellilik yardımları dahil ciddi oranda genişletilmiş, sosyal yardımlara ayrılan bütçe ve yardımlardan yararlananların sayısı çarpıcı biçimde artmıştır (Buğra ve Keyder, 2006; Elveren, 2008; Günal, 2008; Yoltar, 2009;Yörük, 2012b, aktaran Yörük, 2018).

Öte yandan hükümetin sosyal yardım programlarını bu denli genişletmesine karşın dönemin muhalefeti CHP tarafından, bu yardım politikalarının keyfi yoksullara yönelik ve gerçek yoksulları aşağılayan bir sistem olduğu eleştirisi yapılmış ve parti tarafından mevcut sosyal yardım programları yerine bir Aile Sigorta Programı önerilmiş ve bu program 20 yıl boyunca ana sosyal politika önerilerinden biri olmuştur. 2004 yılında çıkarılan Büyükşehir Belediyesi Kanunu ile belediyelerin sosyal yardım imkânının genişletilmesine karşın ise belediye başkanının hiçbir denetime tabi olmadan bu yetkiyi kullanması, yardımları "kendi cebinden

yapıyormuş gibi reklam amaçlı kullanması" yönünde eleştirileri beraberinde getirmiştir. Muhalefet parti "halkı aşağılayan ve sadakacı zihniyeti temsil eden" şeklinde nitelendirdiği bu sosyal yardım sisteminin yerine daha kurallı rasyonel ve devlet merkezli bir sosyal yardım sistemi önerirken mevcut hükümet İslami hayır kurumlarına atıfla var olan sistemi savunmuştur. Buna bağlı olarak sosyal yardım politikalarının, bu dönemde iki parti arasında sıkı bir rekabet aracı olarak şekillendiği de ifade edilebilir. Çünkü muhalefete göre mevcut hükümet sosyal yardım programları ile kendi seçmen tabanını güçlendirmektedir. Buna karşın ise 2011 seçim kampanyası ile aşağılayıcı “ataerkil, şartlı, rastlantısal ve muğlak” olmakla eleştirdiği mevcut sosyal yardım programlarına karşılık Aile Sigortası programını sunarak bu kapsamda yoksul ailelere ortalama 350 dolar verilmesini teklif etmiştir. Dönemin 3. büyük siyasi partisi olan MHP ise AKP ve CHP arasındaki sosyal yardım politikaları üzerinden gerçekleşen rekabetin dışında kalmayarak 13 milyon yoksul vatandaşa “Hilal Kart” adını verdikleri bir program ile düzenli gelir transferi yapacağını ifade etmiştir. Hilal kart programı mevcut hükümetin sunduğu hâlihazırdaki sosyal yardım programından çok farklı olmamakla birlikte dikkat çeken diğer önemli husus, MHP'nin 40 yıllık tarihinde ilk kez bir sosyal politika programı teklifi getirmesidir. Bu durum Türkiye siyaseti içerisinde sosyal yardım programlarının ne kadar önemli olduğunu, öte yandan Türkiye refah sisteminin şekillenmesinde de siyasi faktörlerin ne derece etkili olduğunu göstermektedir. Sosyal refah politikaları parti çıkarları peşine düşmüş siyasi partiler tarafından seçim kampanyası olarak kullanılmış, hükümetler tarafından ise iktidar mücadelesinde halk desteğini sağlamak için siyasi bir araç olarak kullanılmıştır (Yörük,2018).

Sonuç olarak mevcut hükümetler ya da siyasi partilerin sunduğu bu sosyal yardım politikalarının büründüğü anlayış klientalist politikalara yakındır. Böylece hükümetler ve siyasi partiler bu politikaları kullanarak siyasi sürdürülebilirliklerini gerçekleştirebilmektedirler. Yani seçim öncesi süreçte sosyal yardım programlarında yapılan artışlar, bu yardımların siyasi devamlılığı sağlayan bir unsur olarak işlevselleştirilmesine dayanak sağlamıştır (Metin, 2011). İktidar partinin devlet araçlarını daha etkin kullanabilmesi nedeniyle muhalefet partilere oranla sosyal yardım politikalarında daha kapsamlı geliştirmeler sağlayabilmesi veya vaat edebilmesi muhalefet partileri siyasi rekabet ortamında zorlayan bir durumdur. Öte yandan sosyal yardım programlarının siyasi bir rekabet aracı olarak

kullanılması, bu yardımların hükümetlerin ve iktidarda yer almak isteyen diğer siyasi aktörlerin topluma karşı bir ödevi olduğu algısını oluşturduğu söylenebilir.

Sosyal yardımların geçmişten günümüze bu klientalist eksenli sunuluş amacı, siyasi çıkarlara aracılık eden bir olgu olarak kullanılması, araştırmanın temel problemi olan sosyal yardımların şehirli ev kadınlarının oy verme davranışları üzerindeki etkisine yönelik bulguları doğrudan etkilemektedir. Sosyal yardımların şehirli ev kadınlarının siyasal tercihleri üzerinde neden etkili olduğu ya da neden etkili olmadığına yönelik yapılan çalışmada sosyal yardımların katılımcıların algılarında ve siyasi mecrada edindiği yer ile siyasi aktörlerin sosyal yardımlar ile olan ilişkilerin değerlendirilmesi, araştırma problemi ve katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen bulguların değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir.

5.YOKSULLUK VE SOSYAL YARDIM

5.1.Yoksulluğun Kavramsal Değerlendirilmesi

Yoksulluğun tanımı ilk kez 1901 yılında Seebohm Rowentree tarafından yapılmıştır. Rowentree'ye göre yoksulluk bireyin elde ettiği toplam kazancın yaşamına devam ettirebilmesi için gerekli olan yiyecek barınma giyim gibi temel seviyedeki ihtiyaçları karşılayamamasıdır (Arpacıoğlu ve Yıldırım, 2011).

Yoksulluk; ölçülmesi, tanımlanması ve sınırlarının çizilmesi oldukça zor bir kavramdır. Yoksulluk kavramının yaşam sürülen yere, sosyal yapıya ve yaşanan döneme göre değişik kavranıyor ya da çözüm yöntemlerine, sürekli değişen ihtiyaçlara ve hâkim ekonomik yapıya göre farklılık gösteriyor olsa da temelinde, bireyin elinden alınan eşit yaşam hakkını korumak ya da geri vermek yatmaktadır. Ekonomik faktörlerden kaynaklanan adaletsizlikler yıkıcı bir etkiye sahip ve kolay bir şekilde çözümlenebilecek sorunlar değildir. Öte yandan yoksulluğun yoksul bireyler tarafından nesilden nesile aktarılması yoksulluğun kronikleşmesine ve derinleşmesine neden olmaktadır (Atatanır, 2019).

Yoksulluğun birden çok tanımının olmasının sebebi, kapsamının çok geniş olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksulluk tanımı yapan araştırmacıların değerlendirmeleri, dış açıları ve tanımlama yaparken farklı göstergeleri dikkate almalarından dolayı farklı yoksulluk tanımları ortaya çıkmaktadır. Yoksulluk tanımı yapılırken hangi göstergelerin esas alınacağı üzerinde durulması gereken ilk konudur. Yoksulluk tanımı yapılırken kullanılan göstergelerin sadece ekonomik ölçütlerden mi yoksa buna ilave olarak sosyal, siyasal ve kültürel ölçütlere göre mi değerlendirme yapılacağı tanımların farklılaşmasında etkili olmaktadır. Gelir ve tüketim harcamaları gibi ekonomik göstergeler kolay nicelleştirilebildiği için yoksulluğun tanımlanmasında yaygın olarak kullanılmaktadır (Şenses, 2017).

Birleşmiş Milletlere göre, yoksulluğun yalnızca maddi açıdan değerlendirilmemesi gerekmektedir. Aynı zamanda bireyin geliri dışında yer alan eğitim seviyesi, yaşam süresi, doğuştan hayatını devam ettirebilme ümidi ve sağlıklı içme suyuna erişim gibi birçok farklı unsurun eksikliğine bağlı olarak ortaya çıkmakta ve insani yoksulluk olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) 1997 İnsanı Gelişme

Raporu'nda 'insani yoksulluk' kavramından ilk kez, bireylerin yaşam koşullarının, insan onuruna yaraşır şekilde iyileştirilmesi şeklinde bahsedilmektedir. Yoksulluk kavramının yalnızca ekonomik ölçütlere göre tanımlanmasının yanlış ve eksik olunacağı düşünülüp sosyo-kültürel boyutları da dikkate alınarak güncellenmiştir (Arpacıoğlu, 2018).

Yoksulluk yalnızca ekonomik yoksunluk değil aynı zamanda bireyin temel insani ihtiyaçlarını gideremeyecek durumda olmasıdır. Yoksulluk süresi uzadıkça bireyin umutları azalmakta, yetenekleri köreltmekte ve ilerleyen süreçte yetenekleri tamamen ortadan kalkmaktadır (Temiz, 2008).

Birleşmiş Milletler (BM) ve Dünya Bankası (DB) yoksulluk ile mücadelede öncü kuruluşlardır. Bu nedenle yoksullukla mücadelede çözümler geliştirmek ve politikalar üretmek amacıyla küresel olarak kabul edilebilir yoksulluk tanımlamaları yapmaları gerekmektedir. Dünya Bankası (2000) yoksulluğu tanımlarken, kötü beslenme ve kötü sağlık durumu, korunmasızlık, düşük eğitim başarısı, temel mal ve hizmetlere erişim yetersizliği, gelir ve tüketimin asgari seviyenin altında olması, sesini duyuramama gibi göstergeler kapsamında da değerlendirmektedir. Kısacası yoksulluğu refahtan yoksun olma ve kabul edilebilir bir yaşam seviyesine ulaşamaması olarak nitelendirmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ise yoksulluk kavramını tanımlarken "insani gelişme, özgüven, özgürce yaşama, kaliteli bir yaşam" gibi değerlendirmeleri göz önünde bulundurmaktadır (UNDP, 1997).

Yoksulluğun nedenleri ülkelerin sahip olduğu sosyal kültürel ekonomik politik değerler ve içinde bulundukları bölgenin gelişmişlik seviyelerine göre farklılık göstermektedir. Aynı zamanda yoksulluğun genel nedeni olarak üretim yetersizliği ve bunun sonucunda elde edilen artı değerın bireyler, bölgeler ve sektörler arasında adil bir biçimde paylaşılamaması gösterilebilir (Demiral, Evin ve Hakan, 2007).

Sonuç olarak yoksulluk en genel tanımı itibari ile bireyin barınma ve gıda giyim gibi temel ekonomik ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olması olarak tanımlansa da yoksulluğun bunlar dışında eğitimsizlik kültür toplumsal dışlanma, özgürlük, istihdam içme suyuna erişememe, güvenli bir ortamda yaşayamama, insan onuruna yakışır kaliteli bir yaşam

sürdürememe gibi birçok farklı göstergeleri olan kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bağlı olarak yoksulluğun küresel ölçekte kabul edilen tek bir tanımını olamaz.

5.2.Kadın yoksulluğu

Çalışmanın yoksulluğun kavramsal değerlendirilmesinin yapıldığı bölümde görüldüğü üzere yoksulluğun çok boyutlu ve kapsamlı göstergelerinin ve parametrelerinin olması sebebiyle üzerinde uzlaşmış tek bir tanımının yapılabilmesi imkânsızdır. Benzer şekilde kadın yoksulluğunun tanımında da birden fazla gösterge mevcuttur.

En genel tanımı itibarıyla yoksulluk bireylerin, olanaklardan kaynaklardan ya da özgürlük durumlarından mahrum kalmasıdır. Kadın yoksulluğu da benzer şekilde olanaklardan kaynaklardan ve özgürlük durumlarından cinsiyetçi bakış açısına dayalı mahrumiyeti ifade etmektedir. Diğer bir deyişle kadın yoksulluğu erkek ve kadın arasında mukayeseye dayalı bir bakış biçimini anlatmaktadır. Kadın yoksulluğunun tanımlanmasında kullanılan ana nokta kadın ve erkek farkıdır. Dolayısıyla kadın yoksulluğu "cinsiyet farklılıkları" ve "yoksulluk" olmak üzere iki temel olgu etrafında şekillenir (Topuz ve Erkanlı, 2017).

Kadın yoksulluğu çok boyutlu bir problem olup farklı süreçlerde farklı yerlerde ve farklı şekillerde yaşanmaktadır. Kadın yoksulluğu ifadesi dünyada ilk kez 1978 yılında Diane Pearce tarafından ortaya atılan atılan "yoksulluğun kadınlaşması" söylemi ile gündeme gelmiştir. Pearce bu söylemi 1950-1970 yılları arasında Amerika'da bireylerin üçte ikisinin kadınlardan oluşması sebebiyle, kadınların gitgide daha kötü hale gelen ekonomik durumlarına dikkat çekmek amacıyla ileri sürmüştür. Pearce'ün bu yaklaşımı ile toplum içerisinde yoksul olarak kabul edilen kadın sayısının erkeklere oranla ciddi oranda yüksek olduğu ve kadınların yoksulluğu erkeklerden daha farklı ve yoğun şekilde yaşadığı fark edilmiştir. 1995 yılında Pekin'de yapılan 4. Dünya Kadın Konferansında kadın yoksulluğunun ilk kez önemli bir sorun haline geldiği onaylanmıştır. Bu konferansta kadın yoksulluğunun, erkek yoksulluğu ile kıyaslanamayacak şekilde hızlı bir biçimde ilerlediği, konferansa katılan hükümetler tarafından onaylanmış ve buna bağlı olarak kadın yoksulluğu ile mücadele stratejileri geliştirmek için çalışmışlardır. Ayrıca bu konferansta Pearce'ün “Yoksulluğun Kadınlaşması” ifadesine de yer verilmiştir. Bu ifadeyle anlatılmak istenen

yoksulluk sürecinin kadınlar için erkeklere göre çok daha yoğun ve ağır bir şekilde ilerlediğidir (Polat, 2017).

Pekin Zirvesinde; kadınların mutlak anlamda yoksul olduğu sorunu, mutabık olunan on eylem planı içerisinde 2. sırada yer almıştır. 1995 yılında gerçekleştirilen bu 4. Dünya Kadın Konferansında kadın yoksulluğu şu üç temelde değerlendirilmektedir;

- Kadın yoksulluğu erkek yoksulluğuna göre daha ciddi boyuttur.

- Kadın yoksulluğu erkek yoksulluğuna göre zaman içinde daha hızlı artmaktadır.

-Yoksulluk cinsiyetler arası bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde kadınların Yoksulluğa maruz kalma oranı daha yüksektir (Ecevit, 2003).

Yoksulluğun boyutunu ve kapsamını tespit etmek için kullanılan, yoksulluk çeken nüfus tespiti, durum tespiti, istatistiksel veri toplama gibi yöntemler kadın yoksulluğunun boyutunu tespit etmek için kullanılamamaktadır. Kadın yoksulluğunun kapsamını ve boyutunu ölçebilmek için onun hanesine girmek ve hane içi ilişkilerini incelemek gerekmektedir. Aile yapısının değişmesi, evlilik dışı çocuk sahibi olma, çocuk bakımı sorumluluğunun kadına yüklenmesi, boşanmaların artışı kadın yoksulluğunu açıklamada kullanılan unsurlardır (Şengül ve Fisunoğlu,2011).

Yıldırım Alp ve Özdemir (2016), yoksulluk kavramına cinsiyet ve yapabilirlik açısından yaklaşarak, kadınların yoksulluk sebebinin kapasitelerini ve yapabilirliklerini geliştirmeden yoksun olmalarına bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla kadın yoksulluğunun azaltılmasında izlenecek çözüm stratejilerinde öncelikle kadınların kapasitelerinin ve yapabilirliklerinin geliştirilmesi yönünde bir yaklaşım izlenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Yarar (2015), kadın yoksulluğunun güç ve cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklandığını, bunun aşılmasında STK'lara yerel yönetimlere ve kadın hareketlerine önemli sorumluluklar düştüğünü ifade etmiştir.

Kadın yoksulluğu çok boyutlu ve tüm yönleriyle incelenmesi gereken bir konudur. Kadın yoksulluğunun 1980'li yıllardan itibaren literatüre eklenen bir kavram olmasına rağmen günümüzde çok daha hissedilebilir ve nedenleri üzerine tartışılabilir bir konudur.

5.3.Kadın Yoksulluğunun nedenleri

Dünyanın en önemli problemlerinden biri olan yoksulluk son yıllarda en çok kadınları etkilemektedir. Kadınlar cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak emek piyasasında aynı işe erkeklere oranla daha az ücret almakta ve mülkiyet sahipliği, yaşamlarını sürdürdükleri evler ve farklı toplumsal çevreleri dahil olmak üzere daha birçok alanda dezavantajlı konumdadırlar. Kadın yoksulluğuna bağlı olarak çocuk yoksulluğu meydana gelmiş ve kadınlar küresel yoksulluktan öncelikli olarak etkilenen kesim olmuştur (Gerşil,2015)

Kadın yoksulluğunun nedenlerine baktığımızda birçok faktör bulunduğunu görmekteyiz. Yoksulluk toplumun her ferdine ve her grubuna farklı şekillerde etki etmektedir. Benzer şekilde cinsiyet temelinde de farklı boyutlara bağlı olarak yaşanmaktadır.

5.3.1.Toplumsal Cinsiyet Rollerine Bağlı Ücret Eşitsizliği

Cinsiyet, erkek ya da kadın olarak doğuştan getirdiğimiz ve bazı tıbbi durumlar hariç değiştirmeden yaşantımız boyunca sahip olduğumuz biyolojik özellikleri içerir. Cinsiyetimiz, toplum tarafından doğduğumuz andan itibaren dâhil olduğumuz bir yapılandırılma sürecine girer (Vatandaş, 2007, s.30). Toplumsal cinsiyet bireylerin erkek veya kadın olma durumları ile ilişkilendirilen bir takım özellikleri kapsayan bir kavramdır (Uluocak ve Bulut, 2011). Cinsiyet biyoloji tarafından yani fizyoloji anatomi ve hormonlar kapsamında tanımlanan özellikler ile ifade edilirken toplumsal cinsiyet ise sosyal kültürel psikolojik unsurlarla oluşturulan ve ulaşılan bir statüdür. (West ve Zimmerman, 1987). Cinsiyet doğuştan getirilen öğrenilmemiş fizyolojik biyolojik ve evrensel özellikleri ve farklılıkları içerirken toplumsal cinsiyet, sosyalleşme sürecinde edinilen içinde bulunulan toplumun sosyal yapısına ve kültürüne bağlı bir öğrenme ve şekillenme sürecidir (Kadırlar,2011:4).

Kadınların kendilerine ait bir gelirden yoksun olması, sosyal güvencelerinin olmaması, düşük ücretli ve düşük statülü işlerde çalışmak durumunda kalması, ücretsiz aile işçisi olması, mülk sahibi olamaması, evde ekmek turşu yapmak, bahçe işlerini ve hayvanların bakımını üstlenmek gibi ev eksenli üretim yaparak yoksullukla başa çıkmaya çalışması kadın yoksulluğunun ekonomik boyutlarıdır. Her ne kadar bunlar hanenin yoksullukla

mücadelesinde önemli olsa da, yoksulluk halinde, kadın emeğinin çoğunlukla karşılığı olmadan hane yoksulluğunu gidermeye yöneldiğini göstermektedir (Kalaycıoğlu, 2003).

Kadınlar emek piyasasında etkin olsalar dahi yoksul kalmaya devam etmektedirler. Çünkü kadınların kazandığı ücret miktarı onların en asgari düzeydeki ihtiyaçlarına bile yetmemektedir. Kadınların vasıfsız iş gücü olarak görülmesi bu nedenle ücreti düşük iş alanlarına yönlendirilmesi, part-time işlerde düzensiz bir şekilde çalışmaları “çalışan yoksullar” olarak nitelendirilen bu vaziyeti ortaya çıkarmıştır. Kadınlar istikrarlı bir çalışma yaşamına dâhil olsalar bile erkekler ile eşit ücret alamama problemi yaşamaktadırlar. Diğer bir deyişle kadınlar emek piyasasında düzenli olarak var olsalar dahi yoksulluk döngüsünden sıyrılamamaktadırlar (Şener, 2009).

Kadınlar gerek işe alınmada gerek yöneticilik konumunda gerek verilen ücrette gerekse de kariyere ulaşma ve geliştirme konusunda erkeklerle oranla daha az avantaja sahiplerdir. Kadına yönelik bu ayrımcılık emek piyasasında iki şekilde görülmektedir: bunlardan ilki, aynı işe erkeklerle oranla daha az ücret almalarına neden olan doğrudan ayrımcılık, ikincisi ise kadınların emek, verimlilik ve ücret konusunda daha düşük ücret düzeyli iş sahalarına yoğunlaşmasına neden olan ayrımcılıktır. Bununla beraber ülkeden ülkeye zamanda ülkelerin kendi içinde de farklılık gösteren kültürel ve sosyal normlar da kadınların işgücüne dâhil olmalarını kısıtlamakta ve engellemektedir. (Şenses, 2006)

AB’de kadın yoksulluğuna ilişkin yapılan çalışmalarda ücret eşitsizliğinin nedenleri arasında; kadın işgücüne yönelik toplumsal yargılar nedeniyle kadınların düşük ücretli sistem alanlarına kayması, emek piyasasındaki cinsiyetçi ayrımın ücret açığını güçlendirmesi, iş ve yaşam arasındaki dengede kadının ev, çocuk ve yaşlı öz bakımına erkeğe kıyasla yatkınlığı ve bu alanda sunulan toplumsal hizmetlerin eksikliği gibi unsurlara değinilmiştir. Ayrıca tüm dünyada yaşanan ekonomik durgunluk kadın istihdamını daha olumsuz şekilde etkilemektedir. Ekonomik kriz dönemlerinde kadınların işten çıkarılma oranının erkeklerle göre daha fazla olması kadın yoksulluğunun diğer bir nedeni olarak öne sürülebilir. Birçok sektörde eşit işe eşit ücret anlayışının da sektöre uğradığı görülmüştür (Şahin,2020).

5.3.2.Eğitim

Eğitim, öncelikle yoksulluk kavramının değerlendirilmesinde önemli etkenlerden biridir. Çünkü yoksulluk eğitim seviyesi ile doğru orantılı ilerlemektedir. Bireyin eğitim seviyesinin artması onun yoksulluğunu azaltacak önemli etkenlerden biridir. Öte yandan bireylerin eğitim seviyesi düştükçe gelir seviyesi de düşecek buna bağlı olarak yoksulluk oranı artacaktır. Eğitim seviyesi yüksek bireyler piyasada daha yüksek ücretli işler bulabilirken, eğitim seviyesi daha düşük olan ya da belirli sebepler nedeniyle eğitim alamayan dezavantajlı kişiler ya piyasada iş bulmaktan dahi yoksun kalacaklar ya da düşük ücretli işlerde faaliyet göstereceklerdir (Köse, 2009).

Kadın ve erkek arasındaki eğitime erişim oranı, toplumsal cinsiyet rol ve beklentilerine göre farklılaşmaktadır. Hane içerisinde yoksulluk durumu söz konusu olduğunda, ilk olarak kız çocuğunun okuldan alınması, kardeşlerine bakma ve ev içi işlere yardım etme sorumluluğunun kız çocuklarının üstüne yüklenmesi gibi durumlar eğitime erişimde yaşanan cinsiyetler arası eşitsizliği açıklamaktadır. Özellikle çocuk bakımının toplum tarafından tamamı ile kadına atfedilen bir rol olması, toplumsal bakım hizmetlerinin yeterli olmaması, kadının erken yaşta eğitime ulaşımı sonraki yaşlarında ise emek piyasasına katılımının önündeki engeller kadın yoksulluğunun temel gerekçelerindendir (Ulutaş, 2009).

Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı olarak eğitimden geri kalmasının yanı sıra toplumsal cinsiyet konusunun eşitsiz bir biçimde işlenmesine bağlı olarak eğitim yoluyla cinsiyet eşitsizliği aşılanabilir ve bu durum yine kadın yoksullaşmasına sebep olabilir. Kitaplarda yansıtılan çekirdek aile profilinde anne ev işlerinden sorumlu baba ise işe giden kişi olarak resmedilmektedir. Kadın ve erkeğe atfedilen bu toplumsal roller zamanla o kadar fazla ön plana çıkarılmıştır ki artık bunların doğal olduğu düşüncesi hâkim olmuştur. Kadına biçilen bu roller sonucunda kadın iş yaşamına dâhil olsa bile aynı zamanda hem çocuk yetiştirmekten hem de ev işlerinden sorumludur. Yine eğitim sürecinde kullanılan tarih kitaplarında erkeklerin askere giden ve vatan koruyucu rolleri ön planı çıkartılırken, kadınlar ise aile kurumuna bağlı ve askere gidecek neslin devamlılığını sağlayacak bireyler yetiştirmekten sorumlu kabul edilmiştir. Yani kadınlar iş yaşamına dâhil olsalar bile öncelikleri aileleri olarak kabul edilmiş ve bu kitaplarda kadının iş yaşamına dahil olmasının

sebebi yoksullukla mücadele etmek için ek bir gelire ihtiyaç duyması olarak işlenmiştir (Kancı, 2021).

5.3.3.Sağlığa Eşitsiz Erişim ve Sosyal Dışlanma

Toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kadın işgücünün ücretli-ücretsiz olarak ayrılması kadınların sosyal ve ekonomik anlamda korunaksız ve güvencesiz olmalarına sebep olmaktadır. Kronik yoksulluğa sebep olan bu durumun yanı sıra kadınlar boşanma, hastalık ya da herhangi bir ekonomik kriz durumlarında da aniden yoksulluğa maruz kalmaktadırlar (Çağatay, 1998). Ayrıca kadınlar birçok temel ihtiyaçlarını karşılamada erkeklere oranla daha dezavantajlıdır. Örneğin birçok kadın acil bir durumda sağlık kuruluşlarına ulaşmada güçlük yaşamaktadır (Sen, 2004: 150).

Sosyal dışlanma yoksulluk olgusunun hem nedenini hem sonucunu oluşturan bir faktördür. Yeterli kaynağa erişemeyen bireyler toplum ile bağlarını keserek kendilerinin toplumdan soyutlarlar. Sosyal dışlanmaya en çok maruz kalan dezavantajlı grup ise kadınlardan oluşmaktadır (Şahin, 2009).

Yoksulluğun sonucu olarak ortaya çıktığı kabul edilen sosyal dışlanma, toplum içerisinde yalnızca bir dağılımı açısından değil sosyal ve siyasal fırsatlara erişme açısından kendi kendine devam ettirecek bir eşitsizlik süreci meydana getirmektedir (DPT, 2007).

5.3.4.Hane Reisinin Kadın Olması

Yapılan bir takım araştırmalara göre kadının hane reisi olmasının bir takım avantajları olsa da bu durum haneyi ve kadın yoksulluğunu genellikle olumsuz etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda kadının hane reisi olduğu ailelerin erkeklerin hane reisi olduğu ailelere göre daha fazla yoksulluğa maruz kaldıklarını göstermektedir. Hane reisinin kadın olduğu aileler, Üçüncü Dünya Ülkelerinde özellikle kentsel alanlarda olmak üzere yoksulluğu en yoğun yaşayan aile türüdür (Şenses,2006:139).

5.4.Türkiye'de Kadın yoksulluğu ile Mücadele'de Sosyal Yardım

Kadın yoksulluğunun çok boyutlu sebepleri olsa da tüm sebeplerin ortak noktası kadınların maruz kaldığı toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de

kadınlara dayatılan toplumsal roller kadınların yoksullaşmasının temel nedenidir. Özellikle geleneksel düşünce yapısının hâkim olduğu coğrafyalarda kadınların yoksullukla mücadelesi daha zor geçmektedir. Bu mücadelenin zor olmasının en önemli nedenlerinden biri kadınların erkeklerle eşit statüye geç bir tarihte kavuşmuş olmasıdır (Zeynalova,2020)

TÜİK gelir ve yaşam koşulları araştırmaları üzerinden Türkiye'deki yoksulluk oranları açıklanmaktadır. TÜİK verilerine göre, harcamaları ve gelir seviyesi, toplumun genel seviyesine göre belirlenen miktarın altında kalan hane halkı ya da bireyler görece anlamda yoksul kabul edilmektedirler. Gelir düzeyi ve amaca göre harcama refah ölçüsü seçilerek görece sınırı hesaplanmaktadır. 2022 yılı ayında yayınlanan TÜİK gelir ve yaşam koşulları araştırması 2021 sonuçlarına göre, görece yoksulluk oranı %14,4, ciddi seviyede maddi yoksulluk oranı ise %27,2 olarak açıklanmıştır (TÜİK,2022).

İşsizlik ve ücret gelirinden yoksulluk kadın yoksulluğunun değerlendirilmesinde önemli bir veridir. Geniş tanımlı işsizlik oranının, TÜİK 2021 yılı verilerine göre, erkeklere oranla kadınlarda daha yüksek düzeyde görülmektedir. Dar tanımlı işsizlik ise, 2021 verilerine göre kadınlarda %14,7 iken erkeklerde ise bu oran %10,7'dir (TÜİK,2022).

Kadın yoksulluğunun nedenlerini anlamada en önemli göstergelerden biri kadın istihdam oranının düşüklüğüdür. 2021 tarihli resmi istihdam oranlarına göre erkek resmi istihdam oranı %63 iken kadın istihdamı oranı %28, "İstihdam ve İşsizliğin Görünümü 2021 DİSK-AR Raporu'na" göre KATİ yani kayıtlı ve tam zamanlı istihdam erkeklerde %45.3 olarak hesaplanırken, kadınlarda bu oran %16.7 olarak hesaplanmıştır. 2021 TÜİK verilerine göre toplam istihdam oranı ise %45, Kati oranı ise % 30,9'dur (DİSK-AR,2022).

TÜİK verilerine baktığımızda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de kadın yoksulluğunun en önemli sebeplerden biri olan istihdam koşulları ve bir gelirden yoksun olma durumu kadınlar tarafından daha yoğun biçimde yaşanmaktadır. Bu durumun ve kadını yoksulluğu sürükleyen diğer parametrelerin en önemli sebebi ise toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Kadınların toplumda erkeklerden daha dezavantajlı konumda olmaları ve daha önceki bölümlerde ele alındığı üzere yoksulluğu erkeklere oranla daha farklı ve yoğun biçimde yaşamaları, kadın yoksulluğu ile mücadele de kadına yönelik sosyal politikaların devreye sokulmasını zorunlu kılmaktadır.

Özellikle istihdam konusunda öne çıkan en önemli sorunlar, yoksulluğun ve sosyal politika uygulamalarını kesiştiği en önemli noktalardan biridir. Kadınların, emek piyasasına yeterli derecede katılamaması, sosyal güvenceden yoksun olmaları, aile içi ücretsiz işçilik gibi enformel çalışmanın yoğun olması, bu sorunlar arasında en dikkat çekenlerdir. Bu kapsamda üretilen işgücü politikaları kadın yoksulluğu ile mücadelede önemli bir rol üstlenmektedir. Pasif işgücü politikaları kapsamında uygulanan, kıdem tazminatı işsizlik sigortası gibi uygulamalar ile önemli iyileşmeler elde edilse de, asıl olarak, yaşam boyu öğrenme, iş gücü becerilerini artırma, işsizlik ile geçen süreyi kısaltma gibi, iş hayatına dönüşü hızlandırmaya ve işsizliği azaltmaya yönelik aktif işgücü politikaları kadın istihdam oranını artırmada önemli fırsatlar sunmaktadır (Şener, 2010).

Kadınların istihdama katılım oranlarının artırılmasını hedefleyen politika öncelikleri özetle şu şekildedir (Tan, Ecevit, Sancar ve Acuner,2008):

-Kadın istihdamını arttırmada aktif işgücü politikaları önemli bir araçtır. Girişimcilik ve mesleki eğitim, iş arama ve işe yerleştirme teşviklerini içeren politikaların Makro ölçekli devlet politikası olarak hazırlanmasının, planlanmasının ve uygulamaya konulmasının özellikle AB ülkelerinde istihdam oranını artırmada başarılı olduğu görülmüştür.

-Özellikle mesleki eğitim, düşük eğitim seviyesi sebebi ile düşük nitelikli ve düşük ücretli iş sahasına yönelen kadınların, istihdam sorunlarının aşılmasında ve kadınların beşeri sermayelerini artırmalarında önemli bir araçtır. Dünyada var olan istihdam eğilimleri ve piyasanın güncel ve geleceğe yönelik ihtiyaçları dikkate alındığında kadınların örgün ve yaygın eğitim araçları ile işgücü piyasasına kazandırılması yoksulluk ile mücadelede etkili bir uygulamadır.

-Kadın girişimciliğinin desteklenmesi ve artırılması da, istihdam oranını olumlu yönde etkileyecek sosyal politikalardandır. Kadın girişimciliğini destekleyecek politikaların varlığı, kadının yoksulluktan kurtarmanın yanı sıra güçlenmesini de sağlayacak önemli bir unsurdur.

-Kadınların işgücü piyasasına katılımını engelleyen diğer önemli nedenlerden biri ise yeterli bakım hizmetlerini satın alacak durumunun olmamasıdır. Aile içerisinde yaşlı, çocuk, hasta ve engelli bireylerin bakım sorumluluğunun kadınların üzerinde olması sebebiyle istihdama

katılamayan kadınların bu sorunlarının karşısında sosyal bakım hizmetlerinin varlığı önem arz etmektedir.

-Kadın istihdamı artıran uygulamalardan bir diğeri ise esnek çalışma stratejileridir. Fakat esnek çalışmanın yoksulluğu artırma riskine karşı bu stratejilerin, işsizlik sigortası, sosyal güvence ve yeniden işe yerleştirme programları ile desteklenmesi gerekmektedir.

-Toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının, sosyal politikalara yerleştirilerek kadın istihdamını artırmak için sigorta primi ve gelir vergisi destekleri, kurumlar vergisinde indirim gibi özel önlemler alınarak, kadının işgücüne katılım oranının artırılması sağlanabilmektedir.

Kadın yoksulluğu yalnızca kadınların işgücüne katılamaması ile açıklanacak tek yönlü bir problem değildir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikler, kadına yönelik şiddet, kadınların karar alma mekanizmalarında yer alamaması, onların görünmeyen emeği gibi yaşanan birçok sorunlar, göstermektedir ki, kadın yoksulluğu ile mücadelede asıl hedeflenmesi gereken toplumun kadına bakış açısını değiştirmek ve yaşamın her alanında toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak olmalıdır.

Sosyal yardımlar kadın yoksulluğu ile mücadelede özel bir öneme sahiptir. Sosyal yardım programları Sosyal Sigorta sistemine girecek imkânı olmayan, ücretli çalışmayan, herhangi bir kayıtlı çalışan tarafından bakılmakla mükellef olmayan kesimi, sosyal risklere karşı koruma amacı taşımaktadır.

Sosyal devlet anlayışı gereği bireyleri sakatlık, hastalık, işsizlik emeklilik, ölüm, aile reisinin olmaması ya da yoksulluk durumlarında bir takım sosyal yardım ve güvenlik programları ile güvence altına alınmaktadır. Bu anlayışa Feminist analistlerin eleştirileri ise, bu refah devleti yapılanmalarının, kadını hane içi işlerden sorumlu, erkeği ise aileyi geçindiren kişiler olarak görmesi ve uygulamaların toplumsal cinsiyete dayalı rollere ilişkin kabullere göre yapıldığı yönündedir. Bunları ek olarak sosyal devletin eğitim sağlık çocuk bakımı ve ev yardımları gibi toplumsal hizmetleri de kapsaması gerektiğini savunmaktadırlar. Kadınların hane içi bakım ve hizmet sağlama rollerinin ne oranda devlet yardım ve hizmetleri tarafından üstlenildiği ve buna bağlı olarak kadınların ne kadarının işgücü piyasasına dahil

olmasına imkan sağlandığı, sosyal devlet politikalarının toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamadaki etkinliğini göstermektedir (Uçar, 2011).

Ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı da kadınların yoksulluk tehlikesi ile daha fazla karşı karşıya kaldığı ve yoksulluktan erkeklere göre daha fazla etkilendiği gerçeğinden hareketle kadın hak sahipliğini destekleyen düzenli yardım programları oluşturmuştur. Bakanlık sitesinden elde edilen verilere göre sosyal yardımlardan yararlanan bireylerin yaklaşık %61'i, düzenli yardımdan faydalanan bireylerin %67'si, süreli yardımlardan yararlanan bireylerin ise yaklaşık %54'ü kadınlardan oluşturmaktadır. Bu yardımların yanı sıra, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından uygulanan proje desteklerinde kadınlar için hibe ve kota uygulamaları ile aile destek merkezi (ADEM) projeleri gibi çalışmalar ile kadınların sosyal ve ekonomik yaşama katılımlarını artıracak uygulamalar hayata geçirilmiştir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca (2023) yalnızca kadınların faydalanabileceği sosyal yardım programları şunlardır:

Şartlı Nakit Transferi: Şartlı sağlık yardımı, şartlı eğitim yardımı ve şartlı gebelik yardımlarından oluşan bu uygulama, yoksulluk riski ile karşı karşıya olan ihtiyaç sahibi ailelerin okul çağındaki çocuklarının temel sağlık hizmetlerinden düzenli olarak faydalanmasını ve düzenli olarak okula gidebilmelerini hedefleyen nakdi yardımlardır. Bakanlığımızca yürütülen bu ŞNT programının temel hedef kitlesi anne ve çocuklardır. Sosyal yardımın şartları ise çocukların örgün eğitime devam etmesi eğitim-öğretim dönemi içerisinde bir ay içerisinde 4 günden fazla devamsızlık yapmamaları, okul öncesi 0-6 yaş grubu çocukların sağlık kontrollerini, gebe kadınların kendi sağlık kontrollerini düzenli yaptırmaları ve doğumlarını hastanede yapmaları koşuluyla sağlanan düzenli nakdi yardımlardır. Şartlı eğitim yardımları kapsamında 2 ayda bir;

-İlköğretime giden erkek öğrenciler için aylık 45 TL kız öğrenciler için ise aylık 50 TL,

-Ortaöğretim grubunda erkek öğrenci için aylık 55 TL kız öğrenci için ise aylık 75 TL nakit yardımı yapılmaktadır.

Şartlı sağlık yardımları kapsamında ise sağlık kontrolü düzenli olarak yapılan çocuklar için aylık 45 TL, şartlı sağlık yardımları kapsamında ise doğuma kadar ve doğumdan sonra geçen

2 ay süresince sağlık kontrolünü düzenli yaptıran ihtiyaç sahibi kadınlar için aylık 45 TL, doğumunu hastanede yapması durumunda tek seferlik 100 TL olarak belirlenmiştir.

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı: 2012 yılında başlatılan ve düzenli nakdi sosyal yardım çerçevesinde eşi vefat etmiş ve ihtiyaç sahibi kadınlara, şartları devam ettiği sürece güncel olarak aylık 325 tl, 2 ayda bir 650 TL olmak üzere sağlanan yardımlardır.

Muhtaç Asker Çocuğu Yardım Programı: Babası askerde olan ve sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi ailelerde yaşayan çocuklar için aylık 150 TL olarak kadınlara ödenen yardımlardır.

Muhtaç Asker Ailelerine Yönelik Yardım Programı: 2013 yılı Mart ayı itibarıyla başlatılan bu sosyal yardım programı, askerlerin ihtiyaç sahibi ailelerine aylık 400 TL olmak üzere iki ayda bir 800 TL olarak ödenen düzenli yardım programlarıdır.

Öksüz ve Eğitim Programı: Annesi veya babası ya da her ikisi de kat etmiş ve ihtiyaç sahibi ailelerin yanında yaşayan çocuklar için yapılan aylık 150 TL ödemelerdir.

Çoklu Doğum Yardımı: 2018 kasım ayı itibarıyla uygulanmaya başlayan bu program çoklu doğum ile dünyaya gelen çocukların ihtiyaç sahibi ailelerine öz bakım ve beslenme ihtiyaçlarının desteklenmesi amacıyla aylık 150 TL olarak yapılan ödemelerdir.

Aile Destek Merkezleri (ADEM) ve Sosyal Dayanışma Merkezleri (SODAM) Projeleri: Toplumsal yaşama katılımın zor olduğu ve dezavantajlı bireylerin ya da grupların yoğun olarak yaşadığı sosyal ve ekonomik anlamda gelişmişlik düzeyinin düşük olduğu bölgelerde yaşayan ve kendi çabaları ile bu sosyal hizmetlere erişemeyecek kadınlar için onların toplumsal yaşama katılımını artırmak hedefi ile sunulan hizmetlerdir. Bu projeler kapsamında sosyo kültürel, mesleki, psikososyal ve sportif kurslar düzenlenmektedir. Aynı zamanda kursiyer kadınlara vatandaşlık moral sağlık kişisel gelişim vb. konularında düzeylerini artıracak eğitim programları, seminer, konferanslar ve etkinliklerde düzenlenmektedir.

6.ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Araştırmanın bu bölümünde, sosyal yardımların, sosyal yardım alan ve almayan ev kadınlarının oy verme davranışları üzerindeki etkisini değerlendirilebilmek için, katılımcılarla yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler altı başlıkta kategorize edilmiştir. Etik ilkeler gereğince katılımcı isimleri ve diğer bilgileri gizli tutulmuş katılımcılar, görüşme sırasına göre numaralarla isimlendirilerek bilgi ve görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcılar sosyal yardım alanlar ve sosyal yardım almayanlar olarak iki ayrı görüşme grubu şeklinde değerlendirilmiştir. Sosyal yardımlardan faydalanmayan katılımcılar K1 ve K15 arası sıralanırken, sosyal yardım alan katılımcılar K16 ve K30 arasında sıralanarak isimlendirilmiştir.

6.1.Katılımcıların Demografik Bilgileri

Yapılan saha çalışması doğrultusunda görüşme gerçekleştirilen katılımcıların temel bilgileri ve sosyal yardım alan katılımcıların yardım türüne göre dağılımına ilişkin bilgiler tablo halinde sunulmuştur.

6.1.1.Yaş

Tablo 2.Katılımcıların Yaş Dağılımı

Yaş Aralığı	Sosyal Yardım Alanlar	Sosyal Yardım Almayanlar	TOPLAM
25-35	5	4	9
36-45	4	4	8
46-55	5	2	7
56+	1	5	6

6.1.2.Medeni Durum

Tablo 3. Katılımcıların Medeni Durumu

Katılımcılar	Evli	Bekar	Boşanmış	Eşi Vefat Eden
Sosyal Yardım Alanlar	8	0	4	3
Sosyal Yardım Almayanlar	11	1	1	2
TOPLAM	19	1	5	5

Katılımcıların medeni durumları ile ilgili verileri incelediğimiz de dikkat çeken en önemli husus bekar, boşanmış ve eşi vefat eden katılımcıların, sosyal yardım almayan katılımcılara göre sosyal yardımlardan faydalanma oranlarının daha yüksek olmasıdır. Çalışmanın önceki kısmında özellikle boşanmış kadınların, hane reisi olma sorumluluğunu üstlenmeleri ile de birlikte ani bir yoksullukla karşı karşıya gelme oranlarının yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda sosyal yardım alan ve boşanmış 3 katılımcı (K16,K19.K20) kirada ve düzenli bir geliri olmadan, 1 katılımcı (K18) ise babasından kalan evde kira ödemeden kalmakta ve bu katılımcılar birden fazla sosyal yardım programına ihtiyaç duyarak yaşamaktadırlar. Sosyal yardım alan bu dört katılımcının, boşandıktan sonra çocuklarının kendilerinde kalması, çocukların bakım, eğitim vs tüm sorumluluklarını kendilerinin üstlenmeleri, bu süreç içerisinde el işi yapma, temizliğe gitme gibi kayıt dışı ve düşük ücretli işlerde çalışmaları ve şuan aylık harcamalarının bir kısmının çocukları tarafından giderilmesi ortak özellikleridir.

6.1.3.Eğitim Düzeyleri

Tablo 4.Katılımcıların Eğitim Düzeyleri

Katılımcılar	İkoku	Ortaoku	Lise	Üniversite (Önlisans-Lisans)	Okula Gitmemiş -Okur Yazar
Sosyal Yardım Alanlar	8	3	3	0	1
Sosyal Yardım	6	4	3	2	0

Almayanlar					
TOPLAM	14	7	6	2	1

6.2.Sosyal Yardımlara İlişkin Genel Katılımcı Bilgileri

6.2.1.15 Katılımcının Yararlandığı Sosyal Yardım Programları

Tablo 5. Katılımcıların Yararlandıkları Sosyal Yardımlar

	Engelli Evde Bakım Ödemesi	Aile Destek Prg.	Eşi Vefat Eden Kadınlara Yönelik Yardım	Pandemi Yardımı	Çocuk Destek Ödemesi	Kömür ve Gıda	Muhtaç Asker Aile Yardımı	Elektrik Tüketim Desteği	Belediye Yardımı (Halk Kart)
K16	✓								✓
K17		✓	✓			✓			
K18							✓		✓
K19					✓				
K20		✓			✓	✓			
K21					✓	✓			
K22		✓			✓				
K23		✓				✓			
K24				✓		✓			✓
K25					✓	✓			
K26				✓		✓			
K27	✓	✓				✓			
K28	✓	✓			✓	✓		✓	
K29									✓
K30	✓					✓			
TP.	4	6	1	2	6	10	1	1	4

Katılımcıların sosyal yardımlardan faydalanma süreleri birbirinden farklı aralıkları kapsamaktadır. Özellikle Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından sağlanan ödemeler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının sitesinde şartları belirtilen belirli muhtaçlık durumlarındaki bireyleri kapsayan düzenli, devamlı ve süreli yardımlardır. Burada katılımcıların beyanlarından elde edilen bilgilere göre önemli bir husus dikkat çekmektedir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından sağlanan ödemelerden özellikle, Aile Destek Programı, Kömür- Gıda Yardımı ve Adana Büyükşehir Belediyesi tarafından, ihtiyaç sahibi bireylerin market ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla sağlanan Halk Kart ödemelerinde 2022 yılı içerisinde katılımcıları şaşırtan bir artış yaşanmıştır. Hatta daha önce birçok sosyal yardım programına yaptığı başvurunun şartları uymadığı gerekçesiyle reddedildiğini ifade eden katılımcılar, Aile Destek Programını duyduklarında öylesine ve şanslarını denemek için e-devlet üzerinden başvurdukları ifade etmektedir. Bu konuda bazı katılımcı beyanları şu şekildedir:

Katılımcı 20: *“Neden daha önce bu olay çıkmadı.(Aile Destek Programı için). Seçim yaklaştıkça çoğaldı. Belediye yardımları falan artıyor hep.”*

Katılımcı 23: *“Genel olarak başvuruyorum çıkmıyor ama Aile Destek Programı tesadüfen çıktı. Şoka uğradım. Sosyal hizmetler sosyal yardımlaşma belediyeler vakıflar hep reddetti.”*

Katılımcı 24: *“Bundan 2-3 ay öncesine kadar hiçbir şey yoktu ortalıkta. Üç aydır yardımlarımız onaylanıyor, evimize paketler geliyor. Elektrik ve çocuk yardımlarımız onaylanıyor.”*

6.2.2. Katılımcıların Sosyal Yardımlardan Faydalanamama Sebepleri

15 Katılımcı sosyal yardımlardan Tablo 6.'da belirtilen nedenlerden dolayı faydalanamamaktadır.

Tablo 6.Katılımcıların Sosyal Yardımlardan Faydalanamama Sebepleri

	Eşi Sebebi ile Sosyal Güvencesi Olan	Ölen Eşten Maaş Alan	Ölen Anneden-Babadan Maaş Alan	Kendi Üstüne Kayıtlı Taşınır veya Taşınmaz Mal Olması	Eşinin Üstüne Kayıtlı Taşınır veya Taşınmaz Mal Olması	İhtiyacı Olmadığı için Başvurmayan
K1	✓					
K2	✓					

K3						
K4		✓				
K5					✓	
K6	✓					
K7			✓			
K8				✓		
K9					✓	
K10						✓
K11						
K12	✓					
K13						✓
K14	✓					
K15					✓	
TP.	5	1	1	1	3	2

Katılımcı 11 eşinin askerde ve yeni doğmuş bir bebeğinin olmasına rağmen sosyal yardımlardan yararlanamama sebebinin aile binasında yaşaması olduğunu söylemektedir: *“Aile binası olduğu için tek adres görünüyoruz. Diğerlerinin sigortası falan var ondan dolayı bana da yardım çıkmıyor.”*

Katılımcı 10 ve Katılımcı 13 haricinde diğer katılımcılar, ihtiyaçları doğrultusunda sosyal yardımlara başvurduklarını fakat tabloda belirtilen sebeplerden dolayı yardımlardan faydalanamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda bazı katılımcı görüşleri şöyledir:

Katılımcı 2: *“Başvuruyorum alamıyorum. Sosyal hizmetlere başvurduk olmadı. Ev için TOKİ’ye başvurduk çıkmıyor. Kömür yardımı için başvurduk olmadı. Gıda yardımı için eşim istemedi çok insanın hakkı var dedi.”*

Katılımcı 3: “Başvuruyorum alamıyorum. Çocuk parası, kömür, kira, elektrik hani bu yardımlara hep başvurduk olmuyor eşim sigortalı gözüktüğü için. Ama eşimin sigortasının bizim geçimimize bir katkısı yok ki. Eşim ilerleyen zaman da emekli olacağı için biz bundan faydalanamıyoruz. İleride bunu görecektir miyiz göremeyecek miyiz bunu da bilmiyoruz Bu gidişle de hiçbir şey göremeyecek gibiyiz. E-devlet üzerinden yaptığım tüm başvurular reddedildi, kabul edilmedi. Sebep ? Eşim sigortalı diye. Eşimin sigortası ile benim alacaklarımın ne alakası var. Benim karnımı doyurmuyor ki. Ne alakası var. Sürekli bunu öne sürüyorlar benim için hiçbir anlamı yok. Sigortası olan para babası herhalde.”

6.3.Sosyal Yardımların Bilinirliği ve Ulaşılabilirliği

Katılımcıların görüşleri doğrultusunda araştırmanın bu bölümünde sosyal yardım alan ev kadınlarının sosyal yardım bilgisine ulaşma ve başvuru araçlarıyla ilgili görüşleri üzerinde durulmuştur. Günümüzde sosyal destek sağlayan birçok kamu kurumu ve gönüllü kuruluş bulunmaktadır. Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı ile Sosyal Hizmet Merkezleri, ülkemizde sosyal yardım sağlayan kamu kurumlarının başında gelmektedir. Çeşitli sosyal yardım programların amacını gerçekleştirebilmesi için muhtaç insanlar tarafından kolay ulaşılabilir ve başvurulabilir olmalıdır. Katılımcıların sosyal yardımın bilgisine ve başvurusuna kolay ulaşılabilir olması onun sosyal yardıma ilişkin oy verme davranışını dolaylıda olsa etkileyen bir unsurdur. Sosyal yardımların çeşitliliği bilgisi, bu yardımların kolayca ulaşılabilir ve başvurulabilir olması, katılımcıların bu yardımları sağlayan kurum, kuruluş, vakıflar ve belediyelere yönelik fikirlerini etkileme açısından önemlidir. Katılımcıların sosyal yardımın bilgisine erişme araçları şu şekildedir:

Tablo 7.Katılımcıların Sosyal Yardım Bilgisine Erişme Araçları

Katılımcılar	Aile ve Arkadaş Çevresi	Muhtar	Televizyon	Sosyal Medya	İnternet Araştırması	Ulusal Hane Ziyaretleri
Sosyal Yardım Alanlar	12	2	2	0	1	1
Sosyal Yardım	15	0	1	1	1	0

Almayanlar						
TOPLAM	26	2	3	1	2	1

Sosyal yardımlardan faydalanan katılımcılardan yalnızca 3'ü (K16,K18,K25), sosyal yardımlardan faydalanmayan 1 katılımcı ise (K14) sosyal yardım bilgisine erişmede birden fazla kaynak kullanmaktadır. Sosyal yardımlardan faydalanan K25, 2022 yılında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının başlattığı, hanelerin sosyal yardım ve sosyal hizmet ihtiyaçlarının tespiti amacıyla yapılan 'Ulusal Hane Ziyaretleri kapsamında ziyaret edilen tek katılımcıdır:

Katılımcı 25: *"Her zaman buraya birileri geldi ben gittim. Valiliğe durumumu anlattım. Evimin olmadığını anlattım. Gelip bakıyorlar, gidiyorlar..."*

Buna göre, katılımcıların önemli bir kısmı (26 Katılımcı), sosyal yardım bilgisine aile, arkadaş çevresi ve diğer sosyal yardım faydalanıcılarından aldıkları duyumlardan ulaşmaktadır.

Katılımcı 16: *"Etrafımdan duyduğum kadarıyla gidiyorum başvuruyorum. Ya da e devletten."*

Katılımcı 18: *"Genelde muhtardan duyuyoruz. Whatsaptan mesaj atıyor"*

Katılımcı 19: *"Hepsinden haberim var. Çevremden duyduklarımı araştırıyorum soruyorum."*

Katılımcı 21: *"Etrafımızda herkes yazılıyor bunlara. Bizde yazıldık."*

Katılımcı 24: *"Fazlasıyla yok. Duyduklarım var. Kömüre muhtar yazıyor, sizi yazdım diyor. Haberimiz öyle oluyor."*

Katılımcı 27: *"Sosyal yardım oldu mu bir arkadaşım söylüyor bana."*

Katılımcı 28: *"Televizyondan duyuyorum genellikle."*

Katılımcı 1: *"Çok genelinden haberim yok. Çevremden başvuranlar var. Hükümetin yaptıklarından oluyor. Oda aylık sosyal aile yardımları yapılıyor ya onlar oluyor. Diğerlerine başvuramıyorum. Haberim olmuyor."*

Katılımcıların önemli çoğunluğunun sosyal yardım bilgisine çevresinden, ailesinden ve arkadaşlarından erişmesinin olumsuz bir yönü bulunmaktadır. Katılımcının ihtiyacı olan sosyal yardım türü çevresindeki herhangi bir birey tarafından yararlanılan bir sosyal yardım türü olmayabilir. Dolayısıyla sosyal yardım çeşitliliği konusunda yeterli bilgisi olmayan katılımcı ihtiyacı olan sosyal yardımın varlığı ile ilgili bilgi sahibi olmadığından ya da çevresindeki herhangi biri bu sosyal yardıma başvurmduğundan, faydalanabileceği bir sosyal yardımdan mahrum kalabilir. Bu durumda katılımcı ancak benzer ihtiyaçları doğrultusunda sosyal yardım almış birisi ile karşılaşır ise ihtiyacı olan sosyal yardım bilgisine ulaşacak ve başvuracaktır. Bir katılımcının durumu bu durumu özetler niteliktedir.

Katılımcı 17: *“Ben o zaman bilmiyordum. Birileri çok sonra söyledi dul maaşını bana. Uzun süre başvurmadım. O zamanlar kömür yardımı yapılıyordu. Eşim hayatta iken onun adına geliyordu. Şimdi benim üstüme geliyor.”*

Eşini yedi sene önce kaybeden Katılımcı 17, Eşi Vefat Eden Kadınlara Yönelik Yardım programından haberi olmadığı için ancak aynı yardımdan faydalanan başka bir faydalanıcı ile karşılaştığında bu sosyal yardıma başvurma imkânı elde etmiştir.

Ülkemizde bireylerin sosyal yardımlara başvurma süreci tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Yani sosyal yardıma muhtaç durumda kalmış kişiler, eriştikleri sosyal yardım bilgisi doğrultusunda başvurularını bireysel olarak gerçekleştirmektedirler. Bilginin yayılma hızı ve alanı her ne kadar internet ve diğer kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşmasına bağlı olarak artmış olsa da katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre yeterli ve doğru bilgiye ulaşmada hala sorun yaşayan bireylerin var olduğu anlaşılmaktadır. Kaya'ya göre (2009) Almanya'da bir hak niteliği taşıyan sosyal yardımlar bireylerin talepleri dışında re'sen de sunulabilmektedir. Dolayısıyla böyle bir sistemin varlığı sosyal yardımlara muhtaç durumdaki bireylerin kendilerine sağlanan imkânlara ulaşmada yaşayacakları mağduriyetleri gidermede de etkili olabilir. Bu kapsamda değerlendirilen bir katılımcı görüşüne göre:

Katılımcı 11: *“Sosyal yardıma ihtiyaç duyan kişiler bence öncelikle takip edilmeli. Ben mesela bilgisizim ve başvuru yapamıyorum bunu devletin benim yerime yapmış olması lazım.”*

Hamamcı ve Anık'ın (2020) Erzurum ilinde kadınların yoksullukla mücadelesinde sosyal yardımların rolü üzerine 200 dar gelirli kadınla yaptıkları anket çalışma sonuçlarına göre de, “Sosyal yardımlardan nasıl haberdar oluyorsunuz?” sorusuna katılımcıların%75'i eş/dost aracılığıyla cevabını vermiştir. Yaklaşık %19'u ise medya aracılığıyla yardımlardan haberdar olmaktadır. “Yardımlardan haberdar olmanız için yapılanlar yeterli mi?” sorusuna ise %72'si hayır cevabını vermiştir.” Araştırma verilerine göre “katılımcıların en fazla haberdar oldukları sosyal yardım kurumunun %45 oranla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı olduğu görülmektedir. Ancak katılımcıların neredeyse tamamı diğer kurumlar tarafından verilen sosyal yardımlardan haberdar değildirler.

Sosyal yardıma muhtaç dezavantajlı gruplar için sosyal yardımın en önemli yönü ulaşılabilir olmasıdır. Katılımcıların tamamı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfının sağladığı sosyal yardımlara E-Devlet üzerinden, belediyenin sağladığı Halk Kart yardımına ise bir takım evraklar talep edilmesi sebebiyle başvuru merkezine giderek başvurularını gerçekleştirmektedirler. Katılımcıların sosyal yardımlara başvurmak için yararlanacağı fakat etkin olarak kullanmadıkları diğer ağlar ise Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER), İçişleri Bakanlığı Açık Kapı Portalı, Alo 183, Alo 144'tür.

Katılımcıların neredeyse tamamı (29 Katılımcı), SYDV ve Belediyeler dışında sosyal yardım alabilecekleri ya da kadına destek programları yürüten diğer kurum, kuruluş, dernek ve vakıflar ile ilgili bir fikri bulunmamaktadır. 1 Katılımcı ise KAGİDER ile iletişime geçtiğini fakat buradan kendine fayda sağlayacak bir yardım almadığını ifade etmiştir.

6.4.Sosyal Yardımların Dağıtımında Katılımcıların Adalet Algısı

Sosyal yardımların katılımcıların oy verme davranışı üzerindeki etkisi ile ilgili bazı yorumlamalar yapabilmek için katılımcıların sosyal yardıma ilişkin diğer unsurlarla ilgili bakış açılarının da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu unsurlardan biri de katılımcıların sosyal yardımların dağıtımında adaletle ilişkin görüşleridir. Görüşmelerden elde edilen verilere göre, katılımcıların sosyal yardımların dağıtımına ilişkin adalet algıları, yardımları sağlayan

kurum, kuruluş hatta siyasi partiler ile kurdukları güven bağı, bazıları için doğrudan bazıları için ise dolaylı olarak etkilemektedir. Dolayısıyla sosyal yardımların dağıtımında adalet unsurunun, seçmenin bir geri bildirim aracı olan oy verme davranışının üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Katılımcıların sosyal yardımların dağıtımına ilişkin adalet algıları Tablo 8’de gösterildiği gibidir;

Tablo 8. Sosyal Yardımların Dağıtımında Katılımcıların Adalet Algısı

Katılımcılar	Adaletli Bulmuyorum. (Torpil, Kayırma)	Adaletli Buluyorum	Denetim Eksikliği ve Bireylerin Manipülasyonuna Bağlı Olarak Adalet Sağlanamıyor.	Kararsız- Çekimser
Sosyal Yardım Alanlar	8	2	3	2
Sosyal Yardım Almayanlar	9	0	5	1
TOPLAM	17	2	8	3

Katılımcılar ile yapılan görüşmelerden elde edilen sosyal yardımların dağıtımında adalet algılarına ilişkin veriler ‘torpil-kayıрма, denetimsizlik ve faydalanıcıların manipülasyonu’ olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir.

Toplam 25 Katılımcı sosyal yardım dağıtımında adaletin sağlanamadığını, hak sahipliliğinin gözetilmediğini, kendilerinin ve çevresindekilerinin ihtiyaçları dâhilinde başvurup faydalanamadıkları sosyal yardım programlarından, yine çevrelerinde şahit oldukları ve ihtiyaç sahibi olmadıklarına kanaat getirdikleri kişilerin yararlanabildiklerini ifade etmişlerdir.

Sosyal yardım alan 8 katılımcı, sosyal yardım almayan 9 katılımcının sosyal yardımların dağıtımındaki adaletle ilişkin görüşleri torpil-kayıрма kategorisi altında toplanmıştır. Bu katılımcıların kesiştiği ortak görüşe göre, bu adaletsizliğin sebebi, sosyal yardım sağlayan gerek Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları gerek Büyükşehir ve İlçe Belediyeler de çalışan ve sosyal yardım programlarının uygulanmasından ve dağıtılmasından sorumlu

personellerin, -katılımcıların gözlemlerine göre- ihtiyacı olmayan bireylere 'tanıdık, akraba, eş-dost' motivasyonu ile sosyal yardım sağlamalarından kaynaklanmaktadır. Buna ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 4: *“Düşünmüyorum onu. Hayır, adaletli değil. Görüyorum duyuyorum ihtiyacı olmayanlara veriliyor. Çevremde şahit olduklarım var tabi. Daha doğrusu parası olana gidiyor, durumu iyi olana gönderiliyor o yardımlar.”*

Katılımcı 1: *“Çok azına ulaşıyordur gerçek ihtiyaç sahiplerinin. Kömürleri diyor ya conolara dağıtıyorlar, Sinanpaşadakilere veriyorlar. Adamlar kaçak elektrik kullanıyor, o kaçak elektriğin parasını da ben ödüyorum. Aldığı yardımı getiriyor burada satıyor, bende ucuz kömür diye onu satın alıp ona para ödüyorum. Bu adaletli mi sizce ? Yardım yapıyoruz demek için yapıyorlar. Ama gerçek bir yardımla alakası yok. Kontrol yok. Gerçek ihtiyaç sahibine mi gitti diye denetlemek yok.”*

Katılımcı 11: *“İhtiyaç sahiplerine gittiğini hiç sanıyorum. Yine bunda da torpil ön planda. Duyduğum haksızlıklar oldu yaşayan kişilerden de öğrendiğim birkaç şeyler oldu.”*

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında gönüllü olarak mahallelere kömür ve erzak dağıttığını ifade eden bir katılımcıya göre ise,

Katılımcı 7: *“Asla adaletli olduğunu düşünmüyorum. Koliler ve kömürler zenginlere gidiyor. Kolileri ben dağıttım. Gönüllüyüm ben. O kolilerin hiçbiri bir tane fakire gitmedi. Kolilerin gideceği yerini mahalle sorumlusu belirliyor ve yardımlar adaletli dağıtılmıyordu.”*

Sosyal yardım alan 3 katılımcı ve sosyal yardım almayan 5 katılımcı sosyal yardımların dağıtımındaki adaletsizliklerin sebebinin denetim eksikliği olduğunu, bu denetim eksikliğinin ise bireylerin sistemin açığını kullanmalarına olanak sağladığını ileri sürmüşlerdir. Kullanıcıların görüşleri, denetimsizlik ve faydalancıların manipülasyonu kategorisinde değerlendirilmiştir. Katılımcıların denetimsizlik kategorisinde toplanan görüşlerine göre,

-Genellikle, merkez tarafından bireyin sistemde kayıtlı bilgileri kapsamında, belirli bir gelir testine tabi tutularak dağıtılan yardımların önemli çoğunluğu hak sahiplerine gitmemektedir. Kullanıcılara göre sosyal yardımlardan faydalanan kişilerin ekonomik durumu aynı zamanda

onların yaşam alanlarında da değerlendirilmelidir. Bireylerin herhangi bir sosyal güvence sistemine dahil olmaması, sistemde kayıtlı bir gelirlerinin ya da taşınır veya taşınmaz mal ve mülklerinin olmaması, onların her zaman gerçekten muhtaç oldukları anlamına gelmemektedir. Buna ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 5: *“Adaletli dağıtılmıyor. Benim yakın çevremde olan insanlar var. Şimdi kadın dul olur ne bileyim fakir olur, çok çocuklu olur onu anlıyorum da kadının işi var evi var her şeyi var. Neymiş evi kaynanası üzerine, kira vermiyor. Kocasını çalışıyor. Kadının üstüne hiçbir şeyi yok. Benim üstüme bir araba var o da olmazsa olmaz eşimden dolayı. İş yerimiz var kiralık. Ben alamıyorum. O alıyor şuan, çocuk yardımı da alıyor her şeyi alıyor. Buna benzer evi arabası her şeyi olup da hala da alan bir sürü tanıdığımız var ama ben haram olduğunu da biliyorum çok şükür.”*

Katılımcı 12: *“Sanmıyorum. Çünkü benim ihtiyacım var şuan ve yararlanamıyorum devlet bunun takibinde değil. Tek adres görünüyoruz. İhtiyacı olmayıp sırf sigortasız diye çok insanın yardım aldığına şahit oldum. O yüzden adaletli olduğunu düşünmüyorum.”*

Katılımcı 9: *“Valla pekte adaletli dağıtılmıyor. O gün günümüzde bir arkadaşın kız kardeşi geldi. Ayda o kadar erzak geliyor bitiremiyoruz dedi. Satıp paraya çeviriyor belki de bilemiyoruz. Takibinin yapılması lazım.”*

Katılımcı 20: *“Şimdi sistem üzerinden yapıyorlar her şeyi ama inan sigortası olan 3-4 katlı evi olan komşuma çıktı bana çıkmadı. İyi araştırılmıyor. Yerinde görülüyor. Eskiden belge topluyorduk kendimiz götürüyorduk. Tapu dairesine giderdik. Sigorta binasına giderdik bağkura giderdik. Bu işlemleri hep çıkartıyorduk. Benden iyi durumu olana çıktı bana çıkmadı ama. Çünkü eşim sigortalı çalışıyordu. Hâlbuki ben o sigortasız görünüp yardım bağlananlardan daha muhtaçtım. Evime gelseler görürlerdi durumumu. Bir de çocuk maaşı mesela. İki çocuğum lisedeydi. Arkadaşlarım aylık 200 lira alıyordu ben almıyordum.”*

Sosyal yardımların dağıtımındaki adaletsizliğe ilişkin katılımcı görüşlerinden elde edilen diğer sonuç ise, sosyal yardımlar merkez tarafından her ne kadar adalet ilkesi gözetilerek dağıtılsa da, yukarıda değinilen denetim eksikliği bireylerin sosyal yardımların dağıtımındaki güvenilirliği suiistimal etmesine sebep olmaktadır. Buna ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 29: “Torunumu kadın doğum hastanesi, çocuk hastanesi oldu ya oraya götürdük. Kızım da yeni ayrılmış. Hastanede kadının biri geldi. Barkalda mı, Yeşilevlerde mi ne oturuyormuş. Benim eşim sigortasız çalışıyor dedi. Ben her ay 700 liram para alıyorum dedi. 3 katlı evim var arabamız var dedi. Siz de gidin dedi. Bende araştırılıyor, senin evine arabana gelip bakmadılar mı, kimin üstüne diye dedim. Hiçbir şeyi üstlerine almamışlar. Denetimsizlik var. Benden hariç, kızım 2 çocuğuyla ayrılmış hiçbir geliri yoktu. Bir de ne kadar denetlerlerse denetlesinler sigortasız görünüyor onu nasıl yapacak. Mesela eşim çiftlikte çalışıyordu. Biz yeşil kart alıyorduk. Niye? İşsiz diye aldık ama çiftlikte çalışıyordu sigortasız. Patronu ‘Sana sigorta yaparım ama maaşını düşük yaparım’ demiş. Eşimde benim çocuklarım okuyor eve kiraya yetmez demiş.”

Katılımcı 2: “Asla. Hiç adil bir dağılım yok. Çoğunluğu durumu iyi olanlara veriliyor. Annem için sağlık kurumuna gittiğimde orda ben şahit oldum, çocuk, -sapasağlam yürüyen çocuk- hastanede topallamaya başladı. Ben üzüldüm orda yani. İşte dedim devleti böyle yıpratıyorlar.”

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, katılımcıların sosyal yardımların dağıtımında ki adalet ilkesi ile ilgili görüşlerini üç madde de değerlendirebiliriz.

-Sosyal yardım alan ve almayan fark etmeksizin, katılımcıların önemli çoğunluğu sosyal yardımların adaletli dağıtılmadığını ve taraftarlık ilkesinin gözetilerek yapıldığını ifade etmektedir. Katılımcılar, çevrelerinde ihtiyacı olmadığı halde birden fazla sosyal yardım türünden faydalanan kişilerin olduğunu ve yardımların hep aynı kişilere gittiğini ifade etmişlerdir.

-Katılımcılara göre sosyal yardımların dağıtımında denetim açığı bulunmakta ve verilen sosyal yardımların takibi yapılmamaktadır.

-Katılımcıların birçoğu sosyal yardım başvurularının sadece merkezi ve sistemsiz olmasının suiistimale açık olduğunu, sosyal yardımlardan faydalanan bireylere belirli aralıklar ile hane ziyaretlerinin gerçekleştirilmesini ve durumun yerinde görülmesi gerektiğini ifade etmektedirler. 30 katılımcı içerisinde Ulusal hane ziyaretleri kapsamında yalnızca bir katılımcının evi ziyaret edilmiştir.

Taşçı (2008)'ya göre, katılımcılarında ifade ettiği gibi sosyal yardımların ihtiyaç sahibi olmadan, haksız sebeplerle talep edilmesi veya alınması aynı zaman da mükerrerlik yani aynı kişilerin farklı kurumlardan ayrı ayrı yardım alarak yardımları istismar etmesi sosyal yardımların olumsuz yanlarından. Sosyal yardım sağlamada kamu dışında kalan sosyal yardım aktörlerinin merkezi bilgi ekranına ulaşamaması mükerrerliğin nedenlerindendir

Katılımcıların, bazı kişilerin maddi durumu iyi olduğu halde tekrarlanan yardımlar aldığını ve yardımların dağıtılmasında torpil gözetildiğine dair görüşlerine yönelik SYD vakfı yetkilisi: *'Bu iddiaların önüne geçemeyiz. Sigortasız çalıştırılan kişilerin başvurularına istinaden yeşil kart vermek zorundayız. Çünkü adam yevmiyeli çalışıyor bilmiyorum ki, bunu görme şansım yok. Yoksa kriterlerle ve değerlendirme ile ilgili ben bir sorun olduğunu düşünmüyorum. Kullanılan sistem eskisine göre daha güvenilir'* demiştir (Görüşme Tarihi: 26.09.2022).

Ayrıca diğer bir görüşmede yapılan mükerrer yardımlar ile ilgili SYD vakfı yetkili personeli: *'Çok fazla yardım veren kurum kuruluş dernek vs var. Bunun önüne geçemeyiz. Özellikle kadına yönelik yardım yapan bir sürü STK var. Belediyeler ve uluslararası kuruluşlar var. Herkes farklı farklı kaynakları belki aynı insanlara veriyor bilemiyoruz. Bence devletin sosyal yardım yapabilirsin diye onayladığı her kurum bizim sistemimizi görebilir bunda bir sorun görmüyorum. Bizde onların sistemini göremiyoruz. Ayrıca onlardan yardım alan bir kişi gelip benden de yardım alabiliyor. Mesela Büyükşehir Belediyesi evi yanan birine 15 bin tl yardım ediyor. Ben onu bilmiyorum. Geliyor bende 10 bin tl yardım talep ediyor. Biz sadece Türkiye de ki kendi vakıflarımızı görebiliyoruz'* diye ifade etmiştir (Görüşme Tarihi:26.09.2022).

6.5.Sosyal Yardımların Faydalanicılara Göre Amacı ve Kapsamı

Çalışmanın bu kısmında katılımcıların sosyal yardımların amacı ve kapsamına yönelik genel bilgileri ve beklentileri değerlendirilmeye çalışılmıştır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda elde edilen veriler, 'yoksulluğun önlenmesi-ortadan kaldırılması', 'yoksul bireylerin ihtiyaçlarına yönelik olması', 'kadın ihtiyaçlarına yönelik olması' 'çocukların genel ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik olması', son olarak ta sosyal yardımlar için harcanan maliyetin istihdam için değerlendirilmesini ifade eden 'geçici yardımlar değil istihdam' kategorileri altında değerlendirilmiştir.

Tablo 9. Sosyal Yardımların Faydalanıcılara Göre Amacı ve Kapsamı

Katılımcılar	Toplumda Yoksulluğu Önlemeli- Ortadan Kaldırmalı	Yoksul Bireylerin İhtiyaçlarına Yönelik Olmalı	Öncelikle Kadınların İhtiyaçlarına Yönelik Olmalı	Öncelikle Çocukların Genel ve Eğitim İhtiyaçlarına Yönelik Olmalı	Geçici Yardımlar Değil İstihdam
Sosyal Yardım Alanlar	3	6	2	3	4
Sosyal Yardım Almayanlar	3	10	0	3	0
TOPLAM	6	16	2	6	4

Toplamda 6 katılımcı (K3,K4,K,14,K16,K18,K26) sosyal yardımların temel amacının ve kapsamının yoksulluk olgusunu ortadan kaldırmak ya da yoksulluk riski ile karşı karşıya olan toplumsal grupların bu durumun içerisine henüz düşmeden önlenmesi, zengin ve fakir kesimin arasındaki ekonomik makasın kapatılması, toplum içerisindeki her bireyin insan onuruna yaraşır bir şekilde yaşaması ve en az senede bir kere tatili gidebilmesi gibi amaçlara hizmet etmelidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde katılımcıların sosyal yardımların temel amacına ilişkin bu düşüncelerinin, hem maliyet hem de uygulanabilirlik açısından zorlukları olduğu hatta imkânsız olduğu söylenebilir. Günümüz küresel ekonomik sistem de sosyal yardım programları ile toplumsal kesimler arasında ekonomik eşitlik sosyal yardımların üstlendiği misyonu aşan bir durumdur. Buna ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 16: *“Yoksulluğu önlemek ilk amacı olmalı. Özellikle çocuklu aileler için. İnşallah hiç kimsenin kimseye muhtaç olmayacak bir dünya da yaşarız.”*

Katılımcı 18: *“En önemlisi yoksulluk toplumda daha oluşmadan önleyecek sosyal politikalar yapılmasıdır. Yoksulluk bir kere başladı mı zengin ve fakir arasındaki uçurumda artıyor.”*

Katılımcı 3: *“Sosyal yardım tüm toplumda eşitlik sağlama amacı taşımalıdır. Bu daha önce yapılmamış bir şey değil. Ülkemize sonradan gelen mülteciler şuan ekonomik anlamda bizimle eşit hatta daha iyiler. Onlara yapılan yardım kendi toplumsal kesimlerimiz arasında da yapılabilir.”*

Toplamda 16 katılımcıya göre ise sosyal yardımların temel amacının ve kapsamının gerçek ihtiyaç sahiplerini tespit etmek ve onların acil ve temel ihtiyaçlarını gidermek olmalıdır.

Çalışmanın bu bölümünde dikkat çeken en önemli husus sosyal yardımların amacına ilişkin katılımcı görüşlerinden yalnızca ikisi kadın ihtiyaçlarına öncelik verilmesi yönünde olmuştur. Katılımcıların (K27,K28) kadın ihtiyaçlarına öncelik verilmesine yönelik düşüncelerinin kapsamı ise toplumdaki dezavantajlı konumu nedeni ile kadınlara yönelik pozitif bir ayrımcılık yapılması gerektiği bilinci ile değil kadınların hane içi ve çocuk bakım sorumluluklarının hafifletilmesi yönündedir. Buna ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 27: *“Durumu olmayanlara yardım edilmeli ama bence öncelikle kadınlara daha çok destek verilmeli. Biz zaten çocuklarımıza yediriyoruz.”*

Katılımcı 30: *“Sosyal yardımların bir ailede direk anneye yapılması gerekir. Çünkü anne çocuklarının evinin düzenin de daha ön saflardadır. Sosyal yardım anneyi ayakta tutmak, o annenin de hayatta başarılı evlatlar yetiştirmesine yardımcı olması gerekir.”*

6 katılımcıya göre ise sosyal yardımların temel amacı yoksul aileler içerisinde yaşayan çocukların genel ve özellikle eğitim ihtiyaçlarına yönelik ödemeler olması yönündedir. Bu katılımcılara göre çocuklar yoksulluğu yetişkinler gibi hissetmemeli ve hiçbir temel ihtiyaçlarında yoksunluk çekmemelidirler.

Toplamda 4 katılımcı ise sosyal yardımların geçici etkisinin bireylerin yoksulluklarına anlık rahatlama dışında herhangi bir faydalarının dokunmadığını belirterek sosyal yardım harcamaları kapsamındaki maliyetin, işsiz ve yoksul durumdaki bireylere istihdam sağlanması yönünde kullanılması gerektiğini böylece hayatı boyunca bir gelire sahip olan bireylerin sosyal yardımlara bir daha ihtiyaç duymayacağını ifade etmişlerdir.

6.6.Mevcut Sosyal Yardım Programlarına Yönelik Katılımcıların Memnuniyeti

Kadınların birçok toplumda eğitim imkânları, istihdam, çalışma koşulları ve sosyal yaşama katılımı konusunda erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumunda olması yoksulluğu onlar için daha hissedilir ve erkeklere oranla daha fazla mücadele edilir kılmaktadır. Araştırmanın bu bölümünde sadece kadınlara sunulan sosyal yardım miktar ve çeşitliğinin katılımcıların toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine bağlı dezavantajlı konumuna ilişkin etkisi ile kadın

yoksulluğunu azaltma ve önlemeye yönelik etkisine dair katılımcı görüşleri eşitsizlik, hane içi sorumluluk, eş baskısı, kadın istihdamı olmak üzere dört kategoride değerlendirilmiştir.

Öncelikle katılımcılardan kendine ait düzenli bir geliri olmayan ev kadınlarına sunulan, Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları, Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik yardım ve Doğum Yardımları gibi sosyal yardımların miktarlarının yeterliliği açısından değerlendirme yapmaları istemiştir.

Tablo 10. Mevcut Sosyal Yardım Programlarına Yönelik Katılımcıların Memnuniyeti

Katılımcılar	Yeterli Değil Artırılmalı	Yeterli	Yeterli değil. Para Yardımı Değil İstihdam Sağlanmalı	Yeterli Değil ama Eskiye Göre Daha İyi
Sosyal Yardım Alanlar	10	2	1	2
Sosyal Yardım Almayanlar	12	0	3	0
TOPLAM	22	2	4	2

Adana ili Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfında bir yetkili ile yapılan görüşmede sosyal yardım programlarında kadınların öncelikli değerlendirildiği ve muhtaç asker ailesi yardımı, eşi vefat eden kadın yardımı, eğitim yardımı gibi yardımların sadece kadının hesabına bağlanan yardımlar olduğunu ve bu yardımların daha çok kadına ulaşmasını desteklediklerini ifade etmiştir. Erkeklerle özel bir sosyal yardım programı bulunmaması ve bu doğrultuda kadına yönelik pozitif ayrımcılık gözetilerek sosyal yardımlar aracılığıyla kadın yoksulluğunun en önemli sebeplerinden olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğine bağlı yoksulluk ile mücadele edilmeye çalışıldığını ifade etmiştir (26.09.2022).

Bu bağlamda katılımcılara yukarıda miktarı açısından değerlendirdikleri, toplumsal cinsiyet eşitliği odaklı yardımları, bu sefer işlevi açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Toplam 25 katılımcı bu yardımların miktarının, kadınların toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak içinde bulunduğu konumun dezavantajlarını en aza indirmede ya da ortadan kaldırmada ve buna

bağlı yoksulluk durumlarıyla başa çıkmalarında önemli bir etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Buna ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 2: *“Erkekler daha fazla kazanıyor her zaman. Dışarıda iş bulma olanakları her zaman var. En kötü limon satar, sanayiye gider. Fakat ben bir kadın olarak hele evli ve çocuklu bir kadın olarak bunları yapamam. O yüzden aldığım çok az bir miktarda sosyal yardım ile toplumda erkek ile eşitim ya da ona yakınım bile diyemiyorum. Kadınların mağduriyetini kökten çözecek bir politika yok maalesef.”*

Katılımcı 3: *“Valla kadınlar için sosyal yardımlar daha önemli. Erkekler çalışsın, kadınlar iş bulamıyor. Kadınlar daha fazla desteklenmeli. Kadınlara yönelik sosyal yardımlar çeşitlendirilmeli. Hali hazırda sunulan yardımın kadınların hayatına sanıldığı gibi bir etkisi yok.”*

Katılımcı 4: *“Bir erkek ile bir kadın aynı seviyeye gelemmez. Erkek her ortama girebilir kadın her ortama giremez. Erkek her işi yapabilir kadın her işi yapamaz. Bu açıdan amaç iyi olsa da maalesef yardımlar yeterli değil”*

Katılımcı 5: *“Kadınların tabi ki öncelikli olması lazım bu durumda. Kadına sunulan sosyal hayat ile erkeğe sunulan bir değil. Ama yardımlarda bir kadının refah seviyesini yükseltecek miktarda değil, yetersiz”*

Katılımcı 1: *“Hayır ya bu yardımların bu konuda hiçbir işe yaradığını ya da yarayacağını düşünmüyorum. Yeri geliyor kadının kafasına vurup onu elinden alan insanlar var. Doğurmak istemeyen kadını doğurmaya zorlayan erkekler var 2-3 kuruş sosyal yardım alabilmek için. Bu da bir cinsiyet ayrımı değil mi şimdi.”*

Katılımcı 7: *“Mesela çocuklarımız var. Kadınlar sanki sadece bu çocuklara bakmak zorundaymış gibi gösteriliyor. Ben şöyle bir şey isterdim. Anneye yardımcı mı olunmak isteniyor. Ücretsiz kreş yapabilirler. Ben de çocuğumu rahatça bırakıp gidebileceğim ve çalışacağım. Tabii ki erkekle eşit olmak isterdim. Çocuklarım olduğu için bunu sağlayamıyorum. Devlet bana bu desteği verse bende çocuklarıma iyi bir hayat yaşatabilirim ve kendimi daha eşit hissedebilirim.”*

Katılımcı 14: *“Ben bir kadın olarak yoksulluk dönemlerinde dahi beni destekleyecek refahımı artıracak bir sosyal yardım yaptıklarını hiç görmedim. Eşimle bir kere boşandık bir buçuk yıl yalnız yaşadım, eşim destek oldu ama sonuç Olarak geliri olmayan bir kadındım. Eğer yine eşim bana yardım etmeseydi ben cinsiyetler arası eşitliği bırak Karnım aç gezerdim.”*

Öte yandan 2 katılımcı, kadınlara yönelik sosyal yardımların miktarı, kapsamı çeşitliliği artırılrsa dahi, hane içinde maruz kaldığı eş baskısı ve şiddetinden dolayı, bu sosyal yardımların eline bile geçmeyeceğini, dolayısıyla sosyal yardımlarla toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamada önemli bir etkisinin olmadığını ifade etmişlerdir. Buna ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir.

Katılımcı 15: *“Ne kadar sosyal yardım kadına verilmiş olsa da kadın onu alıp getirip aile içi baskıdan dolayı eşine vermek zorunda. Kadına verilen para kadına kalmıyor. Kadının o para üstünde söz hakkı olmuyor.”*

Katılımcı 16: *“Kadınlar için maddi yardım yapıldığı takdir de eşlerinin el koyma ihtimali çok yüksek. Mesela şöyle bir şey duydum. Erzak yardımı yapılan bir evin erkeği o erzakları satıp kumarda yiyormuş. Nakit para gidiyorsa o sorumsuz babanın cebine giriyor”*

SYD Vakfında çalışan bir yetkiliye göre ise: *“Bence cinsiyet eşitsizliği ile mücadele doğru bir kavram ama oradaki problem daha başka. Mesela burada Hakkâri, Batman ya da daha feodal bir yere gidin o kadın o parayı alabiliyor mu sizce. O kart kimin elinde. Biz işi doğru yapıyoruz ama bence en ciddi problem bu. Sadece doğruya gitmek gerek yok burada da vardır aynısı”* (Görüşme Tarihi:26.09.2022).

Kadınların maruz kaldığı yoksulluk, toplum tarafından kendilerine biçilen çocuk, yaşlı hasta bakımı, ev idaresi ve temizlik işleri gibi roller nedeniyle bireysel bağlamda değil hane bazında değerlendirilmektedir. Yani kadın yoksulluğu hane yoksulluğuna indirgenmektedir denilebilir. Dolayısıyla kadınlara yönelik geliştirilen sosyal yardım politikaları kadınların bireysel ihtiyaçlarını değil, hane içi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda ise katılımcıların bireysel ihtiyaçlarından çok hane içi ihtiyaçları ve çocuklarının ihtiyaçlarının giderilmesi yönünde daha kaygılı oldukları görülmüştür. Bu bağlamda ev kadınlarının evlerine ve ailelerine duydukları sorumluluk,

bireysel ihtiyaçlarına yani kendilerine duydukları sorumluluktan önce geldiği söylenbilir. Buna ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 10: *“Valla bayanların hiçbir şey gördüğü yok. Yeterli değil ben çocuğuma yiyecek ekmek bulamıyorum. Benim durumumda birisine mesela sigorta yatırsın ya da borçlu koysun. Beni kim işe alacak. Ben ocuklarıma yemek yapamıyorum. Sakatım belim tutmuyor. Elimde amaşır bulaşık yıkıyorum tencerem tavam kapkara. Aldığımız yardım hiç yoktan iyidir diyoruz ama şartlarım kötü daha insanca kadınca yaşamalıyım.”*

Katılımcı 13: *“Evin iini kadın yönetiyor. Ev kadınlarına daha fazla destek yapılmalı. Ben akşama kadar kızlarımin ihtiyaçları ile karşı karşıyayım. İstediklerini alamadığım zaman ağlıyorlar. Eşim en azından işe gidiyor bir hava alıyor nefes alıyor. Evin içinde tüm giderlerden manevi olarak ben sorumluyum. Alamadıklarımdayapamadıklarımdaya ocuklarıma ben eziliyorum. Çalışma şansımdayok şuan. O yüzden kadınlara daha çok destek verilmesini istiyorum özellikle. Ben bunları düşünüyorum öncelikle. Eşitliğimi düşünmeye yoksulluğum izin vermiyor.”*

Katılımcı 14: *“Bence bu yardımlar yeterli değil ve geliştirilmeli. İhtiyacı olana daha da geliştirilmeli. Feraha çıkaracak bir şeyler olmalı. Verilenden kimse memnun değil yeterli olduğunu sanmıyorum. Çünkü aldığımız evin bir ihtiyaına gidiyor. Birini alsak ötekini alamıyoruz.”*

Katılımcı 12: *“Verdikleri yardımı çocuklara veriyor, eve harcıyoruz. Biraz daha fazla olsa daha iyi olur hocam. Yine kendim için değil evim ve çocuklarım için istiyorum.”*

Katılımcılar ile yapılan görüşmeden elde edilen verilere göre sosyal yardımların kadın yoksulluğuna ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine etkisine yönelik görüşler dört maddede değerlendirebilir.

-Katılımcıların önemli çoğunluğu (28 Katılımcı) mevcut şartlar altında kendilerine sunulan sosyal yardımın niteliğini, miktarını ve çeşitliliğini yeterli bulmadıklarını ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

-Kadına yönelik pozitif ayrımcılık gözetilerek sunulan yardımlar, sosyal yardım desteğinden faydalanan katılımcılarda –katılımcı 9 hariç olmak üzere- aynı algıyı uyandırmamaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde kadınların haneleri ve hane üyeleri için yaptığı işler ve fedakârlıklar nedeniyle, iş gücü piyasasına katılamadıkları dolayısıyla sosyal haklardan ve güvenceden daha fazla yoksun kaldıklarını ifade etmektedirler.

-Bazı katılımcılar ise kendilerine sunulan sosyal yardımlar üzerinde, eşleri tarafından uğrayabilecekleri ekonomik şiddet nedeni ile söz sahibi olamayacakları noktasına temas etmişlerdir.

-Yalnızca 1 katılımcı ise (K9), nakdi sosyal yardımlar sayesinde hane içi, mutfak, fatura çocuk ihtiyaçları vs giderlerini eşinden bağımsız karşılayabildiği için kendini ev içinde daha hak ve söz sahibi hissettiğini belirtmiştir.

Hamamcı ve Anık'ın (2020), çalışma sonuçlarına göre, hane içi gelir azaldıkça kadınların sosyal yardımlara olan ihtiyacı daha fazla artmakta buna bağlı olarak daha fazla kadın sosyal yardım desteğine başvurmaktadır. Yardımlar sayesinde kadınlar hanelerine ek gelir sağlayabilmektedir fakat araştırma bulgularına göre söz konusu sosyal yardım miktarı sorunları çözmemekte, ev içi giderler, gıda, yakıt gibi temel ihtiyaçların karşılanmasında kadınlara katkı sağlamaktadır. Fakat günümüzde anı kurtarmayı amaçlayan yardımlar yerine, kişilere istihdam olanaklarının yaratılması, kendi iş imkânlarını oluşturabilecekleri sermayenin sağlanması ve mesleki yeterliliklerinin geliştirilmesi gibi uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

6.7.Katılımcıların Bakış Açısından Sosyal Yardımların Sunuluş Amacı

Literatür çalışmalarından elde edilen bulgulara göre sosyal yardımlar en genel tanımı itibari ile yoksulluk ile mücadele de sosyal devlet olmanın bir gereği olarak, ekonomik ve sosyal anlamda korunmaya muhtaç kişilere, sosyal ve insani anlamda yapılan karşılıksız yardımlar olarak nitelendirilebilir. Araştırmanın bu bölümünde sosyal yardımlardan faydalanan ve faydalanmayan katılımcılara, kendilerine sunulan sosyal yardım desteklerinin, sunuluş amacına yönelik düşüncelerini belirtmeleri istenmiştir. Yapılan görüşmelerden elde edilen sosyal yardımların dağıtımında, temel amacın ne olduğuna ilişkin katılımcı algıları ‘siyasi

çıkart, seçim kampanyası, reklam, hizmet bilinci' kategorisinde toplanmıştır. Bu kategorilere ilişkin katılımcı verileri Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 11. Katılımcıların Sosyal Yardımların Sunuluş Amacına Yönelik Algıları

Katılımcılar	Oy Toplama	Topluma Hizmet	Kararsız	Parti ya da Aday Reklamı
Sosyal Yardım Alanlar	13	2	0	1
Sosyal Yardım Almayanlar	13	1	1	0
TOPLAM	26	3	1	1

*Bir katılımcı (Katılımcı16) hem oy toplama hem de parti ya da reklamı kategorisinde değerlendirme yapmıştır.

Sosyal yardımların amacı bağlamında yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre sosyal yardımların amacına yönelik iki yönünün bulunduğunu görmekteyiz. Bunlardan ilki faydalanıcıların sosyal yardımların hangi amaca hizmet etmesi veya hangi işlevi gerçekleştirmesine yönelik algıları, diğeri ise sosyal yardım sağlayıcı aktörlerin bu sosyal yardımları sunuş amacının ne olduğudur. Toplam 26 katılımcı sosyal yardımların siyasal aktörler tarafından oy toplama yani siyasal bir çıkart sağlama amacı ile dağıtıldığı noktasında ortak düşünceye sahiptirler. Katılımcılar ile yapılan görüşmeler doğrultusunda, sosyal yardımların sunuluş amacına yönelik bu ortak görüşlerini şekillendiren temel unsurlar, 2023 genel seçimlerinden hemen önce daha önce başvurdıkları ama çıkmayan sosyal yardımların onaylanmaya başlaması, etrafında sosyal yardımlardan faydalanan bireylerin sayısının artması bunlara ek olarak bazı katılımcılar özellikle 29 Temmuz 2022 tarihinde uygulanmaya konulan Aile Destek Programının bu düşüncelerini güçlendirdiğini ifade etmişlerdir. Buna ilişkin bazı katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 4: *“Evet düşünüyorum tabii ki. Hep göz boyama. Verdikleri para kayda değer bir şey olsa tamam ama 3-5 kuruş ile... Hani ne derler. İnsanların işte gözünü kör etmeye çalışıyorlar. Herkes kesesini doldurma peşinde, koltuk peşinde oylar için. Yoksa önceden bu kadar sosyal yardımlar çoğalmamıştı. Önceden bu kadar sosyal yardım verdiklerini hiç*

görmedik. Duymadım bile. Son dönemler de oy zamanı yaklaştığı için daha da çok çoğaldı gibi. Şimdi aile yardımı gibi bir şey çıkmış. Hemen hemen her başvuran alıyor. Sosyal yardım üzerinden yarışa giriyorlar.”

Katılımcı 11: “Genelde göz boyama gibi geliyor. Hiçbirinin vaatlerini gerçekleştireceğini sanmıyorum. Oy almak için sunuluyor. Seçim yaklaştıkça yardımlar artıyor. 5 ay önce kimseye çıkmayan yardımlar herkese dağıtılmaya başlıyor. Yeni yeni yardımlar duyuyoruz. İktidar partisi başta kalabilmek için muhalefetler iktidar olmak için kullanıyor sosyal yardımları ve vaatleri.”

Katılımcı 9: “Tabi ki menfaat var. Şimdi sözleşmelilere kadro gelecek dendi yıllardır neden gelmedi de seçim yaklaşıncı sözleşmelileri kadroya geçiriyorlar. Çıkar amaçlı işte.”

Katılımcı 22: “Bundan 2-3 ay öncesine kadar hiçbir şey yoktu ortalıkta. 3 aydır yardımlarımız onaylanıyor, evimize paketler geliyor. Elektrik ve çocuk yardımlarımız onaylanıyor. Sence bu durum bunu düşünmemiz için yeterli değil mi ?”

Katılımcı 20: “Oy kazanma amaçlı sunulduğunu düşünüyorum. Neden daha önce bu kadar yardım çıkmadı. Seçim yaklaştıkça çoğaldı. Belediyeler falan artıyor yardımları.”

Siyasi partiler parti programı oluşturma ve siyasal kampanya araştırma süreçlerinde özellikle toplumsal sorunlara çözüm üreten modeller üretmelidir (Anık,2003). Öte yandan gelir dağılımında eşitlik, işçi haklarını koruma ve orta sınıfa daha çok dikkate alma gibi konular seçmenlerin parti programlarında görmeyi en fazla istediği konulardır (Anıl,2016). Hedef kitlenin özelliklerini ve yönelimini, şikâyetçi oldukları konuları, ihtiyaç ve beklentilerini analiz etmek, hedeflenen kitleye yönelik doğru ve etkili kampanyaların gerçekleştirilmesini sağlayacaktır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde bir seçmen olarak herhangi bir geliri olmayan ve hane içi sorumlulukları fazlaca yüklenmiş ev kadınlarının beklentilerinin ekonomik temelli olacağı düşüncesine bağlı olarak, sosyal yardımların, siyasal aktörler tarafından bir seçim kampanyası olarak kullanılabilir olduğu katılımcı görüşleri ile desteklenmektedir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, katılımcıların sosyal yardım aktörlerinin temel amaçlarına yönelik ortak görüşlerini iki madde de değerlendirebiliriz.

-Katılımcıların önemli çoğunluğu sosyal yardımların, karşılıksız değil oy beklentisi amacı ile yapıldığını belirtmiştir.

-Katılımcılar bu fikirlerinde ki en önemli etkenin seçim zamanı yaklaştıkça yardımların artması, yeni yardım türlerin ortaya çıkması, daha önce sosyal yardım talebi reddedilen kişilerin taleplerinin onaylanmasının olduğunu ifade etmişlerdir.

6.8.Sosyal Yardımların Katılımcıların Oy Verme Davranışları Üzerindeki Etkisi

Sosyal yardımların, şehirli ev kadınlarının oy verme davranışlarına etkisinin ölçülmesi bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır. Belirli bir gelir seviyesi altında yaşayan, kendisine biçilen toplumsal rollerden dolayı işgücü piyasasının dışında kalmış, hane geliri üzerinde söz sahibi olmayan ve ev temizlemek, yemek yapmak, çocuk bakmak gibi bir misyon üstlenmiş hane içi ücretsiz emekçi kadınlar için özellikle nakdi yardımlar önem taşımaktadır. Görüşme yapılan örneklem grubu bu bağlamda, her ne kadar hane içi gelir üzerinde söz sahibi olmasalar da, hane gelirinin hane içi ihtiyaçlara göre dağılımı, çocuklarının temel bakım masraflarının karşılanması ve bir sonraki gelire kadar ev geçimini sağlama sorumluluğunun yüklendiği şehirli ev kadınlarından oluşmaktadır. İçinde bulunduğu sosyal koşullardan dolayı çalışma yaşamına katılamayan ama hane içinde üstlendiği sorumluluk nedeniyle de haneye katkı sağlama sorumluluğu taşıyan kadınlar çareyi sosyal yardımlara başvurmada bulmaktadır.

Bu kapsamda katılımcılarla yapılan görüşmelerde sosyal yardımların şehirli ev kadınlarının oy verme davranışları üzerindeki etkisi ölçülmeye çalışılmıştır. İlk olarak mevcut koşullar içerisinde sunulan daha iyi bir sosyal yardım vaadinin katılımcıların oy verme davranışlarını değiştirme konusundaki etkisi sayısallaştırılarak Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Sosyal Yardımların Katılımcıların Oy Verme Davranışları Üzerindeki Etkisi

Katılımcılar	Oy Verme Davranışını Değiştiririm	Oy Verme Davranışını Değiştirmem	Karasızım
Sosyal Yardım Alanlar	6	8	1

Sosyal Yardım Almayanlar	3	9	3
TOPLAM	9	17	4

30 katılımcının cevapları doğrultusunda hazırlanan tabloda verilen sayısal değerler incelendiğinde;

-Sosyal yardım alan 15 katılımcıdan 6'sı (K17,K18, K19, K20, K23) mevcut koşullar içerisinde kendisine sunulan daha iyi bir sosyal yardım programı doğrultusunda oy verme davranışını değiştirebileceğini ifade etmiştir. Sosyal yardım alan diğer 8 katılımcı ise (K16, K21, K24, K25, K27, K28, K29, K30) herhangi bir sosyal yardım programı için oy verme davranışını değiştirmeyeceğini ifade etmiştir. 1 Katılımcı ise kararsız kalmıştır. (K22)

-Sosyal yardım almayan 15 katılımcıdan yalnızca 3'ü (K1, K2, K3) mevcut koşullar içerisinde kendisine sunulan daha iyi bir sosyal yardım programı doğrultusunda oy verme davranışını değiştirebileceğini ifade etmiştir. Öte yandan sosyal yardım almayan diğer 9 katılımcı ise (K4,K5, K6, K7, K8, K9, K10, K14, K15) herhangi bir sosyal yardım türünün oy verme davranışı üzerinde etkili olmadığını yani oy verme davranışını değiştirmeyeceğini ifade etmiştir.

-Sosyal yardım almayan 15 katılımcıdan 3'ü (K11,K12,K13) daha iyi bir sosyal yardım politikası karşısında oy verme davranışını değiştirip değiştirmeyeceği konusunda kararsız olduğunu ifade etmiştir.

-30 katılımcı içerisinde daha iyi bir sosyal yardım vaadi karşısında toplamda 9 katılımcı oy verme davranışını değiştirebileceğini, 17 katılımcı oy verme davranışını değiştirmeyeceğini, 4 katılımcı ise oy verme davranışını değiştirme konusunda kararsız kaldığını belirtmiştir.

Tablo 12'de verilen toplam sayısal değerler incelendiğinde mevcut koşullar altında katılımcılara sunulan daha iyi bir sosyal yardım programı ya da vaadinin katılımcıların oy verme davranışlarını değiştirmede güçlü bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Katılımcıların

görüşleri doğrultusunda elde edilen sayısal verilerin daha iyi anlamlandırılabilmesi amacıyla katılımcıların oy verme davranışlarını değiştirme ya da değiştirmeme davranışlarının sebebine yönelik belirttiği görüşler kategorilendirilerek tabloda 13 ve 14’te ayrı ayrı sunulmuştur.

Daha iyi bir sosyal yardım vaadi karşısında oy verme davranışını değiştireceğini ifade eden katılımcıların sebepleri “bireysel-ekonomik çıkarlar, topluma faydalı iktidar” kategorileri altında toplanmıştır.

Tablo 13. Katılımcıların Oy Verme Davranışını Değiştirmede Etkili Olan Sebepler

Daha iyi bir sosyal yardım vaadine oy verme davranışımı değiştiririm. Çünkü;		
Katılımcılar	Bireysel-Ekonomik Çıkarlarımın Desteklenmesi Önemsiyorum	Topluma Faydalı Bir İktidarın Varlığını Önemsiyorum
Sosyal Yardım Alanlar	5	1
Sosyal Yardım Almayanlar	3	0
TOPLAM	8	1

Buna ilişkin katılımcı görüşleri şu şekildedir:

Katılımcı 17: “Bana daha iyi vaatte bulunan kişiye oyumu veririm. Kim işime, cebime yararsa benim oyum onadır.”

Katılımcı 18: “Daha iyi vaadi veren eğer uygulama noktasında da güvenimi kazanırsa benim oyumu alır. Bireysel çıkarlarım daha önemli. Zaten bu amaçla oy vermiyor muyuz ? Herkes böyle düşünür.”

Katılımcı 19: “Evet etkili. Oyumu bana daha iyi yardım yapan ya da sosyal yardım vaadi veren partiye veririm. Sonuç olarak bize hizmet etmeleri ve refahımızı artırmaları için seçiyoruz.”

Katılımcı 20: *“Genel olarak çalışmalarından memnunsam sosyal yardım almasam da oyumu ona veririm. Ben alsam ne olur almasam ne olur? Devletimiz, mahallemiz iyi olsun. Sokaklarımız güzel olsun, toplumca gelirimiz güzel olsun.”*

Katılımcıların kişisel ve ekonomik çıkarları doğrultusunda oy verme davranışlarının yönünü tayin etmesi, seçmen davranışını anlamaya yönelik rasyonel tercih kuramı ile açıklanabilir. Çalışmanın önceki bölümlerinde yer verildiği üzere rasyonel tercih modeli; bireylerin kendi amaç ve çıkarlarının farkında olduğu ve faydalarını en üst düzeye çıkarma ve koruma amacı ile oy verdikleri varsayımına dayanmaktadır (Akgün,2002). Bu kapsamda değerlendirildiğinde iyi bir sosyal yardım vaadi karşısında oy verme davranışını değiştirebileceğini belirten katılımcıların rasyonel bir tavır sergilediklerini söyleyebiliriz.

Katılımcıların oy verme davranışları üzerinde etkili olan sosyal yardımlara ilişkin diğer görüşleri şu şekildedir;

-Sosyal yardımların oy verme davranışları üzerinde etkili olabileceğini ifade eden K1, K2, K3, K17, K18, K19, K20, K23, K26 için sosyal yardımın içeriği konusunda farklı beklentileri olduğu görülmüştür. Hiçbir katılımcı daha iyi bir sosyal yardım desteğini kişisel ihtiyaçlarını karşılama beklentisiyle talep etmemektedir. Katılımcılar daha çok hane içi giderler, eşlerine destek olma, çocuklarına daha iyi bir ortam sunabilme kaygısı içerisinde oy verme davranışlarını değiştirebilecekleri ifade etmişlerdir.

-K1 ve K26, çocuklarına sağladıkları refah düzeyini artırabilecek miktarda bir sosyal yardımın oy verme davranışlarının değişmesi yönündeki en önemli etken olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcı 26: *“Şöyle bir şey, benim ve çocuklarımla çok ihtiyacı varsa çok önemsemem. Çocuklarım aç açıkta kalacağına oyumu değiştiririm. Geçim daha önemli benim için.”*

Katılımcı 1’e göre ise oy verme davranışlarının, günümüz sosyo-ekonomik şartların bir sonucu olarak değişebileceğini ifade ederken, kendisine yöneltilen bu sorunun sorulma zamanı ile vereceği cevabın değişkenlik göstereceğini belirtmiştir. K1’e göre bu soruyu eğer geçmişte cevaplamak zorunda kalsaydı, sosyal yardımın miktarı ve niteliği önemli olmaksızın

desteklediği parti dışında oy verme davranışını değiştirmeyeceğini fakat günümüzde içinde bulunduğu sosyo-ekonomik şartların bunu gerektirdiğini ifade etmiştir.

Katılımcı 1: “Bu insanın doğasında var. Yani herkes gelirine göre gider yapar. Ben oyumu değiştirirdim. Hiç yalancı olamayacağım. Ben kiracıym sobalı bir evde yaşıyorum neye ihtiyacım var ? Odun kömüre ihtiyacım var. Bir parti bana gelse ben sana hem kira yardımı yapacağım -1000 lira bile olsa- hem de kömür yardımı yapacağım dese veya yapsa benim oyunumu şuan kazanırdı. 2 çocuğumun geleceğini düşünerekten bu sorunun cevabını verdim şuan ama eskiden olsa yok ya hayır der düşündüğümü desteklerdim ama şimdi hayır yapamam. Mevcut durumdan dolayı böyle yapıyoruz. Durum çok kötü iken biz daha kötüleşmek istemiyoruz. Ve devlete başvuracağız, sosyal yardımlara başvuracağız.”

K11’de aynı şekilde geçmiş sosyo-ekonomik şartlarına değinerek oy verme davranışını sadece içinde bulunduğu günümüz ekonomik şartlar ve ihtiyaçları neticesinde değiştirebileceğini ifade etmiştir: “Siyasi görüşü nasıl diyeyim, benim desteklediğim olsun isterim ama bazen de diyorsun ki ihtiyacım var, diğeri mi olsun acaba? Günümüz ekonomik şartlarından kaynaklanıyor bu. Geçmişte sorulsa bu soru kesin net cevap verirdim. Oyumu değiştirmezdim. Şuan ekonomik anlamda ihtiyaç duyduğum için ihtimal veriyorum. Köprüyü geçene kadar derler ya.”

Herhangi bir sosyal yardım vaadi karşısında oy verme davranışını değiştirmeyeceğini ifade eden katılımcıların sebepleri “partiye bağlılık, aileden kazanılan görüşlere bağlılık, parti liderine hayranlık, güvensizlik duygusu” kategorileri altında değerlendirilmiştir.

Tablo 14. Katılımcıların Oy Verme Davranışlarını Değiştirmeme Sebepleri

Herhangi bir sosyal yardım vaadi oy verme davranışını etkilemez. Çünkü;				
Katılımcılar	Partiye yani Siyasal Görüşe Bağlılık	Aileden Kazanılan Fikirlerle Bağlılık	Parti Liderine Hayranlık	Güvensizlik Duygusu
Sosyal Yardım	7	0	1	0

Alanlar				
Sosyal Yardım Almayanlar	6	2	0	1
TOPLAM	13	2	1	1

Buna ilişkin katılımcı görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

Katılımcı 4: “...yine de kendi desteklediğim siyasal görüşünü benimsediğim partiye oyumu veririm. Ama sosyal yardımlardan da yararlanmak isterim. Ama hiçbir şekilde siyasi fikrimi değiştirmez aldığım sosyal yardım.”

Katılımcı 5: “Valla oyu hiç karıştırma ya. Benim hiçbir türlü değişmez sabit fikirliyim ben. Beni partimden vazgeçirtemezler.”

Katılımcı 6: “Sosyal yardım ister bir vaat olsun isterse hemen getirip bağlasın. Benim fikrime uymayan bir partiye oy vermek... İçim rahat etmez değiştirmem partimi. Yardımı her türlü alırız da desteklediğim fikirde kalırım.”

Katılımcı 7: “Hayır olmazdı. Bunlar benim oy verme davranışımı değiştirmez. Bizim ailemizden, geçmişten kökenlerimizden gelen bir duruşumuz var.”

Katılımcı 8: “Hayır asla değiştirmem. Bana ne kadar sosyal yardım verilirse verilsin bu benim desteklediğim partiyi değiştirmez ama sosyal yardımlardan ihtiyacım olduğu sürece faydalanmaya devam ederim. Babadan dededen neye gidiyorsak o.”

Katılımcı 9: “Ya geleceğimiz çok önemli. Ben aldığım yardımla o günümü rahat geçirmiş olabilirim belki nankörlük gibi olacak ama devletimizin geleceği o oy verdiğimiz şeylere çok bağlı değil mi? Ben geleceğimi emanet etmeye güvendiğim, desteklediğim partime veririm yine de oyumu.”

Katılımcı 25: “Belki kazanır kazanmaz ben kendi oyumu değiştirmem. Kendi oy verdiğim partiye güvenirim yani. Partimi de söylerim açık açık. Benim partim kazanırsa zaten belli de yapacağı. Kazanmadığı için bir şey de yapamıyor.”

Katılımcı 27: “Oy verme davranışımı değiştirmem. Yine kendi partimi desteklerdim. Çünkü darda kaldığım günler de bile idare ettim. Kimse bana bir şey sunmamış ki zaten. Bana sunsalar da benim belirli bir partim var. Oyumu yalnızca ona veririm.”

Sosyal yardımlardan faydalanan ve faydalanmayan toplam 17 katılımcı herhangi bir sosyal yardım vaadinin siyasal tercihleri üzerinde etkili olmayacağını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan 13'ü siyasal davranışlarını hiçbir şekilde değiştirmemelerinin sebebini partilerine yani siyasi görüşlerine gösterdikleri bağlılık ile açıklamışlardır. 2 katılımcı ise oy verme davranışını değiştirmemesinin nedenini yetiştiği aile içerisinde kazandığı fikirlere gösterdiği bağlılık ile açıklamaktadır. Bu katılımcılara göre vaat edilen sosyal yardımın türü ve kapsamı ne olursa olsun bu sosyal yardımlardan faydalanmakla birlikte oy verme davranışlarını değiştirmeyecek onların deyimiyle kendi partilerinden ve kökeni yetiştikleri aileden gelen fikirlerinden vazgeçmeyeceklerdir. Katılımcıların bu davranışı seçmen davranışını incelemeye yönelik kuramsal çalışmalardan sosyo-psikolojik, yani parti ile özdeşleşme yaklaşımını destekler niteliktedir. Çalışmanın önceki bölümünde bahsedilen bu modelde oy verme davranışını etkileyen en temel unsur siyasi bir partiye duyulan bağlılık hissidir. Bu bağlılık hissi bireyin küçük yaşlarda aile içinde edindiği değerleri, tutumları daha sonra arkadaş ve iş ortamında devam eden davranış pratiklerinden ortaya çıkmaktadır. Kısacası bireyler içerisinde yetiştiği ortamın etkisiyle siyasi partilerde özdeşlik kurar ve siyasi olayları bu psikolojik bağlıkları çerçevesinde yorumlarlar (Heywood,2007).

Tüm bunlara ek olarak, katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilen bulgulara göre katılımcıların ekonomik sorunları ile mücadelelerinde siyasi aktörlerden beklentileri, anı rahatlatan sosyal yardımların yanı sıra kendilerine daha gerçekçi, uzun vadeli, güvenilebilir ve gelecek kaygılarını azaltan yardımlar ile istihdam odaklı çözümler üretilmesi şeklindedir. Bora ve Günal (2002)'a göre de kadınların gelir kaynaklarına erişimi, mesleki yeterliliklerinin geliştirilerek istihdam alanlarının oluşturulması, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi, kendilerine bakamayacak ve güvenliklerini sağlamayacak durumda olanlara sosyal koruma ve güvenlik sağlanması kadın yoksulluğu ile mücadele etmede temel amaç olmalıdır. Fakat ayrımcılığa maruz kaldığı yasal ve kurumsal yapılar, toplumsal klişeler nedeniyle ekonomik ve siyaset alanlarında yeterince temsil edilemeyen kadınlar, yoksullukla mücadele programlarında da yeterli destek bulamamaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi için sosyal, ekonomik ve politik alanda sayısız değişime gereksinim duyulmaktadır.

7.DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Toplumun farklı kesimlerinde ortaya çıkan sosyal problemleri ortadan kaldırarak, toplumda sosyal refahı artırmayı ve yaygınlaştırmayı amacına yönelik tüm önlem ve uygulamalar sosyal politika araçlarıdır. Diğer bir tanımlamaya göre sosyal politika bir ülkede yaşayan özellikle de bakım ve korumaya gereksinimi olan bireyler için geliştirilen eşitlik sağlayıcı koruyucu güçlendirici hizmetlerin toplamıdır. Tanımlardan anlaşılacağı üzere sosyal politikanın en önemli unsurları toplumun farklı dezavantajlı kesimlerin sosyal problemlerine çözüm üreten ve sosyal adaleti temin etmeye çalışan uygulamalardır. Toplumun sosyal problemlerine yönelik refah artırıcı, eşitlik sağlayıcı, denge kurucu, koruyucu ve önleyici çözümler getiren bu uygulamalar sosyal politikanın ise önemli hedefleri arasında yer almaktadır (Köse, 2010, s.78). Sosyal politikalara yönelik yapısal ve ekonomik faktörleri temel alan bu açıklamalar sosyal politikaların oluşturulmasında ve refah rejiminin dönüşümünde etkili olan siyasal etkenleri göz ardı etmektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, sunulan ya da vaat edilen sosyal yardım politikalarının ve uygulamalarının şehirli ev kadınlarının oy verme davranışları üzerinde bir etkisi olup olmadığının incelemesidir. Adana ilinde, Seyhan, Yüreğir, Çukurova, Sarıçam olmak üzere dört merkez ilçede ikamet eden sosyoekonomik açıdan dezavantajlı, 25-65 yaş aralığında, evli, bekar, eşi vefat etmiş ve boşanmış, ilköğretim, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olmak üzere farklı eğitim düzeylerine sahip, sosyal yardım alan 15 kişi ve sosyal yardım almayan 15 kişiden oluşmak üzere toplamda 30 kadın katılımcı ile yapılan yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmede, sunulan ya da vaat edilen sosyal yardımların katılımcıların siyasal tercihlerinin üzerindeki etkisinin yanı sıra, katılımcıların var olan sosyal yardım politikalarına yönelik, yardımların bilinirliği ve ulaşılabilirliği, yardımların dağıtımında adalet, sosyal yardım uygulamalarının kendileri açısından amacı ve kapsamının ne olması gerektiği ve bu uygulamaların sağlayıcılar tarafından kendilerine sunulma amaçları, sunulan sosyal yardımların yeterliliği ile sosyal yardım uygulamalarının siyasi aktörler için bir yükümlülük mü yoksa hayırseverlik faaliyeti mi olduğuna ilişkin algıları ve görüşlerinin de oy verme davranışlarının üzerinde etkili olup olmadığını tespit etmeye yönelik 30 soru yöneltilmiştir.

Katılımcıların kadınlardan oluşma sebebi ise, TÜİK 2022 ADNKS sonuçlarına göre, Türkiye nüfusunun %50,1 'ini erkekler, %49,9'unu ise kadınlar oluşturmaktadır.(TÜİK,2023). Türkiye'de TÜİK 2022 hane halkı işgücü araştırması sonuçlarına baktığımızda, 15 ve daha yukarı yaştaki istihdam edilenlerin oranı %45,2 olup, bu oran kadınlarda % 28,0, erkekler de ise %62,8'dir. 15 Yaş ve üzeri kişilerde işsiz sayısı 3 milyon 582 bin kişidir. Bu işsizlik oranı erkeklerde %8,9 iken kadınlarda %13,4 olarak tahmin edilmiştir. (TÜİK,2023) Bu da kadın işsizlik oranının erkeklerden daha yüksek, kadın istihdam oranının ise erkeklerin neredeyse yarısından daha az olduğunu göstermektedir. Yüksek Seçim Kurulunun Cumhurbaşkanı ve 28. Dönem Milletvekili genel seçim istatistiklerine göre yurtiçi kadın seçmen sayısı 30.720.252 kişi olup genel seçmen sayısına oranı %50,6'dır (YSK,12.8.2023). Bu verilere baktığımızda, erkeklere göre işsizlik oranının daha yüksek, kayıtlı istihdam oranının ise neredeyse erkeklerin yarısı kadar olan kadınların, erkeklere göre daha dezavantajlı bir konumda olması ve yoksulluğu erkeklere göre daha yoğun ve farklı biçimlerde hissetmesinden dolayı, siyasi aktörlerin sosyal politika uygulamaları için önemli bir hedef kitlesidir.

15 Katılımcı, engelli evde bakım ödemesi, aile destek programı, eşi vefat eden kadınlara yönelik yardım, pandemi yardımı, çocuk destek yardımı, kömür ve gıda yardımı, muhtaç asker ailesi yardımı, elektrik tüketim desteği ve belediye halk kart yardımı olmak üzere dokuz farklı sosyal yardım programından yararlanmaktadır. Sosyal yardımlardan faydalanma süreleri birbirinden farklı zaman aralıkları kapsayan katılımcılara göre 2022 yılı içerisinde sosyal yardım dağıtımında ciddi bir artış söz konusudur. Özellikle 2022 yılı Temmuz ayında ödemeleri başlayan Aile Destek Programı, farklı gelir aralıklarını kapsayan ödeme miktarı açısından Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından sunulan kapsamı en geniş ve en cömert sosyal yardım programıdır. Bu sosyal yardım programının 2023 genel seçimlerinin hemen öncesinde 12 aylık bir program olarak açıklanması ve uygulamaya konulması katılımcılar tarafından bir seçim kampanyası olduğu yönünde eleştirilmiştir.

Ülkemizde geliştirilen çeşitli sosyal yardım programlarının amacına ulaşabilmesi açısından bu sosyal yardımların, ihtiyaç sahipleri tarafından bilinir ve kolay ulaşılabilir olması gerekmektedir. Sosyal yardım alan ve almayan toplam 26 katılımcı sosyal yardım bilgisine aile-arkadaş ve akraba çevresinden erişmektedir. İhtiyaç sahiplerinin sosyal yardım programının kapsamı ve çeşitliliği bilgisine kolay ulaşılabilir olmasının iki önemli sonucu

vardır. Bunlardan ilki sosyal yardım programının kapsamı ve gelir testine dayalı şartları hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olan ihtiyaç sahibi, sosyal yardım programlarına başvurularını daha bilinçli yapacak böylece başvuru yapmadan önce başvurusunun kabul mu yoksa ret mi edileceği yönünde belirli bir fikir sahibi olacak olmasıdır. Bu açıdan katılımcıların tamamı belirli gelir koşullarına dayalı merkezi yardımlara yaptıkları başvuruların reddedilme sebepleri hakkında yeterli ve doğru bilgiye sahip olmadıkları için sosyal yardım dağıtımının keyfi ve menfaat düzleminde gerçekleştiğini iddia etmektedir. Diğer önemli husus ise sosyal yardım bilgisine sadece çevresinden aldığı duyumlar ile ulaşan katılımcı yalnızca çevresindeki hak sahibinin yararlanabildiği sosyal yardım programı hakkında bilgi sahibi olacaktır. Bu durum ihtiyaç sahibinin mevcut sosyal yardım sisteminde var olan ve yararlanabileceği bir programı gözden kaçırmaya, şartlarını sağlamadığı bir sosyal yardım programına yaptığı başvurunun ret edilmesine neden olacak, böylece hak sahibi olabileceği bir yardım kendisine ulaşamayacaktır. Bu hususlar neticesinde, ihtiyaç sahiplerinin bilgi eksikliğine bağlı olarak sosyal yardım uygulamalarının dağıtımına ve adaletine karşı geliştirdiği olumsuz görüş, sosyal yardımların siyasal tercihleri üzerindeki etkisi konusunda da negatif yönlü olacağı söylenebilir. Literatüre benzer bir katkı sunan Hamamcı ve Anık'ta (2000) Erzurum ilinde ikamet eden dar gelirli 200 kadınla sosyal yardımların rolü üzerine yaptıkları anket sonuçlarına göre "Sosyal yardımlardan nasıl haberdar oluyorsunuz?" sorusuna katılımcıların %75'i eş-dost aracılığıyla cevabını vermiştir.

Katılımcıların sosyal yardımların dağıtımında adalet ilkesine yönelik görüşleri ise torpil-kayıрма, denetimsizlik ve faydalanıcıların manipülasyonu olmak üzere üç kategoride değerlendirilmiştir. Araştırmada 25 katılımcı sosyal yardımların dağıtımının adalet ilkesine uygun bir şekilde gerçekleşmediğini ifade etmiştir. Bu katılımcılardan 17'si çevrelerinde gözlemlediklerini belirttiği durumlardan hareketle, bu adaletsizliğin sosyal yardım sağlayıcılarının kendi destekçilerine menfaat sağlama amacı ile torpil ve kayırma gözetmesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Görüşülen 8 katılımcı sosyal yardımların dağıtımındaki adaletsizliğin sebebini denetim eksikliği ve bu eksikliği fark eden bireylerin bu durumu manipüle etmesinden kaynaklandığını ifade etmiştir. Katılımcıların sosyal yardımların dağıtımında adaletle ilişkin güvensizlikleri oy verme davranışlarını negatif yönde etkileyen bir unsurdur.

Katılımcılara yöneltilen sosyal yardımların amacı ve kapsamının ne olması gerektiği ve sosyal yardımların miktar ve çeşitliliğinin ne düzeyde yeterli olduğu soruları ile katılımcıların sosyal yardım programlarından beklentileri ve hâlihazırda sunulan sosyal yardım programlarının bu beklentilerini ne ölçüde karşıladığına dair bulgular değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sosyal yardımların amacı ve kapsamına ilişkin, 16 katılımcı bireysel ihtiyaçların giderilmesi, 6 katılımcı toplumsal yoksulluğun giderilmesi, 2 katılımcı sosyal yardımların dezavantajlı konumlarından dolayı özellikle kadın ihtiyaçlarına yönelik programlar olarak düzenlenmesi, 6 katılımcı bu yardım programlarının çocukların genel ve eğitim ihtiyaçlarına yönelik olması gerektiği, 4 katılımcı ise sosyal yardım harcamalarının istihdam olanaklarını artırmaya yönelik kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Öte yandan 28 katılımcı mevcut sosyal yardım sisteminde sunulan sosyal yardımların yeterli düzeyde olmadığını ifade etmişlerdir. Bu katılımcılardan 4'ü sosyal yardımların yeterli olmadığını ve bu kaynakların istihdam sağlanmaya harcanması gerektiğini iki katılımcı ise günümüz koşullarında sunulan sosyal yardımları yeterli bulmadığını ama eski şartlara göre daha iyi olduğunu ifade etmiştir. Mevcut sosyal yardım sistemi katılımcıların sosyal yardımların amacı ve kapsamı konusundaki fikirleri ile büyük ölçüde örtüşse de, yardımların miktarı katılımcıların beklentilerini karşılamamaktadır.

İçerik ve kavram açısından oldukça karmaşık ve dinamik bir yapıya sahip olan sosyal politikaların iki önemli aktörü bulunmaktadır. Bunlar sosyal güvenlik hakkının içerisinde bulunan sosyal yardımları tesis etme yükümlülüğü olan devlet adına bu organizasyonu icra eden siyasal aktörler ve bu sosyal yardımları talep etme hakkı olan yoksul ve muhtaç kimseler olarak gruplandırılabilir. Bu iki aktör arasındaki ihtiyaç ve arz ilişkisini şekillendiren sosyoekonomik temellerinin yanı sıra değerlendirilmesi gereken diğer önemli husus siyasal etkenlerdir. Bu bağlamda katılımcılardan kendilerine sunulan sosyal yardım desteklerinin sunuluş amacına yönelik düşüncelerini belirtmeleri istenmiştir. Buna göre sosyal yardım alan 13 katılımcı ve sosyal yardım almayan 13 katılımcı olmak üzere toplam 26 katılımcı, sosyal yardımların siyasal aktörler tarafından oy toplama yani siyasal bir çıkar sağlama amacı ile kullanıldığını düşündüğünü belirtmiştir. Katılımcıların bu fikirlerinin şekillenmesinde etkili olan faktörler ise daha önce onaylanmayan sosyal yardımlardan faydalanmaya başlamaları, çevrelerinde sosyal yardımlardan faydalanan bireylerin sayılarının artması, özellikle de 2022 Temmuz ayında uygulamaya konulan ödeme miktarı ve kapsamı belirli gelir aralıklarına göre

esnek tutulan ve 12 aylık bir sosyal yardım programı olarak açıklanan Aile Destek Programının seçimden hemen önce uygulamaya konulması olarak açıklamışlardır. Öte yandan katılımcılar sosyal yardımların bir hayırseverlik faaliyeti değil vatandaşlık hakkı, iktidar da olan ve iktidara gelmek isteyen diğer siyasal partilerin toplumdaki yoksul ve muhtaç kişilere karşı bir ödev ve sorumlulukları olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu görüşleri doğrultusunda sosyal yardım ve oy verme ilişkisi, klientalist eksenli bir sosyal yardım anlayışı, klientalizmin bir uzantısı olarak faydalanıcıların siyasi aktörlere karşı menfaat sağlama ve baskı kurma aracı, siyasal rekabet ve siyasi aktörlerin birbirlerini baskılama aracı olarak kullanması unsurları göz önüne alınarak değerlendirilmelidir. Klientalizm diğer anlamıyla kayırmacılık en genel tanımı ile siyasi iktidarda bulunan gücün inisiyatifinde olan kamu kaynaklarını kendi seçmen kitlelerini kayıracak biçimde kullanması anlamına gelmektedir (Aközer, 2003). Siyasi partilerin iktidara gelmek ve iktidara geldikten sonra kendilerine destek veren seçmen grubuna karşı uygunsuz biçimde ayrımcılık yapmalarını ifade eden kavram ise siyasi kayırmacılıktır (Biber, 2016). Diğer bir ifade ile Klientalizm siyasi iktidarların, iktidara gelme süreci içerisinde kendilerine oy vererek destekleyen ve iktidarlarının devamlılığını sağlayan kimseleri ödüllendirip, kendilerine oy vermeyenleri dışlayarak onları cezalandırma yollarına başvurma gibi süreçlerin hakim olduğu bir anlayış olarak görülmektedir (Meydan, Büyükbodur ve Bulut, 2016). Klientelist yaklaşıma göre mevcut siyasi otoriteler, toplumun yoksulluk sorununu tam olarak çözmeden, muhtaç ve yoksul durumda olan kişileri, sosyal yardımlar aracılığıyla sürekli besleyerek bu yoksulluk ve muhtaçlık durumunun devam etmesini istemektedirler. Çünkü bu durumun devam etmesi için siyasi destek sağlayacak yoksul ve muhtaç seçmen tabanı gerekmektedir. Böylece siyasi aktörler yoksulluğun devamını sağlayan sosyal yardım politikaları ile sosyal yardımlara muhtaç ve bağımlı hale gelen önemli bir seçmen tabanının siyasi desteğini alma konusunda da devamlılık amaçlamaktadır (Güneş,2012). Özellikle kadınlara yönelik hazırlanan sosyal yardım programlarının yeterliliği konusunda görüşlerini belirtmeleri istenen katılımcıların en çok kullandıkları ifadelerden ortaya çıkan ortak görüş ise, yardımların sadece anı rahatlattığı, ertesi gün yine geçim kaygısı içinde oldukları yönündedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, mevcut sosyal yardım sistemi kadınların yoksulluk sorununa kalıcı bir çözüm getirmediği, anı rahatlatan çözümlerin onları bu yardımlara bağımlılığını artırdığı söylenebilir. Öte yandan, sosyal yardımların yoksulluğa çözüm getirmesi amacının yanı sıra farklı amaç ve siyasal

hedefler doğrultusunda kapsamının sürekli genişletilmesi, klientalist bir ekseninde seçmen tabanını mobilize etme çabaları ve seçim rekabetinde etkin bir araç olarak kullanılması ise karşılıklı bağımlılık sürecini de beraberinde getirmektedir. Sosyal yardımların siyasal aktörler tarafından seçmeni ödüllendirme ya da cezalandırma aracı olarak kullanılırken, Türkiye’de zaman içinde, en azından faydalanıcıların bu yönde artan bilincine istinaden hayırseverlik anlayışından hak temelli sosyal yardım anlayışına evrilmesi, ihtiyaç sahiplerinin sosyal yardımları kendileri için bir hak, iktidar ve diğer siyasi partiler için bir ödev ve sorumluluk olarak görmesi iktidar ve siyasi partiler için sosyal yardımların sürekliliğini sağlamaları konusunda bir baskı yaratmaktadır. 30 katılımcının tamamı “sosyal yardım programlarının oluşturulması ve sosyal yardımların dağıtımını iktidar ya da iktidara aday partiler için zorunlu görüyor musunuz ?” sorusuna ortak bir cevap vermişlerdir. Katılımcılara göre sosyal yardım sağlama iktidar ve diğer aktörler için zorunlu bir eylemdir. Bunun sebebini ise, iktidara getirdikleri partiye devlet kaynaklarını ve gelirlerini emanet ettiklerini dolayısıyla bu kaynakları bu ülkenin bir vatandaşı olan ihtiyaç sahiplerine harcamak, K16’nın deyimiyle “tabana hizmet etmek zorunda” olduklarını, seçim öncesi sosyal yardımları seçim kampanyası olarak kullanabiliyorlarsa iktidara geldikten sonrada bunu icra etmek zorunda oldukları, seçmenlerden oy isterken bunun bir karşılığı olması, çıkarlarını desteklemek zorunda oldukları yönündeki görüşleri çerçevesinde açıklamışlardır. Sosyo ekonomik açıdan dezavantajlı konumda bulunan 30 kadın katılımcının bu bağlamdaki görüşleri değerlendirildiğinde, ihtiyaç sahibi kadınların, hem bu yoksulluk durumları hem de bu durumlarına yönelik taleplerinin de politikleştiği söylenebilir. Yörük (2018)’ünde ifadesi ile sosyal yardımların yalnızca toplumun yoksullaştığı yer ve zamanlarda değil aynı zamanda yoksul grupların politikleştiği yer ve zamanlarda arttığı ifade edilebilir (Yörük,2018).

Katılımcıların "torpil-kayıрма, oy toplama" kategorileri altında toplanan sosyal yardımların dağıtımındaki adalet ve sosyal yardımların sunuluş amacına ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular, ülkemizde de klientalist eksenli bir sosyal yardım sisteminin varlığına işaret etmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların en çok üzerinde durduğu konu yaşantılarından elde ettikleri deneyimlere göre, seçim öncesi sosyal yardımların artması, gıda kolisi gibi aynı yardımların üzerinde parti ismi ya da sembolünün olması, en önemlisi de gelir koşuluna tabi merkezi yardımların dışında yapılan yardımların, belirli kişilere birden fazla yapılması gibi unsurlar olmuştur.

Sosyal yardımların şehirli ev kadınlarının siyasal tercihleri üzerindeki etkisinin ölçülmesi bu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Sunulan ya da vaat edilen sosyal yardımların siyasal tercihleri üzerinde etkisini değerlendirmeleri istenen 30 katılımcının görüşlerinden elde edilen bulgulara göre; sosyal yardım alan 6 katılımcı ve sosyal yardım almayan 3 katılımcı olmak üzere, toplamda 9 katılımcı iyi bir sosyal yardım programının sunulması veya vaat edilmesi karşısında oy verme davranışını değiştireceğini ifade etmiştir. Öte yandan sosyal yardım alan 8 katılımcı ve sosyal yardım almayan 9 katılımcı olmak üzere toplamda 17 katılımcı herhangi bir sosyal yardım programının oy verme davranışı üzerinde etkili olmayacağını, 4 katılımcı ise kararsız kaldığını ifade etmiştir. Sosyal yardım programlarının oy verme davranışlarını etkileyebileceğini ifade eden 8 katılımcı, bu davranışlarını açıklamada bireysel ve ekonomik çıkarlarını ön plana koyarken, 1 katılımcı toplumsal faydayı gözettiğini belirtmiştir. Herhangi bir sosyal yardım programının oy verme davranışlarını etkilemeyeceğini ifade eden 13 katılımcı bu davranışlarının sebebini partilerine geliştirdikleri duygusal bağlılık ile açıklarken, 2 katılımcı aileden kazandıkları siyasal davranışları devam ettirdiklerini, 1 katılımcı parti liderine hayranlık duyduğunu, 1 katılımcı ise seçim vaadi olarak sunulan sosyal yardımların daha sonra yerine getirilmesi konusunda duyduğu güvensizliği öne sürerek oy verme davranışını değiştirmeyeceğini ifade etmektedir.

Kök'ün (2013) kent yoksullarının siyasallaşma biçimlerini değerlendirdiği çalışmasında yoksul ve muhtaç seçmen tabanı vaat edilen sosyal yardımların devamlılığını sağlayacakları konusunda ikna oldukları için seçimlere katılmakta ve mevcut hükümetin devam etmesi yönünde oy kullandıklarını belirtmiştir (Kök, 2013). Fakat sosyoekonomik anlamda dezavantajlı şehirli ev kadınları ile yapılan saha araştırmasında özellikle sosyal yardım almayan 15 katılımcıdan 9'unun hiçbir sosyal yardım programının ya da vaaadinin oy verme davranışı üzerinde etkili olmayacağını, sosyal yardım almayan 3 katılımcının ise bu konuda kararsız kaldığını ifade etmesi göstermektedir ki mevcut sosyal yardım sistemi ya da bu sistemin bir miktar iyileştirilmiş hali dahi katılımcılar için oy verme davranışını değiştirmeye değer bir kazanım değildir. Katılımcıların bu düşüncelerinin temelinde sosyal yardım miktarlarının yetersiz olması, sosyal yardım uygulamalarına duydukları güvensizlik, bu güvensizliğin temelinde ise sosyal yardımların seçim kampanyası dolayısıyla siyasi çıkarlar amacı ile sunulduğuna yönelik algıları yatmaktadır. Öte yandan sosyal yardım alan ve bu yardımların yaşamına getirdiği ekonomik avantajları maksimize etmek isteyebileceği

düşünülen katılımcı grubunda ise, 15 katılımcıdan 6'sı daha iyi bir sosyal yardım programına oy verme davranışlarını değiştirebileceklerini ifade ederken 8 katılımcı oy verme davranışlarını değiştirmeyeceğini ifade etmiştir. Bu da göstermektedir ki sosyal yardım alan bu 8 katılımcı içinde daha kapsamlı bir sosyal yardım programı oy verme davranışını değiştirmeye değer değildir.

Sonuç olarak, 30 katılımcı ile yapılan saha çalışmasından elde edilen verilere göre;

Öncelikle sosyal yardımların katılımcıların oy verme davranışı üzerindeki etkisinin değerlendirilebilmesi amacıyla, katılımcıların sosyal yardımlara ilişkin genel algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, katılımcılar açısından sosyal yardımların bilinirliği ulaşılabilirliği, dağıtımında ki adalet, katılımcılar açısından sosyal yardımların sunulmuş amacı, ayrıca katılımcıların algısına göre sosyal politika aktörleri tarafından sunulmuş amacı, sosyal yardımların kadın yoksulluğu ile mücadelede rolüne ilişkin katılımcı görüşleri yapılan görüşmeler ile tespit edilmiştir. Buna göre katılımcılar sosyal yardımlara ulaşmada ve başvurmada herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Fakat sosyal yardım bilgisine ulaşmada en etkili araçlarının çevre, arkadaş ve aile bağlantıları olmasından kaynaklı, doğru ve yeterli bilgiye erişim noktasında bazı zamanlar aksaklık yaşamaktadırlar. Bu durum katılımcıların sosyal yardımlar ile ilgili olumsuz fikirler geliştirmesine, sosyal yardımların dağıtımındaki adaletle ilişkin güven duygularının zedelenmesine neden olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim seviyeleri ile de ilgili olarak elde ettikleri bilgilerin doğruluğunu araştırma ve teyit etme konusunda yeterli olmamaları da sosyal yardımlara ilişkin ön yargılarını güçlendirmektedir. Örneğin katılımcının gelir şartlı sosyal yardımların uygulamalarında gerekli olan başvuru koşullarını ve gelir düzeyi kriterlerini bilmemeleri ve bakanlık resmi sitesinden bunları araştırma konusunda yeterli bilgi düzeyine sahip olmamaları çevresinde duyumlardan yola çıkarak daha güçlü bir önyargı edinmeleri ve sosyal yardımların dağıtımına ilişkin torpil düşüncelerini güçlendirmektedir. Dolayısıyla bu durum katılımcıların sosyal yardımlara ilişkin düşüncelerini, siyasal tercihlerini etkilemeye değer olmadığı yönünde etkilediği söylenebilir.

Sosyal yardımların dağıtımında adaletle ilişkin bulgulara göre ise, kayıt dışı istihdam, denetim yetersizliği ve bireylerin bu durumu suiistimal etmesi sebebi ile yardımların durumu iyi olan aynı kişilere birden fazla gittiğine ilişkin şahit olduklarını iddia ettiği durumlara bağlı olarak,

sosyal yardımların adaletli dağıtıldığına ilişkin güvenleri düşüktür. Aynı zaman da önceki bölümde bahsedilen gelir şartlı sosyal yardımların dağıtımı konusunda doğru ve yeterli bilgiye erişmede yaşadıkları sıkıntılar sosyal yardımların dağıtımındaki adalete ilişkin düşüncülerini ciddi oranda etkilemektedir.

Sosyal yardımların katılımcılara göre amacı ve kapsamı doğrultusunda yapılan değerlendirme ile aynı zamanda katılımcıların sosyal yardımlara ilişkin beklentileri de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Buna göre, sosyal yardım programlarının temel amacı 16 katılımcıya göre, yoksul bireylerin ihtiyaçlarını gidermeye yönelik olmalıdır. 6 katılımcıya göre ise bu yardımların hedefleri bireysel ihtiyaçlar değil toplumsal yoksulluğun önlenmesi ve ortadan kaldırılması olmalıdır. 6 katılımcı özellikle çocukların eğitim ve genel ihtiyaçlarına yönelik sosyal yardım programlarının geliştirilmesi gerektiğini, bu durumun çocukların sorumluluğunu daha yoğun üstlenen annelere de fayda getireceğini ifade etmişlerdir. Buna göre katılımcıların bireysel ihtiyaçlarına yönelik herhangi bir sosyal yardım programı talep etmediği, önceliklerinin hane içi sorumlulukları ve çocuklarının ihtiyaçları olduğu görülmektedir. Katılımcıların bu yaklaşımlarına göre, kadın yoksulluğunun hane içi yoksulluk içerisinde, hem toplum hem sosyal politikaların geliştirilmesinde etkin siyasal aktörler hem de kendileri tarafından da görünmez hale geldiği söylenebilir. 4 katılımcı ise sosyal yardımlardan ziyade kendilerine düzenli bir gelirin garanti edildiği ve istihdam sağlandığı takdirde oy verme davranışlarını değiştirebileceklerini ifade etmişlerdir. Katılımcıların sosyal yardımların amacı ve kapsamına ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgulara göre tüm katılımcıların bu konuda belirli düzeyde beklentileri olsa da sosyal yardımların amaç, kapsam miktarı konusunda bireysel ya da toplumsal yoksulluğa ilişkin ciddi bir onarım ve refah yaratacağı konusunda ilgileri ve güvenleri düşüktür.

Katılımcıların sosyal yardımların, sosyal politika aktörleri tarafından sunulmuş amacına yönelik düşünceleri ise sosyal yardımların bu aktörler tarafından belirli siyasi çıkarlar amacı ile kullanıldığına yöneliktir. Buna göre katılımcılar, sosyal yardım programlarının seçim döneminde artırılması, yaygınlaşması ve daha önce yararlanamadıkları sosyal yardımlardan seçim süreci içerisinde yararlanmaya başladıklarına değinerek, sosyal yardımların siyasal aktörler tarafından, ekonomik düzeyi düşük bireylerden ‘oy toplama’ aracı olarak kullanıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcıların bu algılarını destekledikleri en önemli

argümanları ise seçim zamanı artan sosyal yardımlardır. Katılımcılara göre eğer sosyal yardımlar gerçekten yoksulluğa çözüm aracı olarak üretilen politikalar olsaydı sadece seçim zamanında miktarı, kapsamı ve yararlanan birey sayısı artmazdı. Katılımcıların bu yöndeki görüşlerinden elde edilen bir diğer bulguya göre ise sunulan sosyal yardım programlarının çözümsel değil ‘anı rahatlatan’ nitelikte olması, geçim kaygılarının ertesi gün devam ediyor olması ve yardımlara duyulan ihtiyacın kesintisiz devam ediyor olması sosyal yardımları seçim propagandası olarak kullanılabilir kılmaktadır. Katılımcıların sosyal yardımlara ilişkin bu algıları daha iyi bir sosyal yardım vaadine ya da uygulamasına karşın oy davranışlarını neden değiştirmeyeceklerine yönelik düşünceleri açısından önemlidir.

Kadınların yoksulluğu kendisine atfedilen toplumsal cinsiyet rollerine de bağlı olarak erkeklerden daha yoğun ve farklı biçimlerde hissettiği düşüncesi bağlamında kadınlara yönelik planlanan sosyal yardımların, kadın yoksulluğuna etkisini değerlendirmeleri istenmiştir. 30 katılımcıdan 24’ü hali hazırda var olan ya da yararlandıkları sosyal yardım programlarının yeterli olmadığını, miktarının ve çeşitliliğinin artırılması gerektiğini belirtmişlerdir. 2 katılımcı ise kadınların yoksulluk sorununa sosyal yardımlar ile değil istihdam sağlayarak kesim çözüm bulunabileceğini ifade etmişlerdir.

Çalışmanın temel problemi olan, sosyal yardımların katılımcıların oy verme davranışları üzerindeki etkisine yönelik katılımcı verilerine göre ise; iyi bir sosyal yardım programının ya da vaadinin oy verme davranışlarını değiştirmede etkili olabileceğini ifade eden katılımcılar ekonomik çıkarlarını ön planda tutarak rasyonel bir tavır sergilemektedirler. Öte yandan herhangi bir sosyal yardım vaadinin oy verme davranışını değiştirmede etkili olmayacağını ifade eden katılımcılar bu davranışlarının sebebini partilerine duydukları bağlılık ile açıklamışlardır. Herhangi bir sosyal yardım programının ya da vaadinin oy verme davranışlarını değiştirmede etkili olmadığını ifade eden katılımcı sayısının, oy verme davranışını değiştirebileceğini ifade eden katılımcı sayısından fazla olmasına ve önceki bölümlerde bahsedilen unsurlara bağlı olarak, sosyal yardımlar katılımcıların oy verme davranışları üzerinde güçlü bir etki yaratmadığı siyasal kararları etkilemeye değer bir uygulama olarak görülmediği yönünde değerlendirilmiştir. Bu kapsamda oy verme davranışını değiştirmeyeceğini ifade eden katılımcıların bu dirençlerinin sebebi ise destekledikleri partiye geliştirdikleri duygusal bağlılıklarının ve ideolojik özdeşleşmelerinin yanı sıra sosyal

yardımların bilinirliği, ulaşılabilirliği, dağıtımındaki adalet, amaç ve kapsamı, sunuluş nedeni, siyasi çıkarlar ve yoksulluğa etkisi konularındaki olumsuz algıları da, bu davranışlarının altında yatan sebepler olarak değerlendirilebilir.

Katılımcıların sosyoekonomik anlamda dezavantajlı ve sosyal yardımlara muhtaç ev kadınlarından oluşmasına rağmen, siyasi aktörlerin seçim döneminde kendilerine sunduğu çeşitli yardımlar karşısında çoğunluğun oy verme davranışını değiştirmeyeceğini ifade etmesi de tepkisel bir davranış olarak değerlendirilebilir. Katılımcılarla yapılan görüşmelerden kendilerine sunulan sosyal yardımların özellikle seçim dönemlerinde kapsam ve miktarının artmasına bağlı olarak siyasi aktörler tarafından parti propagandası olarak kullanıldığının ve klientalist bir temelde uygulandığının farkında oldukları anlaşılmaktadır. Sosyal yardımların tüm bu sebeplere bağlı olarak tek başına katılımcıların siyasi tercihlerini değiştirmeye ikna olmaları yönünde önemli bir etkisinin olmamasının yanı sıra, katılımcıların sosyal yardımların siyasi çıkarlar, kayırma ve torpil gibi amaçlar ile servis edildiğine yönelik algıları da hem yardımlara hem siyasi aktörlere karşı güven duygusunun zedelenmesine, dolayısıyla katılımcıların sosyal yardımları oy verme davranışlarını değiştirmeye değer bir olgu olarak görmemesine neden olmaktadır. Katılımcıların sahip olduğu ‘seçim zamanı geçtikten sonra’ algısı ve bu algıya neden olan geçmiş yaşantılarından edindikleri deneyimler sosyal yardımların katılımcıların siyasi tercihleri üzerindeki etkisini önemli ölçüde azaltan unsurlardır.

KAYNAKÇA

- Acar, M. & Demir, Ö. (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü. 6. Baskı, Ankara: Adres Yayınları.
- Altan, C. (2011). Eğitim-Siyasal Eğilim İlişkisi: Mersin Örneği. Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (1).
- Acar, E. (2002). Siyasal Kültür-Siyasal Katılım İlişkisi ve Kütahya İl Merkezinde Uygulamalı Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Akarca, A. T., ve Tansel, A. (2007). Social And Economic Determinants Of Turkish Voter Choice İn The 1995 Parliamentary Election. Electoral Studies, 26(3),633–647.
- Akgün, B. (2000). Türkiye'de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji Ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi. 1(4). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/selcuksbmyd/issue/11290/134915> (Erişim Tarihi: 24 Ocak 2023).
- Akgün, B. (2002). Türkiye'de Seçmen Davranışı Partiler Sistemi ve Siyasal Güven. Ankara: Nobel Yayınları.
- Aközer, M. (2003). Kamuoyu Gözüyle Kamuda Yolsuzluk. Görüş Dergisi, Aralık. 14-22.
- Aktan, C. C. & Özkıvrak, Ö. (2008). Sosyal Refah Devleti. İstanbul: Okutan Yayınları.
- Anık, C. (2003). Yarınki Siyaset. Ankara: Alternatif Yayınları.
- Anık, C. (2016). Siyasal İkna. İstanbul: Derin Yayınları.
- Arpacıoğlu, Ö. ve Yıldırım, M. (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi, 4(2), 60-76.
- Arpacıoğlu, Ö. (2018). Yoksullukla Mücadelede Kamu Kurumu Ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Antunes, R. (2010). Theoretical models of voting behaviour. Exedra, 4, 145–70. https://www.researchgate.net/publication/242653736_Theoretical_models_of_voting_behavio [ur](https://www.researchgate.net/publication/242653736_Theoretical_models_of_voting_behavio), (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2023)
- Atatanır, H. (2019). Sivil Toplum, Sosyal Yardım Ve Hak Temelli Yaklaşım. 2. Baskı, Ankara: Dorlion Yayınları.
- Aydın, M. K. ve Çakmak, E. E. (2017). Sosyal Devletin Temelleri. Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 1-19.

- Baykal, D. (1970). Siyasal Katılma: Bir Davranış İncelemesi. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Biber, M. (2016). Kamunun Etik Çıkmazı: "Kayırmacılık". Ankara: Adalet Yayıncılık.
- Bora, A. & A. Günel (2002). 90'larda Türkiye'de Feminizm. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Buğra, A. & Keyder, Ç. (2006). Sosyal Politika Yazıları, İstanbul: İletişim Yayınları, 7-18.
- Çam, E. (2011). Siyaset Bilimine Giriş. 10. Baskı, İstanbul: Der Yayınları.
- Çam, Y. (2017). Sosyal Devlet Anlayışının Maliye Politikaları Kapsamında Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas
- Çelik, A. (2005). Refah Devletinde Kriz ve Yeniden Yapılanma. Journal of Social Policy Conferences. 50.301-320.
- Çelik, A. (2006). AB Sosyal Politikası: Uyum Sürecinin Uyumsuz Alanı. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Çukurçayır, M. A. (2000). Siyasal Katılma ve Yerel Demokrasi. 1. Baskı, Ankara: Yargı Yayınevi.
- Daver, B. (1993). Siyaset Bilimine Giriş, 5. Baskı, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Demiral, N., Evin, H. & ve Demiral, B. (2007). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Küresel Yoksulluk. IV. Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Küresel Yoksulluk Bildiriler Kitabı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 19(21), 1-10.
- DİSK-AR (2022). İşsizlik ve İstihdamın Görünümü Araştırma Bülteni, <https://arastirma.disk.org.tr/wp-content/uploads/2022/03/mart-2022-issizlik-ve-istihdamin-gorunumu-2021-yillik.pdf>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- Divanoğlu, U. S. (2008). Seçim Kampanyalarında Siyasal Pazarlama Karması Elemanlarının Yeri ve Önemi. Ömer Halisdemir Üniversitesi, İİBF Dergisi, 1(2) 105-118.
- Doğan, A. & Göker, G. (2012). Tematik Televizyon ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları. Milli Eğitim Dergisi, 41(194), 5-30. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/442297>
- Doğan, A. (2014). Sosyal İlişkilerin Türk Seçmenin Siyasal Davranışına Etkisi. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji.
- DPT. (2007). Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele. T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Dokuzuncu Kalkınma Plan. Nr: DPT: 2742, Ankara.
- Durdu, Z. (2013). Türkiye'de Siyasal Kültürü Anlamak. Ankara: Kadim Yayınları.
- Dursun, D. (2006). Siyaset Bilimi. İstanbul: Beta Yayınları.

- Dursunoğlu, İ. (2017). Siyasal Davranış Üzerine Bir Karşılaştırma: Bayburt Örneği. Yayınlanmış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Programı. Trabzon.
- Ecevit, Y. (2003). Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu ilişki Nasıl Çalışabilir?. Cumhuriyet Üniversitesi, Tıp Fakültesi Dergisi, 25(4), 83-88.
- Ergun, D. (2006). 100 Soruda Sosyoloji El Kitabı. Ankara: İmge Yayınları.
- Ergun, M. (2008). Eğitim Sosyolojisi.
https://www.academia.edu/10098490/1987_E%C4%9Fitim_sosyolojisi_Mustafa_Erg%C3%BCn (Erişim Tarihi: 13 Ocak 2023).
- Eroğul, C. (1998). Çok Partili Düzenin Kuruluşu: 1945-1971 Geçiş Sürecinde Türkiye. (Der: İrvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak), 3.Baskı, Bilim Dizisi: 2, İstanbul: Belge Yayınları.
- Eroğul, C. (1990). Devlet Yönetimine Katılma Hakkı. Ankara: İmge Kitabevi.
- Gerşil, G. (2015). Küresel Boyutta Yoksulluk ve Kadın Yoksulluğu. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 22(1), 159-181.
- Gücenmez, T. ve Bedir, E. (2019). Ekonomik ve Sosyal Politikalara Farklı Bir Bakış: Üçüncü Yol. Kamu İş Dergisi, 14(3). 63-83.
- Gülmen, Y. (1979). Türk Seçmen Davranışına Ekonomik ve Sosyal Faktörlerin Rolü:1960-1970. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi.
- Gümüş, G. (2009). Türk Seçmen Davranışı ve AKP, CHP, MHP'nin Seçmen Tabanları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.
- Gökbayrak, Ş. (2002). Zor Zamanlarda Sosyal Devleti Desteklemek: Hesabı Kim Ödeyecek ?, 62.
- Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(24).Konya
- Hamamcı E., Ekinci D & Anık K. (2020). Kadınların Yoksullukla Mücadelesinde Sosyal Yardımların Rolü: Erzurum'da Bir Uygulama. , Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (10), Erzurum.
- Heywood, A. (2007). Siyaset. (Çeviren: B. B. Özipek ve B. Kalkan). Ankara: Liberte Yayınları.
- İslamoğlu, A. H. (2002). Siyaset Pazarlaması Toplam Kalite Yaklaşımı. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kadılar, E. (2011). Üç Kuşak Kadının Cinsiyet Rollerini: Ankara Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Kahraman, B. (2002). Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler: Isparta Uygulaması. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Kalender A. (2005). Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri. Konya: Çizgi Yayınevi.
- Kapani, M. (2013). Politika Bilimine Giriş. 32. Baskı, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılım-Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir İnceleme, İstanbul:İÜSBF Yayınları, 16-17.
- Kalaycıoğlu, S. (2003). Kadın Yoksulluğu Nasıl Anlaşılmalı. (Editör: G. Erdost), Türkiye İnsan Hakları Hareketi Konferansı. Ankara: Buluş Yayınevi. 286-294.
- Kancı, T. (2021). Türkiye’de Eğitimin Cinsiyeti ve Milliyetçilik. Şu Kitapta: (Ed.) Işıl Ünal, Derya Kayacan, Sebahat Şahin ve Yeşer Torun. Eğitimin Cinsiyeti. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Karaçor, S. & Zengin, E. Ç. (2012). Seçim Kampanyalarında Kullanılan Vaatlerin Kaynağının Seçmenler Tarafından Bilinirliği Üzerine Bir Araştırma: Konya Örneği. Selçuk Üniversitesi,
- Karaçor, S. & Gözümlü, P. (2012). Türkiye’de Seçmen Tercihlerinin Oluşmasında Seçim Kampanyaları ve Siyasal Pazarlamanın Rolü Üzerine Bir Araştırma. Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 12(24), 403-426. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/288959> (Erişim Tarihi: 16 Ocak 2023).
- Kaya, N. (2012). Yerel Yönetimlerde Sosyal Bütçe; Erzurum Büyükşehir Belediyesi Sosyal Bütçesinin Değerlendirilmesi. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, (15), 157.
- Kesgin, B. (2014). Kamu Sosyal Politikalarında Sosyal Yardım. İstanbul: Açılım Kitap.
- Kışlalı, A. T. (2005). Siyaset Bilimi. Ankara: İmge Kitabevi
- Kışlalı, A. T. (2000). Siyasal Sistemler: Siyasal Çatışma ve Uzlaşma. Ankara:İmge Kitabevi.
- Koçak, A. (2002). Siyasal Davranış ve Kamuoyu. Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi Akademi Dergisi, 2(3), 96-103. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 28, 89-107. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1724464>
- Konan, B. (2011). Türk Kadının Siyasi Hakları Kazanma Süreci. AUHFD, 60 (1), 157-174 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/624658>)
- Koray, M. (2011). Kapitalizm Küreselleşirken Dünya Ahvali. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kök, S. (2013). Kent Yoksullarının Farklı Siyasallaşma Biçimleri: Bir Alan Araştırması Örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. 3(1).
- Köse, B. (2009). Küreselleşen Dünyada Yoksulluk Olgusu. Yüksek Lisans Tezi Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Antalya.

Kurşun, A. & Rakıcı, C. (2016). Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi, Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi, 2(2), 135-136.

Lipset, S. M. (1963). Political man: The social bases of politics. New York:Doubleday.

Lipset, S. M., ve Rokkan, S. (1967). Cleavage Structures, Party Systems, and VoterAlignments. Party Systems and Voter Alignments: Cross-NationalPerspectives, New York: The Free Press.

Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Alanında Yaşananlar. Çalışma ve Toplum, Ekonomi ve Hukuk Dergisi, 1(28).
<https://www.calismatoplum.org/makale/sosyal-politika-acisindan-akp-donemi-sosyal-yardim-alaninda-yasananlar> (Erişim Tarihi:9 Haziran 2023).

Meydan, S. & Büyükbodur, Ç, A. (2016). Yerel Yönetimlerde Klientalist Bakış Açısının Hak Temelli Sosyal Hizmet Yaklaşımı Çerçevesinde İncelenmesi. 8. Ulusal Sosyal Hizmetler Kongresi, Türkiye’de Sosyal Politikanın Dönüşümü: Yerelleşme ve Sosyal Hizmetler, 15 – 16 Nisan, Ankara.

Nurdoğan, A, K. (2018). Uluslararası Çalışma Örgütünün (UÇÖ-ILO) Yüzüncü Yıl Dönümü ve Türkiye İlişkileri. Araştırma Makalesi, Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi, 3(4) , 78-95.

Özbudun, E. (1975). Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma. Ankara Üniversitesi: Hukuk Fakültesi Yayınları, 363, 103.

Özbudun, E., Kalaycıoğlu, E. & Levent, K. (1995). Türkiye’de Demokratik Siyasal Kültür, Türk Demokrasi Vakfı, Ankara.

Özer, İ. (2004). Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme. Ekin Kitabevi, Bursa.

Özkanan, A. & Erdem, R. (2014). Yönetimde Kayırmacı Uygulamalar: Kavramsal Bir Çerçeve. Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(20), 179-206.

Öztekin A. (2007). Siyaset Bilimine Giriş. 5. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Polat, E. (2017). Yoksulluk ve Şiddet Kısılacında Kadın: Mücadelede Örnek Olaylarla Birlikte Kadın İstihdamının Önemi Mevcut Politikalar ve Uygulama Örnekleri. 1.Baskı, Ankara: Kurgu Kültür Merkezi Yayınları.

Schüler, H. (2002). Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Particilik, Hemşehrilik, Alevilik. (Çeviren: Tonbul, Y.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Schröder, P. (2004). Siyasal Stratejiler. (Çev: Şeyma Akın ve M.Ali Can), Ankara: Liberte Yayınları.

Sen, A. (2004). Özgürlükle Kalkınma. (Çev. Yavuz ALOGAN). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Sitembölükbaşı Ş. (1997). Siyasal Kültürün Kavramsallaştırılmasında Bazı Güçlükler. SDÜ İİBF Dergisi, 2(2), 249-266. <https://www.acarindex.com/pdfs/1120356>. (Erişim Tarihi: 4 Mayıs 2023).

Sönmez,S. (2004). Türkiye'de Siyasal Kültürün Siyasal Katılmaya Etkileri. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, 9 Eylül Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı.

Şahin, L. (2009). Avrupa Birliği ve Türkiye İşgücü Piyasalarının Karşılaştırmalı Analizi. Ankara, KAMU-İŞ, 10 (3): 129-164.

Şahin, O, F, İ. (2020). Kadın Yoksulluğu: Nedenleri ve Mücadele Yöntemleri. Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi. 9(1), 37.

Şener, Ü. (2009). Kadın Yoksulluğu, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Değerlendirme Notu.

https://www.tepav.org.tr/upload/files/1271312994r5658.Kadin_Yoksullugu.pdf (Erişim Tarihi: 3 Mart 2023)

Şener, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. http://tepav.org.tr/tur/admin/dosyabul/upload/Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik_PN.pdf. (Erişim Tarihi:17 Mayıs 2023)

Şengül, S. & Fisunoğlu, H, M. (2011). Türkiye’de Kadın Yoksulluğu. Çukurova Üniversitesi, Adana. <https://www.avekon.org/papers/1065.pdf>

Şenses, F. (2017). Küreselleşmenin Öteki Yüzü Yoksulluk. 8. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Tan, M. Ecevit., Y. Sancar & S, Acuner, S. (2008). Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri. İstanbul: Tüsiad-Kagider.

Taşdelen, M. (2010). Siyaset Sosyolojisi. İstanbul: Kocav Yayınları.

Taşçı, F. (2008). Sosyal Yardım Yapma(Ma) Gerekçeleri Üzerine Yaklaşımlar. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Kamu-İş, 9(4).

Taylor-Gooby, P. (2001). Zor Zamanlarda Sosyal Devleti Desteklemek: Hesabı Kim Ödeyecek?. (Çev: Şenay Gökbayrak), Journal of European Social Policy, 11(2). <http://www.fisek.org/birliktelikler-yerelstk-gorusler-gokbayrak2.php>, (Erişim Tarihi: 15 Nisan 2023).

Tekeli, Ş. (1999). Türkiye'de Kadının Siyasal Hayattaki Yeri. Aktaran Eroğul,C. (1999). Devlet Yönetimine Katılma Hakkı. 2. Baskı, Ankara: İmge Kitapevi.

- Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk Ve Önleme Stratejileri. Çalışma ve Toplum, 2(17), 61-100. <https://www.calismatoplum.org/makale/dunyada-kronik-yoksulluk-ve-onleme-stratejileri>. (Erişim Tarihi:15.Haziran.2023)
- Temizel, M. (2012). Türkiye’de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rölü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma. Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Topak, O. (2012). Refah Devleti ve Kapitalizm: 2000’li Yıllarda Türkiye’de Refah Devleti. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Topuz S, K. & Erkanlı H. (2017). Kapasite Yaklaşımı Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu ve Kadının Özgürlüğü Meselesi. 1.Baskı, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Turan, İ. (1986). Siyasal Sistem ve Siyasal Davranış. İstanbul:Der Yayınları.
- Turan, E. & Temizel, M. (2015). Türkiye’de Seçmen Davranışları. Konya: Kömen Yayınları.
- Turhan, B. (2013). AK Parti ve Yoksul Yardımları: Sosyal Hizmet Mi Rıza Üretimi Aracı Mı ?. Ufuk üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3).
- TÜİK. (2021), Gelir Ve Yaşam Koşulları Araştırması-2019, Sayı: 33820, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/prehaberbultenleri.do?id=33820>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- TÜİK. (2021). Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması. Yayın Tarihi: 6 Mayıs 2022, Sayı: 45581. <https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=gelir-ve-yasam-kosullari-arastirmasi-2021-45581>, (Erişim Tarihi: 15 Ekim 2022).
- TÜİK. (2023). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,2022. Sayı:49685. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=49685> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2023)
- TÜİK. (2023). İş Gücü İstatistikleri, 2022. Sayı:49390. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2022-49390#:~:text=%C4%B0%C5%9Fsizlik%20oran%C4%B1%20erkeklerde%20%258%2C9,13%2C4%20olarak%20tahmin%20edildi.&text=%C4%B0stihdam%20edilenlerin%20say%C4%B1s%C4%B1%202022%20y%C4%B1l%C4%B1nda,%30%2C4%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti>.
- Uçar, C. (2011).Kadın Yoksulluğu İle Mücadelede Sosyal Politika Araçları Ve Etkinlikleri. Uzmanlık Tezi. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. Ankara.
- Uluocak,P. & Gonca, B. (2011). Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi. Aile ve Toplum Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi, 7(24), ISSN: 1303-0256.
- Ulutaş Ü, Ç. (2009). Yoksulluğun Kadınlaşması ve Görünmeyen Emek. Çalışma ve Toplum, 2, 25-40. <https://calismatoplum.org/Content/pdf/calisma-toplum-1298-7504286c.pdf> (Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2023).

- UNDP. (1997). Human Development Report 1997, New York, Oxford University Pres.
<https://hdr.undp.org/content/human-development-report-1997>
- Uysal, A., ve Topak, O. (2010). Particiler, Türkiye’de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ünal, A, B. (2016). Oy verme davranışı modelleri. Ordu Üniversitesi, Sosyal bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi. 6(15).
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. Sosyoloji Konferansları Dergisi, 35, 29-56.
- Yarar, B. (2015). Küresel Yoksulluk İçinde Kadın Yoksulluğu, Küresel Kadın Hareketi İçinde Yoksulluk Odaklı STK’lar, Fe Dergisi, 7(1), 32-49.
- Yıldırım, S. & Özdemir, A. (2013). Yapabilirlikten Yoksunluk Bağlamında Türkiye’de Kadın Yoksulluğu, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, 2(2).
- YSK (2023). 14 Mayıs 2023 Cumhurbaşkanı Ve 28. Dönem Milletvekili Genel Seçimleri Seçim İstatistikleri Bülteni.
<https://www.ysk.gov.tr/doc/dosyalar/docs/14Mayis2023CBSecimIstatistik.pdf> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2023)
- Yuvalı, E. (2018). Hak Temelli Sosyal Yardım ve Klientalizm. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Mart-Nisan (135).
- Yücekök, A. (1987). Siyasetin Toplumsal Tabanı. Ankara:A.Ü.S.B.F Yayınları, 26.
- Zeynalova, M.(2020). Kadın Yoksulluğunun Azaltılması ve Ekonomik Gelişme Bağlamında Mikrokredi Uygulamalarının Rolü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- West, C. & Zimmerman, D. H. (1987). Doing Gender. Gender & Society, 1(2), 125-151.
- World Bank. (2000). World Development Report Attacking Poverty 2000/2001, Washington.

EKLER

Ek A. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Bu çalışma, Sosyal Yardımların Şehirli Ev Kadınlarının Siyasal Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Adana Örneği, başlıklı bir araştırma çalışması olup sosyal yardım desteklerinden faydalanan ve faydalanmayan ev kadınlarının oy verme davranışlarını ölçme amacını taşımaktadır. Çalışma, Didem Şahbaz tarafından yürütülmekte ve sonuçları ile Yüksek lisans bitirme tezi çalışması olarak ortaya konacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, derinlemesine görüşme/yarı yapılandırılmış mülakat yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsmınızı yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü katılım formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığınız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Kent Çalışmaları Anabilim dalı bölümünden Didem ŞAHBAZ'a (mail/tel) yöneltebilirsiniz.

Araştırmacı Adı:Didem ŞAHBAZ

İş Tel :

Cep Tel :

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Ek B. Sosyal Yardım Alan Katılımcılar İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1-Yaşınız?

2-Medeni durumunuz nedir?

3-Eğitim durumunuz nedir? Eğitiminize devam ediyor musunuz? Etmiyorsanız sebebi nedir?

4-(Evli ise) Eşinizin eğitim durumu nedir? Eğitimine devam ediyor mu? Etmiyorsa sebebi nedir?

5-Yaşadığınız ev sizin mi kiramı? Kira ise kaç senedir kirada yaşıyorsunuz?

6-Kaç çocuk sahibisiniz? Tüm çocuklarınız sizinle mi yaşıyor? Çocuklarınız eğitim durumu nedir?

7-Eşiniz ve çocuklarınız haricinde evinizi paylaştığınız kişiler var mı?

8-Aileniz de engelli birey var mı? Daha önce bir engelli birey ile yaşadınız mı ?

9-(Eşi varsa ve çalışıyorsa) Eşinizin mesleği nedir? Kaç senedir bu mesleği icra ediyor?

10-Büyüdüğünüz aileden bahsedebilir misiniz? Anne-baba eğitim, birliktelik durumu, gelir düzeyi, manevi ve ideolojik ortamınızı anlatabilir misiniz?

11- Hanenizin aylık düzenli geliri var mı? Var ise aylık toplam geliriniz nedir? Bu gelir kaynaklarınız nelerdir? Düzenli bir geliriniz yoksa aylık gelir gider dengesini nasıl sağlıyorsunuz?

12-Temel barınma, beslenme vb ihtiyaçlarınız dışında eğitim sağlık tatil, boş zaman etkinliği için bütçenizden ne kadar pay ayırabiliyorsunuz?

13-İlk sosyal yardım talebinde ne zaman bulundunuz ve ne içindi? Yani ne tür sosyal yardımlardan faydalandınız?

14-Sosyal yardımlardan haberdar olma, başvurma ve yararlanma sürecinizi anlatır mısınız?

15-Yaralandığınız sosyal yardım programlarının aylık geçiminize katkısını nasıl değerlendirirsiniz?

16-Çevrenizde sosyal yardım talebinde bulunması için öncülük ettiğiniz kişiler oldu mu? Var ise bu kişilerin, aile, gelir, eğitim durumları hakkında kısaca bilgilendirir misiniz?

- 17-Sosyal yardım talebinde bulunurken talepte bulunduğunuz kurumun siyasi ideolojisi hakkında bilgi edinmek ister misiniz? Bu sizin için ne kadar önemli?
- 18-Aldığınız, yararlandığınız sosyal desteklerin siyasal tercihlerinizin üstünde bir etkisi var mı?
- 19-Siyasi görüşünüzün sosyal destek programlarına başvurma fikriniz üzerinde bir etkisi oldu mu?
- 20-Haberdar olduğunuz bir sosyal yardım programının bilgisini kimlerle paylaşmayı tercih edersiniz?
- 21-Bugün yararlandığınız sosyal destek ya da destekler kesilse bu durum siyasal görüşünüz üzerinde ya da oy verme davranışınız üzerinde etkili olur mu?
- 22-Sizin, eşinizin ve büyüdüğünüz ailenin siyasi görüşünü karşılaştırarak tanımlayabilir misiniz?
- 23-Büyüdüğünüz aile de anne ya da babanız herhangi bir sosyal yardım programına başvurdu mu? Başvurunuzu reddeden bir kurum oldu mu?
- 24-Sosyal yardım desteğinde bulunan kurumların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşabildiğini düşünüyor musunuz? Sizce bu sosyal yardımlar adaletli dağıtılıyor mu?
- 25-Sizce yoksulluk nedir? Kendinizi şuan ya da hayatınızın herhangi bir döneminde yoksul olarak tanımlar mısınız? / tanımladınız mı?
- 26-(Sosyal yardım kapsamında yapılan ayni ve nakdi desteklerden kısaca bahsedildi.) Bugün yararlanılabilen sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada ya da önleme de yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 27- Sizce sosyal yardımların temel amacı ya da amaçları ne olmalıdır?
- 28-Daha önce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile yaptığım görüşme de özellikle eğitim vs gibi nakdi yardımların başvurusunda öncelikle kadınların temel alınarak değerlendirildiği ve ödemelerin anneye yapıldığı belirtildi. Siz yararlandığınız sosyal yardım programlarının cinsiyetler arası eşitliği sağlama da yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
- 29-Sosyal destek programlarının iktidar ya da muhalefet partiler tarafından siyasi çıkar amaçlı kullanıldığını ya da sunulduğunu düşünüyor musunuz?
- 30- Sizce sosyal destek programlarının oluşturulması ve dağıtılması hükümetin/iktidarın zorunlu görevleri arasında mıdır?

Ek C. Sosyal Yardım Almayan Katılımcılar İçin Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

1-Yaşınız?

2-Medeni durumunuz nedir?

3-Eğitim durumunuz nedir? Eğitiminize devam ediyor musunuz? Etmiyorsanız sebebi nedir?

4-(Evli ise) Eşinizin eğitim durumu nedir? Eğitimine devam ediyor mu? Etmiyorsa sebebi nedir?

5-Yaşadığınız ev sizin mi kiramı? Kira ise kaç senedir kirada yaşıyorsunuz?

6-Kaç çocuk sahibisiniz? Tüm çocuklarınız sizinle mi yaşıyor? Çocuklarınız eğitim durumu nedir?

7-Eşiniz ve çocuklarınız haricinde evinizi paylaştığınız kişiler var mı?

8-Aileniz de engelli birey var mı? Daha önce bir engelli birey ile yaşadınız mı?

9-(Eşi varsa ve çalışıyorsa) Eşinizin mesleği nedir? Kaç senedir bu mesleği icra ediyor?

10-Büyüdüğünüz aileden bahsedebilir misiniz? Anne-baba eğitim, birliktelik durumu, gelir düzeyi, manevi ve ideolojik ortamınızı anlatabilir misiniz?

11- Hanenizin aylık düzenli geliri var mı? Var ise aylık toplam geliriniz nedir? Bu gelir kaynaklarınız nelerdir? Düzenli bir geliriniz yoksa aylık gelir gider dengesini nasıl sağlıyorsunuz?

12-Temel barınma, beslenme vb ihtiyaçlarınız dışında eğitim sağlık tatil, boş zaman etkinliği için bütçenizden ne kadar pay ayırabiliyorsunuz?.

13- Genel olarak yararlanılan sosyal yardım programlarından haberiniz var mı? Çevrenizde bu tür destek programlarına başvuran var mı var ise ne tür destek aldılar?

14- Sosyal yardımlardan faydalanmama sebebiniz nedir? Daha önce sosyal yardım talebinde bulunup, talebinizi reddeden kurum oldu mu?.

15-Çevrenizde sosyal yardım talebinde bulunması için öncülük ettiğiniz kişiler oldu mu? Var ise bu kişilerin, aile, gelir, eğitim durumları hakkında kısaca bilgilendirir misiniz?

16-Sosyal yardım talebinde bulunmak isterseniz, talepte bulunacağınız kurumun siyasi ideolojisi hakkında bilgi edinmek ister misiniz? Bu sizin için ne kadar önemli?

17- Yararlanmasanız ya da yararlanamasanız dahi günümüzde sunulan sosyal yardım programlarının siyasal tercihleriniz üzerinde bir etkisi var mı?

18-Şuan sahip olduğunuz siyasal görüşünüz sosyal yardım talebinde bulunma ya da bulunmama fikriniz üzerinde etkili midir?

19-Haberdar olduğunuz bir sosyal yardım programının bilgisini kimlerle paylaşmayı tercih edersiniz?

20- Bugün yeni bir çalışma ve destek programı sayesinde sosyal yardım programlarından yararlanabilseydiniz, eğer ihtiyacınız yok ise çok ihtiyacı olan bir yakınınız bu destekten faydalanabilseydi bu durum siyasal görüşünüz üzerinde ya da oy verme davranışınız üzerinde etkili olur muydu?

21-Sizin, eşinizin ve büyüdüğünüz ailenin siyasi görüşünü karşılaştırarak tanımlayabilir misiniz?

22- Büyüdüğünüz aile de anne ya da babanız herhangi bir sosyal yardım programına başvurdu mu? Başvurunuzu reddeden bir kurum oldu mu?

23- Sosyal yardım desteğinde bulunan kurumların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşabildiğini düşünüyor musunuz? Sizce bu sosyal yardımlar adaletli dağıtılıyor mu?

24- Sizce sosyal yardımların temel amacı ya da amaçları ne olmalıdır?

25-Sizce yoksulluk nedir? Kendinizi şuan ya da hayatınızın herhangi bir döneminde yoksul olarak tanımlar mısınız? / tanımladınız mı?

26-(Sosyal yardım kapsamında yapılan ayni ve nakdi desteklerden kısaca bahsedildi.) Bugün yararlanılabilen sosyal yardımların yoksulluğu azaltmada ya da önleme de yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

27- Daha önce Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı ile yaptığım görüşme de özellikle eğitim vs gibi nakdi yardımların başvurusunda öncelikle kadınların temel alınarak değerlendirildiği ve ödemelerin anneye yapıldığı belirtildi. Siz yararlandığınız sosyal yardım programlarının cinsiyetler arası eşitliği sağlama da yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

28- Sizce Sosyal yardımlar düzenli mi olmalı kesintili mi? Düzenli sosyal yardımlar bireyleri tembelliğe alıştırmır mı ?

28- Sosyal destek programlarının iktidar ya da muhalefet partiler tarafından siyasi çıkar amaçlı kullanıldığını ya da sunulduğunu düşünüyor musunuz?

29- Sizce sosyal destek programlarının oluşturulması ve dağıtılması hükümetin/iktidarın zorunlu görevleri arasında mıdır ?

